

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
Национальный Банк Республики Казахстан
National Bank of Kazakhstan

Экономикалық ШОЛУ Экономическое ОБОЗРЕНИЕ

№1, 2 2012

Редакторы:

*Ақышев Д.Т. - Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
Төрағасының орынбасары;*

Редактордың орынбасары:

*Шайқақова Г.Ж. - Зерттеу және статистика
департаментінің директоры;*

Кеңестің мүшелері:

*Қалиасқарова Т.Р. - Зерттеу және статистика департаменті
директорының орынбасары;
Тазабеков А.Т. - Зерттеу және статистика департаменті стратегия
және талдау басқармасының бастығы;
Нәжімеденова С.Ж. - Қызметкерлермен жұмыс жүргізу департаменті аударма
және мемлекеттік тілді ендіру бөлімінің бастығы;*

Шығаруға жауаптылар:

*Золотухин Д. - Зерттеу және статистика департаменті стратегия
және талдау басқармасының сарапшысы;
Жетібаева М.Б. - Ұйымдастыру жұмысы, сыртқы
және қоғамдық байланыстар департаменті қоғамдық байланыстар
басқармасының сарапшысы.*

Құрылтайшы – Қазақстан Ұлттық Банкі

«Экономикалық шолу»

© Қазақстан Ұлттық Банкі

Internet [http: \ \ www.nationalbank.kz](http://www.nationalbank.kz)

"Caspian Media Group" ЖШС басып шығарды
Мекенжайы: Қазақстан Республикасы, 050044, Алматы қ., Жібек Жолы к-сі, 50
Тел.: +7(727) 334 15 26, 334 15 27
E-mail: office@cmgroup.kz

Алматы, 2012

Редактор:

*Акишев Д. Т. – заместитель Председателя
Национального Банка Республики Казахстан;*

Заместитель редактора:

*Шайкакова Г. Ж. – директор Департамента исследований
и статистики;*

Члены совета:

*Калиаскарова Т. Р. – заместитель директора Департамента
исследований и статистики;
Тазабеков А. Т. – начальник управления стратегии и анализа
Департамента исследований и статистики;
Нажимеденова С. Ж. – начальник отдела переводов и внедрения
государственного языка Департамента по работе с персоналом;*

Ответственные за выпуск:

*Золотухин Д. Г. – эксперт управления стратегии и анализа
Департамента исследований и статистики;
Жетибаева М. Б. – эксперт управления общественных связей
Департамента организационной работы, внешних
и общественных связей.*

Учредитель – Национальный Банк Казахстана

«Экономическое обозрение»

© Национальный Банк Казахстана
Internet [http: \ www.nationalbank.kz](http://www.nationalbank.kz)

Печать: ТОО «Caspian Media Group»
Адрес: Республика Казахстан, 050044, г. Алматы, ул. Жибек Жолы, 50
Тел.: +7(727) 334 15 26, 334 15 27
E-mail: office@cmgroup.kz

Алматы, 2012

**ҚАРЖЫ СЕКТОРЫНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА**

Тұрғанбаев Т.А.

Үйлестіру департаментінің сарапшысы / Департамент координации

1. Қазақстан Республикасының заңнамасында исламдық қаржыландыру институтының қалыптасуы	3
1. Становление института исламского финансирования в Казахстане	23

**ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ: АЙМАҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕР
ЭКОНОМИКА И ФИНАНСОВЫЙ РЫНОК: РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ**

Недерер О.А.

Шығыс Қазақстан филиалы / Восточно-Казахстанский филиал

2. 2011 жылғы Шығыс Қазақстан облысындағы әлеуметтік-экономикалық дамудың қорытындылары жөнінде	5
2. Итоги социально-экономического развития Восточно-Казахстанской области в 2011 году	25

Үсенова Ф.Ә.

Оңтүстік Қазақстан филиалы / Южно-Казахстанский филиал

3. Инвестициялар аймақтағы экономиканың барометрі ретінде	8
3. Инвестиции как барометр экономики региона	27

Аққұлова А.Б.

Атырау филиалы / Атырауский филиал

4. Банк секторының дамуы елдегі экономикалық ахуалға байланысты	9
4. Развитие банковского сектора	29

Ашикбаев О.И.

Маңғыстау филиалы / Мангистауский филиал

5. Төлем карточкасы нарығының дамуы	11
5. Развитие рынка платежных систем	30

Фурман И.В.

Қарағанды филиалы / Карагандинский филиал

6. Қарағанды облысындағы төлем карточкаларының рыногы: дамуы және проблемалары	12
6. Перспективы и проблемы рынка платежных карточек	31

Сертаев М.М.

Шығыс Қазақстан филиалы / Восточно-Казахстанский филиал

7. Шығыс Қазақстан облысындағы инфляциялық процестердің көздері	14
7. Инфляционные тенденции в регионе и их факторы	33

**ПРОБЛЕМАЛАР МЕН ПАЙЫМДАУЛАР
ПРОБЛЕМЫ И СУЖДЕНИЯ**

Мұратов Ж.С.

Жамбыл филиалы / Жамбылский филиал

8. Кредитті өтеу әдістері: не тиімді?	17
8. Методы погашения кредита: что выгодно?	37

**ЗАҢНАМАҒА ТҮСІНІКТЕМЕ
КОММЕНТАРИИ К ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ**

Кочеткова Л.И.

Қарағанды филиалы / Карагандинский филиал

9. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі” мемлекеттік мекемесі Қарағанды филиалында валюталық заңды бұзу бойынша әкімшілік тәжірибеге шолу”	21
9. Обзор административной практики по нарушениям валютного законодательства в Карагандинском филиале ГУ «Национальный Банк Республики Казахстан»	41

БАРЛЫҒЫ	42
---------------	----

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗАҢНАМАСЫНДА ИСЛАМДЫҚ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

*Т.А. Тұрғанбаев Қазақстан Республикасы
Ұлттық Банкі Үйлестіру департаментінің
сарапшысы (Астана қаласы)*

Қазақстан аумағында исламдық қаржыландыру мәселелері жөніндегі ұйымдар өз қызметін соңғы төрт жылда жүзеге асырады. Сонымен қатар, өзге құқықтық жүйеде қалыптасқан қандай да бір институттың тәжірибесін енгізу түбегейлі талдауды және міндетті заңнамалық реттеуді қажет етеді. Қазақстан кеңес дәуірінен кейінгі мемлекеттердің арасында өз аумағында исламдық қаржыландыруды дамытуға аса мән берді. Осы шешімнің негізгі себебі ислам банкингінің оң тәжірибесі болды, ол өзінің тұрақтылығын және өзінің әрекет ету тарихында болашағы бар екендігін дәлелдеді.

Тәжірибеден көріп отырғандай, исламдық қаржы жүйесі қаржы дағдарысының тармақтарында күрделі проблемаларға ұшырамаған жүйенің бірі болып табылады және осымен қаржылық секторды тұрақтандыруда қажет ететін мемлекеттер үшін үлкен қызығушылық тудырады. Исламдық қаржы институттары бірнеше жыл бойы көрсетіп келе жатқан қаржылық тұрақтылық және пайдалылықтың оңтайлы көрсеткіштері көптеген елдердің үкіметін қолданыстағы заңнамаға өзгерістер енгізуге итермелейді, оны ислам банкингіне ымырашыл етеді.

Ислам банкингінің қағидаттары төмендегі негізгі қағидалармен қалыптасады:

- сауда және қаржылық операцияларға қатысты шариат ережелерін мүлтіксіз орындауға, кепілдік, қарыз, сондай-ақ олар жасаған келісімдердің мерзімдері бойынша төлем міндеттемелерін сақтауға;
- үлкен күнәлардың бірі пайыз төлету - риба болып табылады, өйткені шариат салты бойынша күш-жігерсіз және тәуекелсіз, сондай-ақ басқа адамдардың мүлкін пайдалану немесе өзіне алып қою жолымен қосымша пайда алуға болмайды.

Қазақстанның қолданыстағы заңнамасында исламдық қаржыландыру институтының құқықтық қалыптасуын екі кезеңге бөлуге болады:

1) *бірінші кезең* – 2009 жылдың ақпанында заңнамаға өзгерістер мен толықтырулар енгізілген, соған сәйкес Қазақстанда нормативтік құқықтық актілер деңгейінде қызметті исламдық банктермен, исламдық инвестициялық қорлармен жүзеге асыру мүмкіндігі, сондай-ақ исламдық банктердің, ұлттық холдингтердің, сондай-ақ олардың еншілес компанияларының исламдық бағалы қағаздар шығару мүмкіндігі бекітілген;

2) *екінші кезең* – 2011 жылғы шілдеде капиталдың исламдық нарықты дамыту мақсатында бірқатар заңнамалық актілерге мемлекеттік исламдық бағалы қағаздар шығару мүмкіндігін қарастыратын, сондай-ақ Қазақстан Республикасының резиденттерімен исламдық бағалы қағаз түпнұсқаларының тізбесін кеңейтетін (исламдық бағалы қағаздар – сукук шығару үшін жағдай жасау) өзгерістер енгізілді.

Сонымен, Қазақстандағы исламдық қаржыландыру институтының заңнамалық бекітілуі 2009 жылдың 12 ақпанында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ислам банктерін ұйымдастыру

мен олардың қызметі және исламдық қаржыландыруды ұйымдастыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» (бұдан әрі - Заң) Қазақстан Республикасы Заңын қабылдаумен басталды, оның мақсаты Қазақстан Республикасында ислам банктерінің қызметін ұйымдастыру, ислам банктерінің қызмет етуінің құқықтық негіздерін, исламдық арнайы қаржы компаниясын құру жолымен исламдық қаржыландыру құралдарын қолдану мүмкіндігін енгізу болып табылды.

Осы Заң ислам банктерінің әрекет етуінің жалпыға міндетті нормаларын, ислам банктерінің қызметін қадағалау мен мемлекеттік реттеу нысандары мен әдістерін, исламдық банктік операциялар тізбесін заңнамалық бекітуге бағытталған, ол Қазақстан Республикасының аумағында исламдық банктер енгізу жолымен исламдық қаржыландыруды тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді. Осы Заңда ислам банктерінің банктік және өзге де операцияларының ерекшеліктері қарастырылған, оларға мыналар жатады: жеке және заңды тұлғаларға қажет болғанға дейін пайыздық депозиттер қабылдау, жедел, қайтарымды және сыйақы өндірісін талаптарымен банктік қарыз операциялары.

Сондай-ақ әртүрлі нысандарда кәсіпкерлік қызметті қаржыландыру мәселесі реттелген, ислам бағалы қағаздарын: жалдау шарты бойынша табыс алу мақсатында шығарылатын ислам жалдамалық сертификаттар (қаржылық лизингтер) және жаңа инвестициялық жобаны не болмаса қолданыстағы инвестициялық жобаны дамыту үшін шығарылатын исламдық қатысу сертификаттар шығару ерекшеліктері белгіленген.

Осы Заңды қабылдаумен Қазақстанда бірқатар исламдық қаржы институттары өз қызметін бастады. Сонымен, алғашқы ислам банкі – «Al Hilal» ислам банкі» АҚ ашылды, алғашқы ислам брокерлік компаниясы – РФЦА қатысушысы «Fattah Finance» АҚ, «Ислам қаржысын дамыту қауымдастығы» заңды тұлғалар бірлестігі және бірінші исламдық сақтандыру компаниясы - «Такафул» өзара сақтандыру қоғамы» ӨК сақтандыру компаниясы тіркелді, сондай-ақ ислам қаржысы бойынша консалтингтік қызмет ұсынатын компания жұмыс істейді.

Бірінші кезең толығымен Қазақстанда ислам банктерінің және арнайы қаржы компанияларының жұмыс істеуі үшін жағдай жасаумен және нормативтік база құрумен сипатталады.

Исламдық қаржыландыру институтының заңнамалық қалыптасуының екінші кезеңі 2011 жылғы 22 шілдеде «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне исламдық қаржыландыруды ұйымдастыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының қабылдауына байланысты, ол исламдық қаржыландыруды ұйымдастыру, әсіресе Қазақстан Республикасының исламдық бағалы қағаздарын шығару мәселелері бойынша заңнамадағы олқылықтарды жоюға бағытталған.

Осы заңнамалық акт ислам банктерінің өздерінің қаржылық құралдарын Қазақстан Республикасында іске асыруы және республикалық бюджет тапшылығын қаржыландыруға ислам инвесторларының қаражатын тарту, сондай-ақ Қазақстанның корпоративтік секторы үшін бағдар белгілеу мақсатында үшін Қазақстан Республикасының исламдық бағалы қағаздар шығаруына арналған қажетті нормативтік құқықтық базамен қамтамасыз ету үшін қабылданды.

Сондай-ақ, осы кезде шартты түрде Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің «Қазақстан Республикасының сақтандыру және исламдық қаржыландыру мәселелері бойынша кейбір заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасын әзірлеуге байланысты үшінші кезеңді бөліп қарауға болады. Бұл жоба 2012 жылдың наурыз айында исламдық қаржыландыру жүйесін одан әрі дамыту, сондай-ақ исламдық қаржы ұйымдарының қызметі барысында, атап айтқанда тауарлық мұрабаха және агенттік қызмет операцияларын жүзеге асыру бөлігінде салықтық және банктік заңнаманы жетілдірмеумен байланысты туындаған бірқатар проблемаларды шешу мақсатында әзірленген. Қазіргі уақытта осы заң жобасы Қазақстан Республикасы Үкіметімен келісу сатысында.

Заң жобасының тұжырымдамалық бағыты исламдық сақтандыру, ислам сақтандыру ұйымы қызметінің құқықтық негіздерін қамтамасыз ету, ислам қаржы қызметтерін тұтынушылардың құқықтарын қорғаудың тиімді жүйесін, оның ішінде ислам банкілерінде жеке тұлғалардың депозиттерін кепілдендіру (сақтандыру) механизмін пысықтау, сондай-ақ ислам банкілері қызметінің ең қолайлы жағдайын қалыптастыру жолымен исламдық қаржыландыру инфрақұрылымын дамыту болып табылады.

Қазақстанда исламдық қаржыландыруды енгізу инвестициялық, ірі инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыру үшін ислам қаржы индустриясының әлемдік ірі қатысушыларын және капитал тарту арқылы кәсіпорындардың қызметін ынталандыратын болады деп күтілуде. Сондай-ақ қаржы институттарды азық-түліктің жаңа түрлерінің өтімділік деңгейін арттыру және енгізу жолымен қаржы институттарының қызметін дамытудың, жаңа инвесторлар тарту жолымен жеке кәсіпкерлікті дамытудың болашағы зор.

Сонымен қатар, Қазақстан зайырлы мемлекет болып табылады және исламдық қаржыландыру банк ісінің дәстүрлі әдістеріне балама ретінде қарастырылады.

Ислам банкілері өз табиғатына сай дара және бизнес-тұтынушылардың басқа сегменттерін қанағаттандыруға бейімделген ерекше азық-түлікпен қамтамасыз етуге ұмтылуы тиіс. Қазақстанның қаржылық жүйесінде исламдық банкінг ретінде институттың қалыптасу кезеңінде өтімді және жиі қолданылатын ислам қаржы құралдарын енгізу мәселелерін заңнамалық деңгейде реттеу орынды.

Қазіргі уақытта еліміздегі заңнамада кейбір исламдық банктік өнімдерді нақты анықтаудың болмауына байланысты ислам банкігін толыққанды және тиімді дамыту үшін белгілі бір кедергілер бар. Бұл ретте исламдық өнімдер енгізуден артық күтулерге жол бермеу үшін қоғамды дайындау керек.

Бұл кедергілер өз кезегінде исламдық банк операцияларын қымбаттауына әсер етеді, сондай-ақ исламдық қаржыландыру қағидаттары бойынша бөлшек несиелендіруді іске қосуды тоқтатады.

Осы мәселелерді жақын арада шешу мынадай қолданыстағы заңнамаларға тиісті түзетулер қабылдаумен жүзеге асырылады:

- исламдық қаржыландыру өнімдерін тұтынушылар шеңберін кеңейту және қарыз алушылар мен кредиторлар арасынан сұранысты арттыру;

- исламдық қаржыландыру өнімдерінің түрлерінің кең шеңберін заңнамалық деңгейде бекіту, атап айтқанда:

- тауарлық Мұрабаха (murabaha) өнімін Қазақстанның банктік заңнамасына түзетулер енгізу арқылы ислам банкілерінің банктік операциясы деп тану мүмкіндігі;

- ислам банкі клиенттерінің Тауарлық Мұрабаханы (murabaha) банктік қызмет өнімі деп таныған жағдайда осы өнімнің шеңберінде тауарды сатудан түскен айналымдарға салық салу әдістемесінің және әкімшілендіруді механизмдері;

- табиғи монополия субъектілерінің Тауарлық Мұрабаханы (murabaha) шеңберінде туындаған негізгімен байланысты емес сауда операцияларына жатқызылуы мүмкін қызметті жүзеге асыруға шектеумен байланысты проблемаларды шешу мүмкіндігі.

Сонымен, Murabaha (шығыс қосу үстеме баға әдісі бойынша қаржыландыру) қысқа мерзімді қаржыландыру үшін кеңінен пайдаланылатын құралдардың бірі болып табылады және бүкіл әлемде қойылатын исламдық қаржы өнімдерінің 75%-ға жуығын құрайды. «Шығыстар плюс үстеме баға» сатуға жататындарға тауарды оған жеткізуші (сатушы) және тұтынушы мүдделі, пайда қосылатын баға бойынша сату болып табылады. Келісімшартта Murabaha банкі үшінші тұлғадан активтер немесе тауарлар сатып алуға келісімін береді және тауарды өзінің клиентіне үстеме бағамен қайта сатады. Клиент дереу немесе мерзімін ұзартып төлем жүргізгеннен кейін тауарды сатып алады. Кейбір бақылаушылар исламдық қаржыландырудың осы түрін пайыздық мөлшерлемелер негізінде қарапайым несие операцияларына жақын деп есептейді. Бірақ, Murabahаның басты айырмашылығы – Murabaha үстеме құны банк ұсынатын қызметтерге арналған (мысалы, талап етілетін тауарларды пайдалы баға бойынша іздестіру және сату) және үстемеақы уақытша өлшемдерге негізделмеген. Сонымен, клиент кейінге қалдырылған төлемдерді уақытылы төлей алмайды, соңғы кешігуі салдарынан үстеме баға бұрын келісілген бағадан ұлғаймайды. Сондай-ақ, тауар екі сатудың арасында банктің иелегінде болады, ол осымен байланысты тәуекелге жауап береді.

Жоғарыда жазылғандарды қорытындылай келе, қазақстандық нарықта ислам қаржысын жемісті дамыту бірінші кезекте арнайы нормативтік нормаларды енгізе отырып, кредиторлар тарапынан, сондай-ақ қарыз алушылар тарапынан, заңнаманы одан әрі жетілдіруден ислам банкігін қаржылық құралдарына сұраныстың өсуіне тәуелді болатындығын атап өту қажет.

2011 ЖЫЛҒЫ ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУДЫҢ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ ЖӨНІНДЕ

Недерер О.А., ҚР Ұлттық Банкі Шығыс Қазақстан филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бастығы.

Шығыс Қазақстан облысы – өнеркәсіп, ауылшаруашылығы және инновациялық даму үшін үлкен әлеуеті бар экономикалық дамыған аймақ. Облыстың әлеуметтік-экономикалық дамуының қорытындылары негізгі көрсеткіштердің серпінді өсуін көрсетеді, бұл индустриализациялау, шағын және орта бизнесті, жұмыспен қамту бағдарламаларын қолдау бойынша мемлекеттік бағдарламалар шеңберінде іске асырылған шаралардың нәтижесі болып табылады.

Шығыс Қазақстан облысында минералды шикізат ресурстарының – түрлі-түсті металдардың, алтынның, сирек металдардың, көмірдің және жанар-жағар тақта тастардың, кен емес шикізаттың едәуір қорлары бар. Пайдалы қазбалардың бай кен орнының болуы облыс экономикасының өсуіне жағдай жасайды.

2011 жылғы қаңтар-қыркүйек айларында Шығыс Қазақстан облысының өндірілген жалпы аймақтық өнімінің (ЖАӨ) көлемі 1041,0 млрд. теңгені құрады, халықтың жан басына шаққандағы есеппен – 746,2 мың теңге (2010 жылғы ұқсас кезеңде – 615,8 тыс. теңге).

Облыстағы 2011 жылғы өнеркәсіп өндірісінің нәтижесі өнеркәсіп өндірісінің физикалық көлемінің өсуі болды. 2011 жылғы қаңтар-желтоқсан айларында Шығыс Қазақстан облысының Статистика департаментінің деректері бойынша өнеркәсіп кәсіпорындары мен өндірістер 2010 жылғы деңгейге 109,9% өсумен 791,1 млрд. теңге сомасына өнім (тауарлар, қызметтер) шығарды, бұл өндірістің республикалық көлемінің 5% құрады. Өнеркәсіп өндірісінің өсуі экономикалық қызметтің барлық өнеркәсіп түрлерінде көрінді.

Шығыс Қазақстан облысының металлургиялық өнеркәсібі аймақтың экономикасында жетекші орын алады, 2011 жылы оның өнеркәсіп өндірісінің облыстық көлеміне қосқан үлесі 46%-ды құрады.

2011 жылы металлургиялық өнім өндірісінің республикалық көлемінде облыс 19% алады, бұл Қазақстан аймақтарының арасында үшінші орынға сәйкес келеді. Облыс металлургия мырыш өндірісінің барлық республикалық көлемін шығарды, 91% – өңделмеген қорғасын, жартысына жуық – өңделмеген немесе жартылай өңделген алтын, үштен біріне жуық – өңделмеген немесе жартылай өңделген күміс.

2011 жылы облыстың ауылшаруашылық өндірушілері ауылшаруашылығының жалпы өнімін (қызметтерін) 206,8 млрд. теңгеге өндірді, физикалық көлемнің индексі (ФКИ) 102,0% құрады. Орташа алғанда облыс халқының жан басына шаққанда 148,2 мың теңгеге өнім шығарылды. Өсімдік шаруашылығы мен мал шаруашылығы өнімдерінің өндірілген көлемі облыс халқын азық-түліктің негізгі түрлері болып табылатын ұн, өсімдік майы, картоп және көкөніс, ет, және сүт өнімдерімен толық қамтамасыз ете алады.

Облыстың агроөнеркәсіптік комплексінің дамуында жетекші орынды мал шаруашылығы алады. Мал шаруашылығындағы орын алған физикалық көлемнің индексіне (101,4%) союға арналған мал және құсты

сату көлемдерін ұлғайту және сиыр сүтін өндіру әсер етті (тиісінше 2,6% және 1,8%). Құс санының 358,5 мың басқа немесе 11,8%-ға азаюынан жұмыртқа өндірісі қысқарып қалуына байланысты жұмыртқа өндірісі 90 млн. данаға немесе 34%-ға төмендеді. Мұндай жағдайлардың себебі Черемшанка құс фабрикасындағы проблемалар (тауықтардың азаюы, банкрот) және «Семейқұс» АҚ құс фабрикасының қайта профилденуі болып табылады.

2011 жылы республика бойынша жалпы мал шаруашылығы өнімдері өндірісінің жалпы көлемінде облыстың үлес салмағы ет бойынша – 12,9% (республика бойынша үшінші орын), сиыр сүті бойынша – 13,9% (бірінші орын), тауық жұмыртқасы бойынша – 4,8% (тоғызыншы орын), қой жүні бойынша – 12,5% (төртінші орын) құрады.

Мал шаруашылығы өндірісінің көлемдерін үдетуге жемшөп базасын нығайту, мал басының санын сақтау, оның генетикалық әлеуетін жақсарту мен арттыру, оның ішінде жекеменшік тұқымдық шаруашылықтарды құру және шетел селекциясының тұқымдық малын әкелу, сүт-тауар фермаларын құру бойынша облыстың атқарушы органдарының мақсатқа жетуге бағытталған жұмысы әсер етті.

Шығыс Қазақстан облысы елімізде қарақұмықты, бұршақты, күнбағысты негізгі өндірушілер болып табылады. Өсімдік шаруашылығы өнімінің өндіріс көлемдерінің өсуі (103,3%) астық (2010 жылғы деңгейге 115,7%), күнбағыс (111,7%), бақша дақылдары (110,8%) өндірісін едәуір арттыру есебінен болды.

Өсімдік шаруашылығы өнімінің өндіріс көлемдерінің ұлғаюына ауылшаруашылық дақылдарының себу алаңдарын кеңейту, жылыжай және көкөніс-картоп қоймаларының құрылыстары, тұқым шаруашылығын ары қарай дамыту, егіндік жерлердің құнарлығын жақсарту, ылғал ресурстарын жинақтайтын технологияларды өндіру, суармалы жерлерді ұлғайту және тамшылату және жауындату сияқты суарудың прогрессивті түрлерін өндіру арқылы қол жеткізілді.

Сондай-ақ, ауылшаруашылық құрылымдарына 6,4 млрд. теңгеден артық сомаға субсидия төлеу түрінде мемлекеттік қолдау, сондай-ақ индустриалды-инновациялық дамудың Мемлекеттік жеделдетілген бағдарламасының шеңберінде агроөнеркәсіптік комплексін дамыту бойынша инвестициялық жобаларды іске асыру бойынша жұмыс қамтамасыз етілді: 2011 жылы жалпы сметалық құны 5,2 млрд. теңге 4 инвестициялық жоба іске асырылды.

2010 жылмен салыстырғанда 2011 жылғы қаңтар-желтоқсанда негізгі капиталда инвестициялар 55%-ға өсіп, 239,6 млрд. теңгені құрады. Қаржыландыру көздері бойынша инвестициялар құрылымында кәсіпорындардың өз қаражаты 63,8%, республикалық бюджет – 20,8%, жергілікті бюджет – 6,5%, шетел инвестициялары – 2,0%, заем қаражаты – 6,9%. Республикалық бюджеттің көп бөлігі көлік және қоймалар салуға (21,0%); жергілікті бюджеттің (29,0%) білімге; өз қаражатының 45,5%-ы өңдеу өндірісіне; шетел инвестицияларының 73,3%-ы көтерме және бөлшек саудаға, автомобиль мен мотоциклдерді жөндеуге; заем қаражатының 62,3%-ы кен қазу өнеркәсібі мен карьер қазуға арналған. Инвестицияларды игеру Шығыс Қазақстан облысының барлық аймағында жүзеге асырылды, алайда басым бөлігі Өскемен қ. (47%), Семей қ. (15%), Зырян ауданы (7%) және Риддер қ. (6%) тиесілі.

2011 жылы құрылыс жұмыстарының (қызметтердің) көлемі 96,2 млрд. теңгені құрады, бұл 2010 жылғы

деңгейден 11,8%-ға артық. Өсу жеке инвесторлардың объектілерді енгізуі, объектілерді күрделі жөндеу, бюджет қаражатынан объектілерді салу есебінен қамтамасыз етілді. Құрылыс жұмыстарының құрылымында 26,1% немесе 25,1 млрд. теңге ғимараттар салуға арналған. Тұрғын үй құрылысын қаржыландырудың барлық көздерінен алынған инвестициялар көлемі 13,1%-ға өсіп, 13,3 млрд. теңгені құрады.

2011 жылғы қаңтар-желтоқсанда облыс көлігімен (теміржол көлігін қоспағанда) 418,2 млн. тонна жүк тасымалданды, бұл 2010 жылғы қаңтар-желтоқсан айларындағы тасымалдаулардан 27,8%-ға көп. Жүк айналымы 10396,8 млн. ткм құрады және былтырғы жылмен салыстырғанда 44,9%-ға өсті. Өсу басым бөлігінде автомобиль көлігінде жүк тасқынының 45%-ға өсуімен қамтамасыз етілді, әуе және өзен көлігінде тиісінше 11,4%-ға және 13,5%-ға азаю байқалды. Көліктің жолаушыларды тасымалдау айналымы былтырғы жылмен салыстырғанда 49,9%-ға артты, 17239,8 млн. жолаушы-километрге дейін.

2011 жылғы қаңтар-желтоқсан айларында сыртқы сауда айналымы 23%-ға өсіп, 3685,5 млн. АҚШ долларын құрады, оның ішінде экспорт – 2978,9 млн. доллар, импорт – 706,6 млн. доллар. Сауда балансының салдосы 2272,3 млн. доллар сомасында оңды орын алды.

Экспорт құрылымының басым бөлігінде өңделмеген мырыш – экспорттың жалпы көлемінен 25%, өңделмеген алтын – 18%, өңделмеген қорғасын – 11%.

Импорт құрылымында ең көп үлес салмағын машиналар мен жабдықтар – 44%, химия өнеркәсібінің өнімдері – 19,6% алды.

2011 жылдың қорытындылары бойынша Шығыс Қазақстан облысы бойынша тұтыну бағаларының индексі 107,1%-ды құрады, бұл орташа республикалық деңгейден 0,3 пайыздық тармақтан төмен және 2010 жылғы ұқсас көрсеткіштен 1%-ға төмен.

Тауарлардың азық-түлік тобына бағалардың өсуі (109,5%) инфляция деңгейіне елеулі үлес қосты, сондай-ақ азық-түлік емес тауарларға (105,3%) және халыққа қызмет көрсетулерге (105,9%) бағалардың өсуі тіркелді.

Азық-түлік топтарының бөлігінде бағалар жағдайын қарап, жармалар (жыл қорытынысы бойынша индексі 130,3% құрады), ет өнімдері (121,4%), жемістер (113,3%), сүт өнімдері (113,1%), май және тоң май (111,8%), жұмыртқа (111,1%) бағаларының айтарлықтай өсуі байқалғанын атап өтуге болады. Бұл ретте, жыл көлемінде көкөністер (индексі 83% құрайды) мен қант (94,7%) бағасының арзандағаны тіркелді.

Сондай-ақ, тұтыну бағаларының орын алған индексіне жанар-жағар материалдарының бағаларының өсуі елеулі үлес қосты, оның ішінде: бензин (124,3%), дизель отыны (126,4%), коммуналдық қызметтердің тарифтері (суық су – 115,9%; кәріз – 116,5%; желілі газ – 113,4%), яғни аймақта инфляциялық рәсімдерге жағдай жасап, өндірістің барлық салаларына теріс әсер етті.

Тауарлардың азық-түлік емес тобы бойынша бағалар тұрақты болды және жыл қорытындысы бойынша индексі 105,3%-ды құрады.

Бағалардың өсуін тежеу мәселесі жергілікті атқару органдарының бірінші кезектегі міндеттеріне жатады және тұрақты бақыланады, бағалардың негізсіз өсуіне жол бермеу бойынша орталық атқарушы органдардың барлық ұсынған іс-шаралары қолданылады. 2011

жылы 684 азық-түлік жәрмеңкелері өткізілді, облыс бойынша 4991 меморандум жасалды, оның ішінде ірі өндірушілер мен көтерме сатушылармен – 162, ауыл шаруашылық тауарларын өндірушілермен – 86, сауда объектілерімен ең төменгі сауда құнын 10%-дан арттырмай қолдану жөнінде – 4734.

2011 жылы облыстағы әлеуметтік маңызы бар азық-түлік өнімдерінің бағаларын тұрақтандыру және өсуіне жол бермеу мақсатында 1,5 млрд. теңге сомасында «НК «Продкорпорация» АҚ-ның заем қаражаты және 200 мың теңге мөлшерінде облыстық бюджеттің бөлген қаражаты есебінен азық-түлік тауарларының аймақтық тұрақтандыру қоры құрылды. Тұрақтандыру қорына әлеуметтік маңызды азық-түліктер кірді: өсімдік майы, күріш, қарамақ жармасы, қант, картоп, қырыққабат, сәбіз, қызылша және пияз.

Облыстың әлеуметтік жағдайы халықтың ақшалай кірісінің өсуімен сипатталады. 2011 жылғы желтоқсан айында халықтың жан басына шаққанда орташа есеппен облыс халқының номиналды ақша кірістері 47994 теңгені құрады, 2010 жылғы желтоқсан айындағы деректермен салыстырғанда 16,4%-ға өсті, нақты – 8,7%.

2011 жылғы желтоқсан айында бір қызметкердің орташа айлық номиналды жалақысы 99367 теңгені құрап, 2010 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 25,8%-ға өсті, нақты алғанда – 17,5%. Салалық құрылымда ең жоғарғы жалақы кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет қызметкерлерінде байқалады – 155800 теңге (орташа облыстық деңгейден 57%-ға жоғары), ең төменгі жалақы – ауыл, орман және балық шаруашылығының қызметкерлерінде – 46850 теңге (облыс бойынша орташа деңгейден 53%-ға төмен).

Өткен жылы жұмыспен қамту органдарына еңбекпен қамту мәселесі бойынша 28,5 мың адам өтініш берген, олардың 21,5 мыңы еңбекпен қамтылды. Жұмыспен қамту органдарында есепте тұрған жұмыссыздардың саны 2012 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 4545 адамды құрады, бұл 2011 жылдың басына қарағанда 14%-ға аз. 2011 жылы жұмыссыздықтың жалпы деңгейі 5,2%-ды (2010 жылы – 5,7%) құрады.

Тұрақты және өнімді жұмыспен қамтуға жәрдемдесу арқылы халықтың кірісін арттыруға бағытталған «2020 – жұмыспен қамту бағдарламасы» азаматтарды әлеуметтік қамтамасыз етуде үлкен орын алады. 2011 жылы «2020 – жұмыспен қамту бағдарламасын» іске асыру шеңберінде барлық бағыттар бойынша Шығыс Қазақстан облысында 5 млрд. теңге игерілді.

Аймақ экономикасының қол жеткізген өсуінің маңызды факторы Индустриализациялау картасының жобаларын іске асыру болды. Шығыс Қазақстан облысының жоғары өнеркәсіптік әлеуеті бар, сондықтан да жеделдетілген индустриалды-инновациялық дамудың Мемлекеттік бағдарламасын іске асыру кезіндегі негізгі аймақтардың бірі болып табылады. Индустриализациялау картасының шеңберінде 2011 жылы 16 млрд. теңгеге жуық сомада 9 жоба іске асырылды. Индустриализациялау картасы енгізілгеннен бері 155 млрд. теңгеге 21 жоба пайдалануға берілді, 25 млрд. теңгеге қосымша тауар өнімдері алынды, 2,5 мың жаңа жұмыс орындары құрылды. Негізгі жобалар: мыс балқыту зауыты – «Казцинк» ЖШС, титан құймаларын өндіру бойынша цех – «Өскемен титан-магний комбинаты» АҚ, «Өскемен Арматура зауыты» АҚ өндірістік қуатын жетілдіру, пастерленген сүт өндірісі – «Восток-Молоко» ЖШС, «Өскемен құс фабрикасы» АҚ-ның өндірістік қуатын кеңейту, «Восток-

машзавод» ЖШС-нің шойын құю цехын қайта құру, «АЭС Согра ЖЭО» ЖШС жетілдіру.

2012 жылы тағы 8 жобаны енгізу жоспарлануда және жалпы ары қарай экономикалық өсу үшін қажетті салалық және функционалды бағдарламаларды (кадрларды дайындау және қайта даярлау, шағын және орта бизнестің, экономиканың, туризмнің базалық салаларын дамыту және т.б.) сапалы іске асыруға көңіл бөлінетін болады. Қазақстанның индустриализациялау Картасын өзектендіруді есептегенде Шығыс Қазақстан облысы бойынша барлық жобалардың саны – 42, жалпы сомасы 639,5 млрд. теңгені құрайды.

«2020 бизнестің Жол картасы» Бағдарламасын іске асыру индустриялды жобаларды қолдаудың тиімді құралы болды. Төленген субсидиялар көлемі, мақұлдаған жобалар сомалары және субсидиялаудың қол қойылған шарттары бойынша Қазақстанның барлық аймақтары арасында Шығыс Қазақстан облысы бірінші орынға шықты.

«Жол картасы» бағдарламасы бойынша 328 жобаны іске асыруға 3,5 млрд. теңге бөлінді, 3802 жұмыс орны құрылды. Қолдау тапқан жобалар машина жасау, электр жабдықтарының өндірісі, құрылыс индустриясы, ауылшаруашылық өнімдерін өңдеу, денсаулық сақтау салаларында іске асуда. Агөнеркәсіптік комплексте жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарды жетілдіру және жаңа өндірістерді құру бойынша жұмыстар жүргізілуде.

2012 жылы аймақтың Жол картасы бойынша 4 млрд. теңге сомасында 161 жоба іске асырылатын болады және орташа еңбек ақысы 40,0 мың теңге болатын 2,1 мың жұмыс орны құрылады.

Аймақтың ғылыми-техникалық, өндірістік, кадрлық әлеуетін, бай табиғи ресурстарын толығырақ және тиімді пайдалану үшін қажетті инфрақұрылым жасалуда. Екі технопарк жұмыс істеуде – Курчатова қ. Ядролық технологиялар паркі және Өскемен қ. «Алтай» Өңірлік технопарк. ҚР президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың тапсыруы бойынша Өскемен қ. «Жоғары технологиялар аймақтарын» құру жобалары әзірленіп, іске асырыла бастады. Оларға Металлургия орталығы және Кен байыту жабдығының конструкторлық бюросы жатады.

Металлургияның сертифицирталған орталығын құру ҚР кен-металлургия комплексінде инновациялық жобаларды іске асыруды және қызметтерді коммерциялық негізде көрсетуді көздейді, сонымен қатар кен-металлургиялық комплексі кәсіпорындарының технологиялық және техникалық қайта жарақталуын білдіреді. Жобаны іске асыру нәтижесінде 10-15%-ға металдар концентратын (мыс, қорғасын, мырыш) алуды арттыру және қосымша өнім алу, сондай-ақ қиын байытылатын және комплексті кендерді өңдеу күтіледі.

Конструкторлық бюроны құрудың мақсаты – кен-металлургиялық комплексті дамытуға арналған технологиялар мен жабдықтарды жетілдіру бойынша тәжірибелік-конструкторлық жобаларды әзірлеу. Бюро базасында тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды, өндіріске арналған техникалық және технологиялық құжаттаманы алу бойынша жұмыстарды орындау, экспериментті және тәжірибелі үлгілерді жасау және т.б. жоспарлануда. Бюро қызметінің нәтижесінде кен-металлургия комплексінің кәсіпорындарын технологиялық және техникалық қайта жарақтау, сондай-ақ келесі 5 жылдық мерзімде машина жасау өнімдерін өндіру көлемдерін кемінде 1,5-2 есеге арттыру күтіледі.

Осылайша, Шығыс Қазақстан облысы ұлттық экономикада жетекші аймақтардың бірі болып табылады және тиімді географиялық орналасу, кен қазу және металлургиялық өндіріске арналған минералды шикізаттың едәуір қорының болуы, түрлі-түсті металлургия мен металл өңдеу саласында елеулі технологиялық әлеуеті, орман және энергия ресурстарының болуы, біліктілігі жоғары кадрлардың болуы және салыстырмалы түрде алғанда жұмыссыздықтың төмен деңгейі сияқты маңызды артықшылықтары бар.

Аймақ экономикасының дамуындағы оңды беталыстар, әзірге, оның құрылымына елеулі өзгерістер әкелген жоқ, ол әлі де шикізат түрінде бағдарлануда. Аймақтың ары қарай дамуының болашағы мемлекеттік, салалық және өңірлік бағдарламаларды ары қарай іске асыру, өзіне инвестициялық тұрғыдан тарту және экономикалық қызметтің көптеген салаларында өзара ынтымақтастыққа жоғары қызығушылық арқылы экономикалық жетістіктерді сақтау болып табылады.

ИНВЕСТИЦИЯЛАР АЙМАҚТАҒЫ ЭКОНОМИКАНЫҢ БАРОМЕТРЫ РЕТІНДЕ

Ф.Ә.Үсенова, ҚРҰБ Оңтүстік Қазақстан
филиалының экономикалық талдау
және статистика бөлімінің бастығы

Оңтүстік Қазақстан облысы Қазақстанның экономикалық дамыған аймақтарына жатады, өйткені ол тек табиғи ғана емес, сонымен қатар өндірістік және адами ресурстарға да ие. Алайда, бұл әлеует өз-өзінен әлеуметтік және

экономикалық берекенің кепілдігі бола алмайды. Инвестициялар - барлық құрамдарды шаруашылық айналымға тартуға, бизнестің дамуына тиімді ортаны құруға мүмкіндік беретін жалпы өнімнің өсуіне ықпал ететін құрал болып табылады.

ҚРСА облыстық басқармасының деректеріне сәйкес, соңғы 3 жыл ішінде негізгі капиталға салынған жыл сайынғы инвестициялар, Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша қомақты санды – шамамен 260-300 млрд. теңгені құрайды. Дегенмен, төменде көрсетілген деректер инвестициялар құрамының тек оң серпіні ғана емес, сонымен қатар оның құрылымдық өзгерісі туралы да куәландырады.

Қаржыландыру көздері бойынша инвестициялар құрылымы

Қаржыландыру көздері	2009 жыл		2010 жыл		2011 жыл	
	Көлемі, млн.теңге	Жалпы көлемдегі үлесі, %	Көлемі, млн.теңге	Жалпы көлемдегі үлесі, %	Көлемі, млн.теңге	Жалпы көлемдегі үлесі, %
Бюджет қаражаты	86 567	27,2	93 642	35,6	101 145	37,0
Кәсіпорындардың өз қаражаты	70 972	22,2	107 970	41,2	122 488	44,9
Шетел инвестициялары	161 504	50,6	60 983	23,2	49 324	18,1
Барлығы	319 043	100,0	262 595	100,0	272 957	100,0

Кестеден мәлім болғандай, соңғы үш жыл ішінде қаржыландыру көздері бойынша инвестициялар құрылымы түбегейлі өзгерген. Осылай, шетел инвестицияларының көлемі 2009 жылмен салыстырғанда 3 еседен аса қысқарды, ал олардың үлес салмағы 2011 жылы 2009 жылғы 50,6% қарсы облыс бойынша инвестициялардың жалпы көлемінің бар болғаны 18,1% ғана құрады. Шетел инвестицияларының шығыны тек әлемдік дағдарыспен және инвесторлар тарапынан шығыстарды оңтайландырумен ғана байланысты болған жоқ. Оған ішкі себептер де бар, солардың ішінен, мәселен, стратегиялық маңызды салалардың қанағаттанарлықсыз өсу қарқынын атап кетуге болады. Осылайша, 2010 жылға қатысты 2011 жылы өнеркәсіптегі өсу бар болғаны 1,8%, құрылыста - 0,6%, байланыс кәсіпорындарында - 2,1%, ауылшаруашылығында - 10,4% құрады. Тек көлік кәсіпорындары ғана ерекшелікке ие болды, онда жыл ішіндегі жүкайналымы 41,4%, ал жолаушы айналымы - 32,3% өсті.

Шетел салымдарының азаюына байланысты инвестициялар көлеміне теріс әсер ету бюджет тарапынан болған қолдаудың біркелкілігінен болды: 2011 жылдың соңына бюджет қаражатының үлесі, 2009 жылғы 27,2% қарсы 37% дейін өсті. Осы жылдар ішінде, аймақта, күрделі инвестициялық объектілерді тікелей мемлекеттік қолдау жүйесі құрылды. Содан бірнеше мысалдар – Кентау экскаватор зауытының қайта дамуы, Химфарм АҚ қолданыстағы қуаттарының кеңеюі, Шардара ГЭС жетілдірілуі, Батыс Еуропа – Батыс Қытай автожолының құрылуы. Бұдан бөлек, «Оңтүстік» индустриалды зонасының аумағындағы күшейтілген индустриалды-инновациялық Мемлекеттік бағдарлама шегінде, 2009 жылы жалпы құны 12,4 млрд.теңге 11 инвестициялық жоба, 2010 жылы құны 3,2 млрд.теңге 3 жоба, 2011 жылы – құны 4,6 млрд.теңге 7 жоба жүзеге асырылды.

Оң өзгерістерге, инвестициялардың кәсіпорындардың өз қаражаты есебінен өсуін жатқызуға болады: олардың үлесі 2009 жылғы

22,2%-дан 2011 жылы 44,9%-ға дейін, ал осындай инвестициялар көлемі 122,5 млрд.теңге рекордты санға жетті, бұл жерде инвестициялық салымдардың көп бөлігі шағын кәсіпорындарға келеді. Кәсіпорындардың, өз қаражатын инвестициялаудың негізгі көзі ретінде пайдалануы, экономиканың нақты секторына қатысушы кәсіпорындардың тоқсан сайынғы мониторингі деректерімен де расталады. Осылайша, инвестициялаудың дәл осы кезін 2009 жылғы 4 тоқсанда респонденттердің 74%, 2010 жылғы 4 тоқсанда 50% және 2011 жылғы 4 тоқсанда 69% пайдаланған.

Қаралып отырған кезеңде инвестициялардың технологиялық құрылымы ерекше өзгерістерге ұшырамады. Фимараттар мен құрылыстардың құрылысы және оларды күрделі жөндеу бойынша жұмыстар қосымшаның негізгі бағыты болып қала береді, мұндай жұмыстардың үлесі 2011 жылы жалпы көлемнің 63% (2009 жылы - 46,5%) құрады, ал жұмыстар көлемі 3 жыл ішінде 16%-ға 172,0 млрд. теңгеге дейін өсті.

Осымен бір уақытта машиналарға, жабдықтарға, құралдарға, керек-жарақтарға бағытталған инвестициялар төмендеді. Олардың үлесі, 2009 жылғы 138,2 млрд.теңгеге қарсы 2011 жылы 74,3 млрд.теңгені құрады. Дегенмен, техникалық қайта жарақтандыруға қажетті ұзақ мерзімді инвестицияларды бүгінгі күні ауамен ғана салыстыруға болады. ҚРСА облыстық басқармасының деректері бойынша, 2010 жылдың соңына (соңғы деректер) негізгі құралдардың тозу дәрежесі 37,4% құрады, соның ішінде ірі және орта кәсіпорындарда - 38,5%. Бұл жерде, аталған көрсеткіш динамикасы, алдыңғы 2009 жылмен салыстырғанда, аса елеусіз жақсы жағына өзгерді (2009 жылы - 40,7% және сәйкесінше 41,8%). Бұл деген сөз, негізгі құралдардың жаңаруы өте баяу жүруде және инвестициялардың негізгі қозғамы өндірістің кеңейтілуі емес, ал осы күнгі қуаттарды қолдау екендігін көрсетеді.

Салалық кескінге келер болсақ, онда қазіргі уақытта өнеркәсіпке, сондай-ақ көлік пен

байланысқа инвестиция салу артықшылыққа ие болуда. Бұл жерде негізгі капиталға салынған барлық инвестициялардың шамамен 70% және 90%-ға дейінгі шетел инвестициялары шоғырланған.

Бұл түсінікті де, өйткені барлық уақытта шетел инвесторларының қызығушылығы тек жоғары табысты салаларға, өзін-өзі тез ақтайтын және экспортты нысаналанған қызмет бағыттарына бағытталған.

Экономиканың салалары бойынша негізгі капиталға салынған инвестициялар

Сала	2009 жыл		2010 жыл		2011 жыл	
	Көлемі, млн.теңге	Жалпы көлемдегі үлесі, %	Көлемі, млн.теңге	Жалпы көлемдегі үлесі, %	Көлемі, млн.теңге	Жалпы көлемдегі үлесі, %
Ауыл шаруашылығы	3307	1,0	4986	1,9	5571	2,0
Өнеркәсіп	71219	22,3	109775	41,8	124534	45,6
Құрылыс	5481	1,7	8396	3,2	6915	2,5
Көлік және байланыс	155044	48,6	47002	17,9	61370	22,5
Сауда	1981	0,6	4683	1,8	5320	1,9
Басқалары	82011	25,8	87753	33,4	69247	25,5
Барлығы	319 043	100,0	262 595	100,0	272 957	100,0

Егер де инвестициялар құрылымына өнеркәсіп салалары қимасында қарар болсақ, онда облыс бойынша негізгі үлес салмақтың электр энергиясын, газ бен суды өндіру мен таратуға (өнеркәсіпке 53,5% инвестициялар) және тау-кен қазу өнеркәсібіне (31%) келетіндігін көруге болады. Бұл жерде, электр энергиясын, газ бен суды өндіру мен таратуға салынатын инвестициялардың 81% бюджет қаражаты есебінен, ал тау-кен қазу саласына салынатын инвестициялардың - 30% шетел инвестициялары есебінен жүргізіледі.

Серпінді инвестицияланатын салаларға тамақ өнеркәсібі, мұнай өңдеу өнімдерін өндіру және басқа бейметалл минералды өнімдерді өндіру жатады, алайда соңғыларын инвестициялау ауқымын алдыңғы қатарлы салаларды инвестициялау ауқымымен салыстыруға болмайды.

Инвестициялық қызметтің барлық сәтінде, іс жүзінде құюсыз болып, ауыл шаруашылығы саласы қала береді. Және мұның өзі, Оңтүстік Қазақстанның, «ҚазАгро» Ұлттық басқарушы холдингі» АҚ-ның басшылығымен АӨК инвестициялық жобаларды іске асыру сферасындағы ынтымақтастық туралы меморандум жасасқан Қазақстандағы алғашқы аймақ болған жағдайдың өзінде. Тек 2011 жылдың ішінде холдингпен 235 млрд. теңге бөлінді, бұл 2010 жылғы деңгейден бір жарым есеге артық. Біздің аймақ, құс еті бойынша импорт тәуелділігі, сүт өнімдері саласы, маусымдар аралығында көкөніс тапшылығын қысқарту, көкөніс сақтау қуаттарына деген қажеттілік көрсеткіштерін жүзеге асыруда ауқымды әлеуетке ие. Алайда, бүгінгі күнде, аграрлық сектор өзіне меншікті айналым қаражатының жеткілікті көлемін және сыртқы қаржыландыру жағдайында инвестордың талаптарына жауап беру мүмкіндігін иеленбестен инвестицияға өте тапшы болып отыр. Саланың, әсіресе инфляциямен күрес бөлігінде, жоғары маңыздылығын, сондай-ақ оның төмен табыстылығын есепке ала отырып, мемлекеттің аграрлық секторға анағұрлым белсенді қатысуын көргіміз келеді.

Жоғарыда келтірілген деректерді қорыта келе, келесідей тұжырым жасауға болады: ұзаққа созылған инвестициялық өсу үшін мемлекет инвестицияларды тарту бойынша, және ең алдымен олардың ішкі құрамдас бөлігі бойынша өзінің мүмкіндіктерін толығырақ пайдалануға тиіс. Ал бұл көрсеткіш, жоғарыда аталып кеткендей, инвестициялық жеңілдіктерге қарамастан әлі күнге қажетті параметрлерді ала алмай отыр.

Өз кезегінде, ішкі инвестициялардың өсуі сыртқы ағындарды тартуға мүмкіндік беретін болады. Өйткені, әлемдік тәжірибеде дәлелденгендей, бас барометр болып, негізінде шетел инвесторлары шешім қабылдайтын ішкі салымдардың өсу қарқыны есептеледі.

БАНК СЕКТОРЫНЫҢ ДАМУЫ ЕЛДЕГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛҒА БАЙЛАНЫСТЫ

Аққұлова А.Б., ҚРҰБ Атырау филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бастығы

Банк секторының дамуы негізінен мемлекет экономикасының жағдайына байланысты. Экономиканың шапшаң өсуі жағдайында банк секторы, әдетте неғұрлым жоғары қарқынмен дамиды, ал оның тұралауы жағдайында банктердің өсу серпіні елеулі баяулайды. Демек, банк қызметтерінің сапасы мен көлемі елдің, жеке алғанда аймақтың, экономикалық жағдайымен белгіленеді.

Атырау облысы экономикалық тұрғыда республикадағы неғұрлым қолайлы өңірлердің бірі болып табылады. Облыс экономикасының дамуына байланысты банк жүйесінің негізгі көрсеткіштері тұрақты өсіп келеді. Мысалы, 2012 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша облыс аумағында екінші деңгейдегі жиырма үш банктің 25 филиалы, 85 жеке үй-жайы, 102 айырбастау пункті өз қызметтерін жүзеге асырды. Олардан басқа банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын 18 ұйым, уәкілетті ұйымдардың 21 айырбастау пункті және «Қазпошта» АҚ филиалы – 3 айырбастау пункті жұмыс істеді.

2012 жылдың қаңтар-наурызында облыстың айырбастау пункттері халықтан 25,5 млн. АҚШ долларын сатып алды (2011 жылдың сәйкес мерзімімен салыстырғанда 21,8% ұлғайған), халыққа 140,4 млн. АҚШ долларын сатқан (өсім – 0,3%).

Ресей Федерациясымен экономикалық байланыстардың дамуы, іскерлік сапарлар ресей рублімен операциялардың өсуіне ықпал етті. Нәтижесінде халыққа 181,1 млн. ресей рублі сатылып (47,5%-ға өскен), 64,0 млн. ресей рублі сатып алынған (ұлғаюы – 64,5%).

Үстіміздегі жылдың үш айында облыс халқына 3,3 млн. еуро сатылды (өткен жылдың сәйкес көрсеткішінен 15,8% аз), 1,7 млн. еуро сатып алынды (11,5%-ға көп).

Ұлттық Банк филиалы қызметінің басты бағыттарының бірі екінші деңгейдегі банктер филиалдарының қолма-қол ақшаға деген қажеттілігін толық көлемде және уақтылы қанағаттандыру болып табылады. Осы ретте облыстық банк мекемелерінің эмиссиялық-кассалық жұмысына, купюралық құрылымға, айналымда жүрген ақша белгілерінің сапалық жағдайын қолдауға, ескі үлгідегі және тозығы жеткен банкноттарды айналымнан алып тастауға талдау жүргізіледі.

2012 жылғы қаңтар-наурызда облыстың банк филиалдарының кассаларына қолма-қол ақша түсімінің көлемі 2011 жылдың тиісті мерзімімен салыстырғанда 22,4%-ға, ал олардың кассаларынан берілген қолма-қол ақша 16% ұлғайып отыр.

Касса айналымы құрылымында кіріс бөлігінің 18,6% (өткен жылдың сәйкес кезеңінде 20,7%) заңды тұлғалармен тауарлар сатудан, қызметтер және орындалған жұмыстардан түсімдер және шығыс бөлігінің 45,6% «банкоматтарды нығайту» құрайды. Бұл бүгінгі таңда халықтың кез келген сауда және сервистік орындарда төлем карточкалары арқылы тауарларды сатып алуға және қызметтерді төлеуге мүмкіндігі бола тұрып, көбіне, пластик карточкалардың бір функциясын – банкоматтардан қолма-қол ақша түсіріп алуды пайдаланатындығын көрсетеді. Осыған байланысты төлем карточкаларын қолдану арқылы қолма-қол жасалмайтын төлемдерді дамыту бойынша филиал үнемі жұмыс жүргізеді. Нәтижесінде, ү.ж. 1 тоқсанында заңды тұлғалармен тауарлар сатудан, қызметтер және орындалған жұмыстардан түсімдердің касса айналымы құрылымындағы үлесі 2011 жылғы 1 тоқсандағымен салыстырғанда 2,1 пайыздық тармаққа азайды.

Банктер филиалдары үшін ресурстардың негізгі көзі заңды және жеке тұлғалардың депозиттері болып отыр. 2012 жылдың 1 сәуіріне депозиттердің жалпы көлемі 72,9 млрд. теңгеге жетті және өсімі 2011 жылдың деңгейімен салыстырғанда 27,9% құрады.

Ұлттық валютаның нығаю үрдісі теңгемен салымдардың ұлғаюынан көрініс тауып отыр: ұлттық валютадағы депозиттердің көлемі 36,8%-ға өсті және 48,5 млрд. теңгеге жетті.

Елдегі экономикалық жағдайдың жақсаруына байланысты кредит ресурстарына деген сұраныстың өсуі байқалады. 2012 жылдың 1 сәуіріне облыс бойынша берілген банктердің несиелері бойынша берешектер 170,9 млрд. теңгені құрады, 2011 жылғы 1 сәуірмен салыстырғанда 16,5%-ға өскен. Соның ішінде орта, ұзақ мерзімдік несиелер үлесі 88% құрады, ал қысқа мерзімдік – 12%.

Үстіміздегі жылдың үш айында облыстың екінші деңгейдегі банктерінің филиалдары 38,8 млрд. теңге несиелерді, бұл өткен жылдың сәйкес көрсеткішінен 43,3% көп. Осы ретте тұрғындарды несиелендіру бойынша ел көлеміндегі облыс үлесінің көп емес екендігін де атап өткен жөн: республика бойынша берілген заёмдардың небәрі 2,5 пайызы. Барлық берілген несиелердің 69 пайызға жуығы облыстың заңды тұлғаларына, 31 пайызы жеке тұлғаларға берілген. Бұл экономиканы несиелендіруді қолдау және экономикалық өсуді ынталандыруға бағытталған мемлекеттік бағдарламалардың кәсіпкерлер тарапынан кредит ресурстарына сұраныстың ұлғаюына, бизнестің іскерлік белсенділігінің қалпына келуіне ықпал етіп отырғандығын көрсетеді.

Мемлекетіміздің экономикалық саясатының басымдықтарының бірі шағын кәсіпкерлікті дамыту

болып табылады. Сонымен қатар, шағын және орта бизнесті несиелеу банктердің көпшілігі үшін дамудың басым бағыттарының бірі болып отыр. Бұл ретте шағын және орта бизнесті несиелеу кредиттік портфельді қажетінше әртараптандыруды және жоғары пайыздық кіріс алуды қамтамасыз етеді. Мысалы, 2012 жылдың қаңтар-наурызында банк филиалдары шағын бизнес өкілдеріне 4,2 млрд. теңгеге несиелер берді, бұл 2011 жылғы сәйкес көрсеткіштен 1,5 есе жоғары.

2012 жылдың 1 сәуіріне шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қарыздары бойынша несиелік берешек 31,2 млрд. теңгені құрады, 2011 жылғы 1 сәуірмен салыстырғанда 10,3% өскен.

Ақша-кредит саясатын жетілдірудің негізгі шарттарының бірі экономиканың нақты секторы кәсіпорнының шаруашылық қызметіне талдау жасаудың кешенді жүйесі болып табылатыны белгілі. Осымен байланысты экономикаға әртүрлі факторлардың әсерін шұғыл анықтау және мемлекеттің ақша-кредит саясатын бұдан әрі жетілдіру мақсатында экономиканың нақты секторы кәсіпорнының мониторингін жүргізу жалғасуда. Мысалы, 2012 жылдың бірінші тоқсанының қорытындысы бойынша экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингіне облыстың 183 ірі және орташа шаруашылық субъектілері қатысты.

Кезекті пікіртерім нәтижесі бойынша АҚШ долларына шаққандағы теңге бағамының өзгеруі 8,2% қатысушының шаруашылық қызметіне оң әсер етті, керісінше, олардың 8,7% жағымсыз әсерді атап көрсетті. Бұл ретте еуро мен ресей рублінің теңге бағамына қатысты өзгерісі тиісінше 74,9% және 73,8% кәсіпорындардың қызметіне әсер етпеген. 2012 жылдың екінші тоқсанында мониторингке қатысушы кәсіпорындар менеджерлерінің 42,1% ұлттық валюта бағамының долларға қатысты тұрақты екендігін болжайды, еуроға қатысты – 41,5%, ресей рубліне – 45,9%.

Мониторинг мәліметтеріне сәйкес тұтас өңір экономикасы бойынша кәсіпорындарды несиелендірудің жақсару үрдісі жалғасты. Мысалы, айналым қаражатын қаржыландыру үшін банк кредиттерін пайдаланған кәсіпорындар саны 2011 жылдың төртінші тоқсанындағы 9,3 пайыздан ү.ж. бірінші тоқсанында 14,8 пайызға дейін өсті. Банк қарыздарын, негізінен, өнеркәсіп (7,1%), құрылыс (6,0%) кәсіпорындары және өзге салалар - 9,3% пайдаланды.

Банк қызметтеріне деген қажеттіліктің қанағаттандырылу деңгейін кәсіпорындардың 90,2% қалыпты деп, 9,8% - төмен бағалаған.

Төлем балансын қалыптастыру жауапкершілігі ҚР Үкіметімен Ұлттық Банкке жүктелген. Алғашқы мәліметтерді жинау, өңдеу міндетін ҚР Ұлттық Банкінің аймақтық филиалдары атқарады. 2012 жылдың 1 сәуіріндегі жағдай бойынша төлем балансының өңірлік тізілімінде тіркелген кәсіпорындар саны 673-ті құрады.

Төлем балансының жекелеген баптарын және халықаралық инвестициялық ұстанымдарды қалыптастыру мақсатында 2012 жылдың 3 айында филиалда 15 валюталық операциялар тіркелген.

Сонымен бірге филиал тұрақты негізде бұқаралық ақпарат құралдары арқылы ҚР Ұлттық Банкі саясаты және қызметі туралы түсіндіру жұмыстарын жүргізіп отырады. Мысалы, 2012 жылғы 1 тоқсанда филиалмен 84 жарияланым жүзеге асырылды.

Филиал аймақта ҚР Ұлттық Банкі саясатын жүргізу ісіне қатысуда алға қарай да белсенділік танытады, еліміздің экономикалық дамуы мақсатына жетуге ықпал ететін міндеттерді орындауға өз үлесін қоса бермек.

ТӨЛЕМ КАРТОЧКАСЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ

Ашиқбаев О.И.,

*«Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі»
Маңғыстау филиалының экономикалық талдау
және статистика бөлімінің бас маман-экономисі*

Тұтыну нарығында қолма-қол ақша айналымы саласының тарылуы және қолма-қол жасамайтын төлем саласының кеңеюі бүгінгі күннің көкейкесті сұрақтарының бірі болып табылады.

Қолма-қол ақшаны қолма-қол жасамайтын төлемге аудару үшін ең тиімді құрал болып төлем карточкасы табылады. Ол - шағын бөлшек тауарлық-ақшалай айналымдағы қолма-қол ақша массасының экономикаға тартылатын ең қол жетімді құралы.

«Карточка» бағдарламаларын енгізуге қуатты түрткі болып, Қазақстан Республикасында 90-шы жылы көптеген коммерциялық банктер құрылды, осының салдарынан банктік қызмет саласында бәсекелестік пайда болды.

Екінші жағынан, нарықтық қайта құрудың дамуы қазақстандық қоғамда дәстүрлі әдістер мен технологияларды қолданып таратуы мүмкін болмайтын, банктік қызметтің кең спектріне мұқтаж адамдар топтарын құруға себеп болды. Басқаша айтқанда, банктер уақыт талабына жауап беретін жаңа ақпараттық технологияларды енгізуге тиіс болды.

Қазіргі таңда төлем карточкалар нарығы - Қазақстанның ең серпінді дамып келе жатқан және болашағының бірі болып табылады.

2012 жылдың 1 қаңтарындағы жай-күйі бойынша төлем карточкаларын айналысқа нақты 21 банк және «Қазпошта» АҚ шығарады. Екінші деңгейдегі банктер халықаралық жүйелердің мынадай төлем карточкаларын шығарады және таратады: VISA International, MasterCard Worldwide, American Express International, China Union Pay және Diners Club International. Сонымен қатар, Қазақстан банктері локальді жүйелердің мынадай төлем карточкаларын шығарады: Altyn Card - «Қазақстан Халық Банкі» АҚ; SmartAlemCard - «БТА Банкі» АҚ және Қазақстан Ситибанкінің локальдық карточкасы - «Қазақстан Ситибанкі» АҚ.

Соңғы бес жылда Қазақстан банктерінің шығаратын төлем карточкаларының саны 50,7% және 01.01.2012ж. 8,44 млн. бірл., бұл ретте осы карточкаларды ұстаушылар саны 7,83 млн. адам (49,4% есті) құрды. Мемлекет бойынша ең көп тараған дебеттік карточкалар болып табылады: олардың үлесі есепті кезеңде 88,2%, кредиттік карточкалардың үлесі - 10,1% құрды. Кредиттік, дебеттік карточкалар лимиті және алдын ала төленген карточкалар үлесі 1,6% және сәйкесінше 0,1%.

Төлем карточкасына қызмет көрсету үшін жалпы республика бойынша 8110 - банкомат, 28597 - POS-терминал және 613 - импринтерлер қондырылған, оның ішінде 23707 - POS-терминал және 383 - импринтерлер сауда кәсіпорындарында қондырылған.

Маңғыстау облысында төлем карточкаларына қызмет көрсету бойынша қондырғылардың терминалды жүйесі сауда кәсіпорындарында және банктерде қондырылған 404 - банкомат, 1064 - POS-терминал және 11 - импринтерлер ұсынылған.

Біздің облысымызда және жалпы республика бойынша төлем карточкасы нарығы үнемі кеңею және ізденіс жағдайында, төлем карточкасын ұстаушылардың қажеттілігін жоғары сапалы

карточкалық қызметтің барынша қанағаттандыруына ұмтылуда. Сонымен қатар, карточканы ұстаушы өз жанында көп сомада қолма-қол ақша ұстауынан және осымен байланысты тәуекелден құтылады, бүгінгі таңда банктер - эмитенттер банктік өнімдерді кең шеңберде ұсынуда.

Маңғыстау облысының тұрғындары қысқа мерзімді ай сайынғы жаңартып тұратын несиені көптеген еңбекақы картасын ұстаушылар қолдануы мүмкін, «Еңбекақы несиесі» - жаңа бөлшек өнімін жақсы жағынан бағалады.

Төлем карточкаларын ұстаушылар тауарлар мен қызметтерге карточкаларын пайдалану арқылы төлем жүргізе алады, бұл ретте сауда ұйымдары карточка иелеріне жеңілдіктер жасауы мүмкін.

Төлем карточкалары көмегімен банкомат арқылы бір жүйедегі карточкадан екінші карточкаға ақша, сондай-ақ карточкадан ағымдағы шотқа ақша аударуды, мысалы тұтынушы несиесін (ипотекалық, автонеие, экспресс-несие) өтеу мақсатында жүзеге асыруға болады. Сонымен қатар, аптаның әр күні және тәуліктің әр уақытында банкомат арқылы ақша аудару өте ыңғайлы, бұдан басқа банкке бару және бланк толтыру қажет етпейді.

Жаңадан шыққан шағын валюталық банкоматтар карточкаларды ұстаушыларға үш түрлі валютада (теңге, еуро, доллар) қолма-қол ақшаны алуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, төлем карточкалар нарығында теңге және валюта карточкасымен бірдей шағын валюта төлем карточкалары пайда болды, бір карточка бойынша үш валюталық шот қолдануға мүмкіндік береді, валюталық тәуекелдің әртараптануына және шетелге жеке шығу уақытында ыңғайлы.

Бірақ, төлем карточкасының мүмкіндіктеріне қарамастан, өкінішке орай, әлі толық көлемде қолданылмайды. Төлем карточкалардың көп бөлігі айтарлықтай еңбекақы жобасында, екені ешкімге сыр емес, оның шеңберінде карточкаларды ұстаушылар негізінен банкоматтан ақша алуға қолданады. «Операциялардың» көбі шотындағы қалдықты білу және еңбекақыны, зейнетақыны мен шәкіртақыны алумен шектеледі. Мысалы, жалпы Қазақстан бойынша 2011 жылдың желтоқсанында транзакциялардың жалпы санының (16590,4 мың) 82,7% қолма-қол ақшаны беру операциясы және тек 17,3% - қолма-қол жасамайтын төлемдер болып табылады. Қолма-қол ақшаны беру операцияларының төлем көлемі бойынша 88,9%, қолма-қол жасамайтын төлемдер - 11,1% құрайды. Сонымен қатар, аймақтар қилысында төлем карточкаларын қолданып қолма-қол жасамайтын төлемдер бойынша операциялардың басымы үлесі Алматы қаласында, бұл елдегі сауда қондырғыларының ең тармақталған жүйесінің болуымен және тұрғындардың төлем карточкаларын пайдаланудағы жоғары мәдениетімен түсіндіріледі.

Еліміздің аймақтарында төлем карточкаларының даму әлуеті негізінде халықтың әлеуметтік даму деңгейінен және сауда терминалдарын өздерінде орнататын және төлем карточкасымен төлемдерді қабылдайтын сауда кәсіпорындарының осы аймақта шоғарлануына байланысты.

Сонымен, Маңғыстау облысы бойынша 2011 жылдың желтоқсанында төлем картасын қолдану арқылы транзакциялар көлемі 28924,6 млн. теңгені құрды. Аймақтар қилысында көрсеткіш мөлшері бойынша Алматы қаласынан кейін бесінші орында, еліміздің басқа аймақтарымен салыстырғанда халық

табысының үлкен деңгейімен және төлем карточка нарығына экономикалық белсенді халықтың белсенді тартылуы - 50% жоғары болғанымен түсіндіріледі. Бірақ, төлем карточкаларын пайдаланып қолма-қол жасамайтын төлем операцияларының үлесі облыста республика бойынша орташа көрсеткіштен төмен және транзакциялар саны – 4,9%, көлемі бойынша – 6,1% құрайды, бұл аймақта ірі сауда нүктелерінің саны едәуір шектеулі болуымен түсіндіріледі.

Төлем карточка нарығы үнемі кеңею және даму күйінде, төлем карточкасын ұстаушылардың қажеттілігін жоғары сапалы карточкалық қызметтің барынша қанағаттандыруына ұмтылуда, болашақта қолма-қол жасамайтын төлемдер көлемінің өсуіне және қолма-қол ақша айналысының қысқаруына алып келеді.

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ТӨЛЕМ КАРТОЧКАЛАРЫНЫҢ РЫНОГЫ: ДАМУЫ ЖӘНЕ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

*«Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі»
мемлекеттік мекемесі Қарағанды филиалының
экономикалық талдау және статистика бөлімінің
бас маман-экономисі Фурман Инна Владимировна*

Төлем карточкалары еліміздің қаржы секторының дамуындағы даму бағыттарының бірі бола отырып, мемлекеттің дамуындағы өз орнына ие болды. Төлем карточкаларының даму рыногі төлем жүйесіндегі басым бағыттардың бірі. Микропроцессорлық технология негізінде төлем карточкаларының банкаралық ұлттық жүйесін құрудың және дамытудың басты міндеттерінің бірі қолма-қол ақша айналымының едәуір бөлігін есеп айырысудың қолма-қол жасалмайтын түріне ауыстыру болып табылады. Осыған байланысты, төлем карточкаларының рыногі жедел және тиімді қарқынмен дамуын одан әрі жалғастыруда.

Қазіргі уақытта рынок қызмет көрсетудің әртүріне толы және түрлі карточка бағдарламасының әр түрі ұсынылуда. Яғни, төлем карточкасының көмегімен дүкендерде және мейрамханаларда тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін есеп айырысуға болады, коммуналдық қызметтердің, байланыс қызметтерінің, салық және кедендік төлемдерді төлеуге, несиелерді өтеуге, бір карточкадан екінші карточкаға ақша аударуға болады. Бөлшек саудада қолма-қол жасалмайтын төлемдерге көшу мемлекет үшін салықты жинаудың тиімділігін, қолма-қол ақшаның көлеңкелі айналымының азаюын, ақша айналымына бақылаудың күшеюін, банкноталардың тозуының азайғанын білдіреді. Сондықтан, бүгінгі күннің маңызды мәселелерінің бірі тұтыну рыногіндегі қолма-қол ақша айналымы аясының тарылуы және қолма-қол ақшасыз төлемдердің дамуы болып табылады.

Осыған байланысты, Қазақстан Республикасының Қаржы секторының даму тұжырымдамасын жүзеге асыру шараларының жоспарын іске асыру мақсатында (Төлем карточкаларына қызмет көрсетудің инфрақұрылымын дамыту шараларын өткізу) және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің аумақтық филиалдарға берілген тапсырмасына сәйкес облыстардың Әкімшіятарымен бірлесе отырып «Қазақстан Республикасының аумағында сауда операцияларын жүзеге асыру (қызмет көрсету) кезінде төлем карточкаларын пайдалана оты-

рып, төлемдер қабылдауға міндетті сауда (қызмет көрсету) ұйымдарының санаттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 15 желтоқсандағы №1328 қаулысын (бұдан әрі- №1328 Қаулы) жүзеге асыруға қажетті іс-әрекеттерді ұйымдастыру мақсатында Ұлттық Банкі Қарағанды филиалы облыс Әкімшіятымен бірлесе отырып, 2008 жылдың бастап Қарағанды облысының қалаларында қолма-қол жасалмайтын есеп айырысу жүйесін дамытуды жүзеге асыру шарасын жасау жұмыстары жүргізіледі.

Қарағанды облысы бойынша Салық департаменті ұсынған тізімге сәйкес 2012 жылдың 1 шілде күніне №1328 Қаулының талабына жататын сауда ұйымдарының саны 4640. Бірақ, банктермен POS –терминалдар орнату бойынша шарт жасаған екінші деңгейдегі банк филиалдары ұсынған сауда ұйымдарының тізімдеріне сәйкес 2012 жылдың 1 шілде күніне Қарағанды облысының сауда орындарында 1025 POS –терминалдар орнатылған, олар 22,1% құрайды. Екіншіке орай, Үкіметтің №1328 Қаулыны қабылдауы сауда-сервистік ұйымдардың төлем карточкаларын қабылдауы бойынша тиісті бақылаудың болмауына сәйкес қолма-қол жасалмайтын төлемдерді жан-жақты барынша қолдануға жетелемеді. Сауда және сервистік ұйымдардың субъектілері өз қызметтері нәтижесінде алатын кірістері мен тауар айналымдарын көрсеткіштері келмейді, сондай-ақ төлем карточкаларымен жүргізілетін операцияларға сауда ұйымы субъектілерінен тариф бойынша ұсталатын 1,5-3 пайыз ақылары үшін де.

Төлем карточкаларын қолданудың басты проблемаларының бірі сауда және сервистік кәсіпорындарды ынталандырудың және мүдделіліктің болмауы болып табылады.

Төлем карточкаларын пайдалана отырып, қолма-қол жасалмайтын төлемдердің өсу қарқынын арттыру үшін сауда кәсіпорындарының қолма-қол жасалмайтын төлемдерге көшуге қызығушылығын арттыру қажет, саудагерлердің және тұтынушылардың төлем карточкаларын қолдануларына экономикалық ынталандырмаларды құру қажет. Сауда-сервистік кәсіпорындардың банктер тәрізді есеп айырысуларды POS-терминалдар арқылы жүргізуге ұмтылулары қажет.

Шаралар жоспарына сәйкес Ұлттық Банкі Қарағанды филиалы тұрақты түрде сауда және сервистік субъектілерге POS терминалдардың болуына және пайдаланылуына, кассирлердің төлем карточкаларын қабылдауларына мониторинг және зерттеу жүргізеді. Сауда және сервистік ұйымдардың тауар немесе қызмет көрсетудің төлемдерін POS терминалдар болған жағдайда төлем карточкалары арқылы алудан бас тарту фактілері кездесуде, мұндай фактілердің саны көбеюде. Бұл заң бұзушылықтар туралы ақпарат Қазақстан Республикасының заңында қаралған тиісті шараларды қолдану үшін Қарағанды облысының экономикалық және сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша департаментіне жіберіледі, атап айтқанда, ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің 161-1 бабы бойынша жеке кәсіпкерлерге жиырмадан бастап елу айлық есептік көрсеткішке дейін, заңды тұлғаларға елуден жүз айлық есептік көрсеткішке дейін айыппұл салынады.

Ұлттық Банкі филиалының міндетіне төлем карточкаларын пайдалана отырып, төлемдерді және ақша аударуды жүзеге асыру бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізудің жататыныны ескеріле отырып, Ұлттық Банкі Қарағанды филиалы бұқаралық ақпарат құралдарында Қазақстандағы және Қарағанды облысында төлем

карточкаларын пайдалана отырып, төлемдерді және ақша аударуларды жүзеге асыру мәселелеріне қатысты мақалалар жарияланады, жыл сайын екінші деңгейдегі банк филиалдарының өкілдерімен, мемлекеттік мекемелердің, кәсіпкерлердің қоғамдық бірігулерінің, басшыларымен, сауда-сервистік кәсіпорындардың жетекшілерімен POS –терминалдар арқылы қолма-қол жасалмайтын есеп айырысуларды жүзеге асыру бойынша біріккен мәжілістері өткізіледі.

Теледидар арқылы Ұлттық Банкі филиалының өкілдерімен төлем карталары арқылы есеп айырысудың артықшылығы туралы интервью беріледі.

Бірақ, осы жүргізілген жұмыстарға қарамастан, Ұлттық Банкінің филиалы, сондай-ақ екінші деңгейдегі банктердің филиалдары осы уақытқа дейін пластикалық карталардың функционалдылығын толық жүзеге асырған жоқ. Халық пластикалық карталарды ақшалай есеп айырысу құралы ретінде емес, банкомат желісі арқылы қолма-қол ақша алуға қажетті есеп шотқа қажетті құрал ретінде қабылдайды. Ал төлем карточкаларын тауар және қызмет көрсетуге есеп айырысу үшін қолдану өте ыңғайлы. Яғни, ұсақ ақша проблемасының болмауына, жосықсыз қызметкерге (кассада ақшаның жетіспеуі) байланысты, қолма-қол ақшаға байланысты криминалдың болмауына әкеледі. Сонымен қатар, халықтың негізгі бөлігі ірі супермаркеттердің клиенттері орта және ортадан жоғары табыс деңгейі бар азаматтар, өзімен бірге қолма-қол ақша алып жүрмейді. Олар бұрыннан банктік карталарды қолдануға бет бұрған.

Осылайша, қолма-қол жасалмайтын төлемдерден бас тарта отырып, сауда-сервистік кәсіпорындар бұл категориядағы клиенттерден бас тартқан. Карточка арқылы есеп айырысудың демалыс немесе іссапарға шығу уақытында ыңғайлылығын білеміз, дүниежүзінде тауар және қызмет көрсетулер бойынша есеп айырысуға комиссиясыз пластикалық карточкаларды пайдалана отырып, қолма-қол жасалмайтын есеп айырысуға басымдық беріледі. Қазіргі уақытта ірі кәсіпорындар еңбекақыны банкомат арқылы беруге көшуде, яғни сақтауға, инкассациялауға және қолма-қол ақшаны қайта есептеуге байланысты шығындардың төмендеуіне әсер етеді.

Пластикалық карталар арқылы есеп айырысуларын халыққа банктік карточкалардың мүмкіндіктері туралы ақпараттың жетіспеушілігі деп білуге болады.

Шаралар жоспарын жүзеге асыруға тек банктердің күштері жеткіліксіз, ол үшін облыстың кәсіпкерлері арасында түсіндіру жұмыстарын жүргізу қажет.

Ұлттық Банкі Қарағанды филиалы бұдан әрі шаралар жоспарына сәйкес төлем карточкалары рыногін дамыту аясындағы жұмысын, оның дамуын және төлем карточкаларын қолдана отырып, қолма-қол жасалмайтын есеп айырысуларды жүргізу барысында туындайтын мәселелерді шешуді одан әрі жалғастырады.

Шығыс Қазақстан облысындағы инфляциялық процестердің көздері

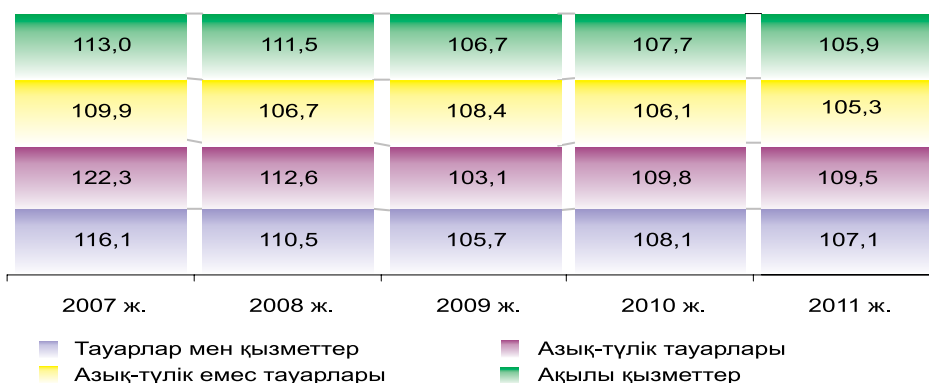
ҚР Ұлттық Банкі Шығыс Қазақстан филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бас маман-экономисі, М.М. Сертаев

Шығыс Қазақстан облысы бүгінгі күні бірегей табиғат әлемі, зор өнеркәсіптік әлеуеті, тармақталған әлеуметтік инфрақұрылымы серпінді дамып келе жатқан және күшті аграрлық секторы бар өңір болып табылады. Өнеркәсіптік өндірісте түсті металлургия жетекші сала болып табылады, өңірдің жалпы әлеуетінде оның үлесі 55% құрайды, және оның барлығы дерлік экспортқа шығарылады. Машина жасау және металл өңдеу, орман және ағаш өңдеу, жеңіл және тамақ өнеркәсібі, энергетика, агроөнеркәсіп кешенінің салалары жеткілікті деңгейде дамуда.

Өңірдің экономикалық өмірінде өңір экономикасының теңгерімділігіне және нарықтық механизмдердің жұмыс істеуіне теріс әсер ететін макроэкономикалық тұрақсыздықтың ең күрделі және ауыр факторларының бірі – инфляциямен қақтығысуына тура келеді.

Күнделікті өмірде инфляция өткір мәселе болып қалады. Экономикада инфляция беталысын бақылау үйреншікті жағдай. Қарқынды болмаса да бағалар тұрақты өсіп отырады, бұл өмір құнының өсуіне тікелей әсер етеді.

Өткен 5 жылда Шығыс Қазақстан облысында бағалардың анағұрлым өсуі 2007 жылдың қорытындылары бойынша байқалды, тұтыну бағаларының индексі 116,1% құрағанда, инфляцияның төменгі деңгейі 2009 жылы байқалды – 105,7%.

Ағымдағы жылдың бірінші жартыжылдығының қорытындылары бойынша облыста тұтыну бағаларының индексі 103,0% құрады. Инфляция құраушылардың арасында бағалардың айтарлықтай өсуі ақылы қызметтерде байқалды – 5,7%, азық-түлік тауарлары 2,0%-ға, азық-түлік емес тауарлар 1,6%-ға қымбаттады.

2012 жылдың өткен 6 айында 2007-2011 жылдардың ұқсас кезеңімен салыстырғанда тұтыну нарығындағы бағалардың өсуі бірқалыпты.

Шығыс Қазақстан облысында 2007-2011 жылдардың 6 айы үшін инфляция бойынша жалпы жағдай келесідей деректермен сипатталады:

Тауардың атауы	2006 ж. желт. 2007 ж. маусым	2007 ж. желт. 2008 ж. маусым	2008 ж. желт. 2009 ж. маусым	2009 ж. желт. 2010 ж. маусым	2010 ж. желт. 2011 ж. маусым
Тауарлар мен қызметтер	104,1	107,1	104,2	104,9	105,6
Азық-түлік тауарлары	104,1	109,7	104,2	105,9	109,5
Азық-түлік емес тауарлар	103,1	104,5	103,5	103,2	102,5
Ақылы қызметтер	105,1	106,1	104,8	105,2	103,8

Инфляция табиғатының факторлары көп. Себептері жиынтық сұраныс пен жиынтық ұсыныс арасындағы жалпы макроэкономикалық тепе-теңдікте, оларға мыналарды жатқызуға болады

- маусымдық ауытқулардың өзгеруі;
- өнімділік қарқынның өзгеруі;
- инфляциялық күтулер;
- ұдайы өсу жүйесіндегі құрылымдық ығысу;
- салық мөлшерлемесінің өзгеруі;
- сыртқы экономикалық байланыстардың әсері;
- тауар нарықтарының монополиялары;
- мемлекеттік реттеуді енгізу;
- сұраныс пен ұсыныс деңгейінің өзгеруі (нарық конъюнктурасы);
- ұлттық валютаның девальвациясы мен ревальвациясы;
- дүлей апаттар.

Жоғарыда берілген тізім толық емес, бағалар әр түрлі факторлардың салдарынан көтерілуі мүмкін.

ФАКТОРЛАРДЫ ТАЛДАУ

Табиғи монополиялар тарифтерінің өзгеруі

Біз жыл сайын нарықтардың монополизациясы өңірде орын алатын инфляциялық процестердің қарқындылығына өте қатты әсер ететінін байқаймыз. Бірінші жартыжылдықтың қорытындылары бойынша инфляция деңгейінің артуына ақылы қызметтер бағасының өсуі көп әсер етті (5,7%-ға). Бұл Шығыс Қазақстан облысының табиғи монополиялар субъектілерінің тарифтерінің өсуінің себебінен болды.

Тәжірибе инфляцияның нарық монополизациясының жоғары деңгейі байқалатын экономикада тез дамидынын көрсетті. Шығыс Қазақстан облысындағы табиғи монополиялар субъектілерінің Мемлекеттік тіркелімінің жергілікті бөліміне қызметін мемлекет реттейтін қызметтер түрі (тауарлар, жұмыстар) бойынша жүзеге асыратын 150-ге жуық кәсіпорын енгізілген.

Өңірдегі табиғи монополиялар субъектілерінің санының көп болуы көптеген салалардағы өнімдердің бағасының жыл сайын үздіксіз және бірден өсуіне әкеліп соғады. Бір саланың өнімін басқалардың шикізат пен материалдар ретінде пайдалануы шығындардың өсуіне әкеледі, бұл нәтижесінде пайданы төмендетеді және бағалардың ескі деңгейінде өндірісті жалғастыру тиімсіз екенін көрсетеді.

Мысалы, ағымдағы жылдың 1 мамырынан бастап Шығыс Қазақстан облысының ірі субъект-доминанттарының бірі көрсететін электрмен қамтамасыз ету қызметтеріне тариф көтерілді. ШҚО Статистика департаментінің деректері бойынша электр энергиясы 12,6%-ға қымбаттады. Бұдан әрі 1 маусымнан бастап жылу энергиясын өндіру бойынша қызмет көрсететін облыстың тағы бір ірі компаниясының бірімен тариф көтерілді. Мұның артынан жылу энергиясын сатып алу үшін шығындардың артуына байланысты жылу энергиясын өндіру, беру, бөлу және қамтамасыз ету бойынша қызмет көрсететін ірі компанияның тарифі көтерілді. Әрі

қарай ұқсас қызмет түрлерін көрсететін облыстың тағы бірнеше компанияларының тарифтерінің өсуі байқалды. Нәтижесінде тұрғын-үй қызметтері қымбаттады, пәтер меншіктенушілердің кооперативының тарифтері көтерілді. Алдағы уақытта шығындардың өсуіне байланысты өндірісші-кәсіпорындардың да бағаларды көтеретінін күтуге болады.

Өңір экономикасындағы ақша айналымы

Ағымдағы жылдың басынан бері өңір экономикасындағы ақша айналымы едәуір артты, бұл көбінде зейнетақы төлемдері мөлшерлерін арттыру, еңбек ақының төменгі мөлшерін арттыру, жәрдемақы мен басқа әлеуметтік төлемдерді есептеу үшін, сондай-ақ айыппұл санкцияларын, салықтар мен басқа төлемдерді қолдану үшін Қазақстан Республикасындағы айлық есептік көрсеткіш мөлшерін арттыру туралы Қазақстан Республикасының заң актілеріне енгізілген өзгерістерге байланысты.

Облыс халқының өмір сүру деңгейі елеулі түрде өсуде.

ШҚО бойынша Зейнетақы төлеу Мемлекеттік орталығының деректері бойынша 2012 жылдың бірінші жартыжылдығында бюджеттен төленген зейнетақы төлемдері мен жәрдемақылардың сомасы 63,5 млрд. теңгені құрады, 2011 жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 4,5 млрд. теңгеге немесе 7,6%-ға өсті.

ШҚО Статистика департаментінің деректері бойынша 2012 жылғы мамырдағы бағалау бойынша халықтың номиналды ақшалай кірістері 44481 теңгені құрады. 2011 жылғы мамырмен салыстырғанда өсу қарқыны 115,8% құрады, 2012 жылғы қаңтармен салыстырғанда – 108,0%.

2012 жылғы мамырда қызметкерлерге аударылған орташа айлық номиналды еңбекақы

82521 теңгені құрады. 2011 жылғы мамырға алғандағы өсу 22,8% құрады, 2012 жылғы қаңтарға алғанда – 8,6%.

Ағымдағы жылдың қаңтар-мамыр аралығында Шығыс Қазақстан облысы бойынша төлем картч-каларын қолданып жүргізілген операциялар көлемі 144013,3 млн. теңгені құрады. 2011 жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 40859,9 млн. теңгеге немесе 40%-ға көбейді. Облыс бойынша орташа алғанда 1 төлем картч-касына 2012 жылдың 5 айы үшін операциялар көлемі 182,6 тыс. теңгені құрады (2011 жылдың 5 айы үшін – 152,5 тыс. теңге), оның ішінде 96% – қолма-қол ақшаны шешу бойынша операциялар.

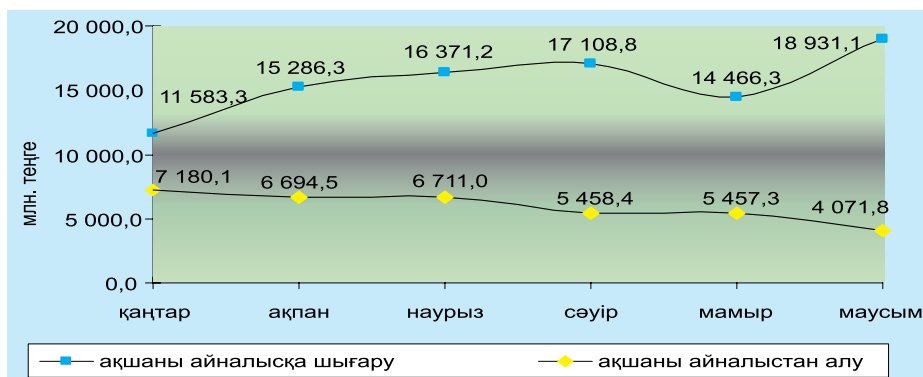
2012 жылдың бірінші жарты жылдығында филиалдың резерв қорынан айналысқа 93,7 млрд. теңге сомасында қолма-қол ақша шығарылды, бұл 2011 жылдың бірінші жарты жылдығында шығарылған ақшадан (72,8 млрд. теңге) 20,9 млрд. теңгеге (28,7%) көп.

Есепті кезеңде айналыстан қолма-қол ақшаны алу көлемі 2011 жылдың бірінші жарты жылдығында шығарылған ақша көлемінен (28,4 млрд. теңге) 7,1 млрд. теңгеге немесе 25,1%-ға көп, 35,5 млрд. теңгені құрады 2012 жылдың эмиссиялық нәтижесі

былтырғы жылдың көрсеткішінен 31,0%-ға ((+)44,4 млрд. теңге) асып оңды болып (+)58,2 млрд. теңге болды.

Жыл сайын екінші деңгейдегі банк филиалдарының кассасынан қолма-қол ақшаны беру оның қайта түсуінен артық болады. Соңғы 13

жылдың бірінші жарты жылдығында (2000 жылдан бастап 2012 жыл аралығында) қайтарудың коэффициенті орташа 36,3% құрайды. Оңды эмиссионды нәтиженің және оның өсуінің негізгі себебі қолма-қол ақшаны айналыстан алудың сомасының аз болуы болып табылады.

Қолма-қол ақша айналысы мәселелерінде ұзақ уақыт бойы облыс эмитентті болып қала береді, бұл жоғары төлемге қабілетті сұранысты көрсетеді және бағалар деңгейінің өсуіне себепші болады.

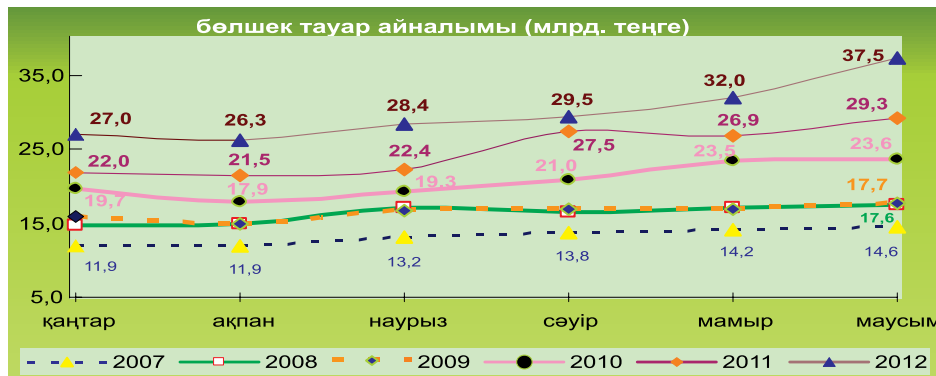
Инфляциялық күтулер

Инфляциялық күтулер инфляцияның негізгі факторлары болып табылады. Бүгінгі күні халық арасында талқылау үшін өзекті тақырып тұтыну нарығындағы бағалардың тұрақты өсуі болып табылады. Инфляция тақырыбында әр түрлі бұқаралық ақпарат құралдары

барынша жиі түсінік береді. Азық-түлік бағасының өсуі үйреншікті жағдай болды, жоғарыда аталып өткендей, кірістердің өсуімен облыс халқы бағалардың ары қарай көтерілуін күтіп өз іс-әрекетін жоспарлайтын болды және нарықтағы тауарларды өздерінің ағымдағы қажеттіліктерінен артық сатып алатын болды.

Жоғары сұраныстың салдарынан облыстағы бөлшек тауар айналымы тұрақты өсуде.

2007-2012 жылдардың 6 айы үшін Шығыс Қазақстан облысындағы бөлшек тауар айналымы өзгерісінің серпінділігі:

Делдалдық

Жергілікті азық-түлік нарығында инфляцияның негізгі себептерінің бірі бағалардағы тепе-теңдіктің бұзылуын жасанды қолдайтын көтерме және бөлшек саудадағы контрагенттер санының көбеюі болып табылады. Азық-түлік тауарларын өндіруші мен қарапайым тұтынушы арасында облыс нарығында көтерме және бөлшек сатушылардың көптеген желісі бар. Бұл көбінде азық-түлік тауарларымен сауда жасауда кездеседі.

Делдалдық мәмілелер инфляциялық процестерге бастамашылық жасайды. Нарықта ет өнімнің ұсынысы сұраныстың кез-келген деңгейін жаба алса да, көп жағдайда делдалдықтың шығындары есебінен өңірде оның бағасының тұрақты өсуі байқалады.

Шығыс Қазақстанның шаруашылықтарында 20 мыңға жуық қазақ ақ бас сиыры және бір мыңға дейін басқа етті тұқымды малдар есептеледі. Облыстағы барлық ірі қара мал 800 мың басқа жуық. 200-ден артық мал семіртетін алаң бар деп есептеледі. Жайылымның зор мүмкіншіліктері бар. Осындай

жағдайлар бола тұра ет бағасы тұрақты өседі, бұл көтерме және бөлшек сауда саласындағы алып сатарлардың есебінен орын алады.

Ет саудасындағы қалыптасқан делдалдар ауыл-шаруашылық өндірушілерін салыстырмалы төмен сатып алу бағаларына келісуге мәжбүрлейді, яғни ауыл-шаруашылық өнімдерін сауда желісіне жеткізуді тежеп, сауданың үлкен үстеме бағасын белгілей отырып, бөлшек бағаны талап ететінін атап өткен жөн. Ұқсас жағдай жыл сайын қант саудасында да болады, алайда ағымдағы жылы аталған өнім бағасының өсуі көрші елдердегі бағалардың қолайлы жағдайы мен биліктің жергілікті атқарушы органдарының жұмыстары есебінен тежелді.

Өңірдегі делдалдық мәмілелердің артуы есебінен бағалардың өсу мәселесі өзекті болып табылады. Бүгінгі күні өндірушіден тұтынушыға дейінгі тауар қозғалысының көпсатылы құрылымы өңірдегі инфляциялық процестердің дамуында маңызды мәселе болып табылады.

Халықаралық нарықтардың конъюнктурасы

Әлемдік тауар нарықтарында ағымдағы конъюнктураның жағдаяттың нашарлауы да өңірдегі бағалар деңгейіне әсер етеді. Конъюнктураның дамуын анықтайтын барлық құбылыстар арасында өзара тәуелділік болады: бір-біріне ешқандай қатысы жоқ болып көрінгенмен бір сауда нарығындағы жағдайдың өзгеруі басқа да бірқатар нарықтарға әсер етеді.

Бүгінгі күні әлемдік сауда нарықтарындағы ағымдағы конъюнктура өнімнің бірқатар атаулары бойынша қолайсыз. Әлемдік экономикада беймаза жағдай орын алды, көптеген елдерге әлемдік қаржылық-экономикалық дағдарыс қатты әсерін тигізіп отыр.

Шығыс Қазақстан облысы сыртқы нарық конъюнктурасына белгілі бір деңгейде тәуелді. Облыс солтүстік шығыста орналасқан және Ресей Федерациясы мен Қытай Халық Республикасымен шекаралас. Осы және басқа елдер біздің өңірдің тауар нарығының конъюнктурасына даусыз әсер етеді, өйткені өңірдің жиынтық импортында азық-түлік және азық-түлік емес тауарлар маңызды орын алады.

Маусымдылық. Сұраныс пен ұсыныстың маусымдық ауытқулары

Маусымдық өңірдегі инфляциялық процестерге әсер ететін негізгі фактор болып табылады. Маусымдықтың әсерінен сұраныс пен ұсыныстың әр түрлі ауытқулары орын алады, олар тепе-тең бағаны және нарықтағы тауарлар санының тепе-теңдігін өзгертеді.

Өңірдегі тұтыну нарығында болып жатқан бета-лыстарды бақылай отырып, тұтыну сұранысының маусымдық өсуі мен төмендеуінің жыл сайынғы кезеңдерін, бағалардың көтерілуі мен құлдырауын көруге болады. Мысалы, мұндай ауытқулар жыл сайынғы күнтізбелік мейрамдарды өткізу кезінде, сондай-ақ ауа райы мен климаттық жағдайлардың әсерінен болады. Кейбір кездерде сұраныстың ауытқуын тудыратын іскерлік белсенділіктің маусымдық құлдырауы мен өсуі болып тұрады.

Маусымдық көптеген тауарларға тән. Ұдайы қайталанып отыратын сұраныс деңгейінің өзгеруін бақылау үйреншікті жағдай деуге болады, одан кейін уақыттың ағымдағы кезеңіне байланысты бағалардың көтерілетіні де белгілі. Қазіргі уақытта жергілікті нарық барынша пайда түсіру үшін сатып алушылар белсенділігінің қысқа мерзімді өсуін пайдалануға бейімделіп алды.

Бағаларды әкімшілік реттеудің әсері

Шығыс Қазақстан облысындағы инфляциялық процестердің жағдайына жергілікті атқарушы органдары жұмыстарының әсер ету деңгейінің ерекше маңызы

бар. Әкімшілік реттеу шараларының арқасында өңірде бағалардың расталмаған өсуін тежеуде және инфляциялық процестердің әсерін жеңілдетуде белгілі бір табыстарға қол жеткізілді.

Жергілікті деңгейде облыс әкімшілігі қабылдаған бағаның маусымдық ауытқуларын деңгейлестіру бойынша алдын алу шарасы – «Өңірлік тұрақтандыру қорын құру бағдарламасы» бағалар өсуін тежеудің ең тиімді тұтқасы болды.

2011 жылдың соңында Азық-түлік корпорациясына ұқсас азық-түлік тауарларының өңірлік тұрақтандыру қоры құрылды, ол сатып алады, одан кейін жергілікті нарықта тауарлардың басқыншылығын тудырады. Қол жетімді бағамен нарыққа жеткізілетін тауарлар тізбесіне картоп, сәбіз, пияз, қызылша, қырыққабат, өсімдік майы, қара құмық жармасы, күріш және қант кірді.

Азық-түлік тауарларының өңірлік тұрақтандыру қорының және жыл басынан бергі әкімшілік реттеудің басқа шараларының арқасында азық-түлік нарығындағы бағаның маусымдық ауытқулары болған жоқ. 2012 жылдың бірінші жарты жылдығы үшін азық-түлік тауарларына баға индексі 102,0% құрады. Бұл соңғы 5 жылдағы ең төменгі көрсеткіш.

Қазіргі уақытта облыс әкімі 2012 жылғы өнімнің көкөністерін сатып алудың мәселелері реттелуде, жеткізушілермен шарттар жасалып қойды. Компания дамуының болашағы белгіленді, соңғы уақытта Шығыс Қазақстанның Түркия, Корея, Ресей және басқа да елдермен ынтымақтастығын дұрыс жолға қоя білгенін ескере отырып, инвестицияларды тарту үшін халықаралық деңгейге шығу ұсынылды.

Инфляцияның экономикалық және әлеуметтік салдары күрделі әрі әр түрлі. Тереңірек қарасақ инфляция ұдайы өндіріске кедергі жасайды, қоғамдағы экономикалық және әлеуметтік шиеленісті күшейтеді.

Шығыс Қазақстан нарығындағы ағымдағы жағдайды талдау инфляцияның өсу қарқыны жоғары сұраныс пен бағаның негізсіз өсуін тудыратын халықтың инфляциялық күтулерінен қолдау алатынын көрсетті. Жақын шетелден әкелінетін азық-түлік пен тауарлар бағасы, сапасы бойынша бұрынғыдай бәсекеге қабілетті болып қала береді, ал халықаралық нарықтардың конъюнктурасы қолайсыз жағдайда. Өңірдегі баға жағдайына монополиялар мен делдалдар едәуір әсер етеді.

Бұл ретте, өңірдегі инфляциялық процестердің күрделілігіне және инфляциялық өсудің қарқынына әсер етуші көптеген факторларға қарамастан жергілікті атқарушы органдар нарықтағы бағаны тұрақтандырудың әдістері мен тәсілдерін тауып бағуда.

КРЕДИТТИ ӨТЕУ ӘДІСТЕРІ: НЕ ТИІМДІ?

Мұратов Ж.С., ҚР Ұлттық Банкі Жамбыл филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бастығы

Мақалада кредитті аннуитеттік және дифференциалды әдістермен өтеу кезіндегі төлемдер кестесінің математикалық негізі келтірілген. Аннуитеттік төлем кезіндегі ай сайынғы төлемді есептеу формуласы қорытып шығарылған. Жалпы жағдайда Несие шарттары (мерзімі, сомасы, пайыздық ставкасы) бірдей болғанда аннуитеттік және дифференциалды әдістер үшін қайтарылатын соманың жиынтығы жалпы жағдайда есептелген, алынған нәтижелердің салыстыруы көрсетілген. Кредитті әртүрлі әдістермен өтеген жағдайда олардың жалпы сомаларының арасында айырмашылық болатындығы математикалық әдіспен дәлелденген.

Банк жүйесі қоғамның күнделікті өміріне терең, және ұзағынан енуі, тіпті қазіргі таңда студенттен бастап зейнеткерге дейін қайсыбір банк қызметін тұтынатындығы таңқаларлық емес. Банктің қызметтердің кең тараған түрлерінің ішінде несиелеу қызметтері ерекше орын алады. Сол себепті елімізде қаржылық сауаттылық мәселесі күн өткен сайын өзекті болып келеді. Өткен он жылдықтың орта шеніндегі несиелік дүрлікпе біреулердің үндемес саясаты және екінші біреулердің қаржылық сауатсыздығы екі жақтың қолайсыздыққа ұшырауына әкелетіндігін көрсетті. Дағдарыс, лакмус қағазы іспеттес банк жүйесіндегі және қаржы саласындағы заңнамалардың бос тұстарын анықтап бергені бақытымыз болды ма, әлде қайғымыз ба...?, оның салдарымен әлі күресіп келеміз. Ия, банк саласындағы заңнамалардың жетілдірілмегендігін де мойындауымыз қажет, оның дәлелі ретінде соңғы енгізілген өзгерістер мен толықтыруларды айтса болады.

Халық тарапынан ең көп сұрақтар мен шағымдар тудыратын банк қызметінің негізгі түрлерінің ішінен банктердің несиелік операцияларын бөліп айту қажет. Сол себепті де заңнамаға енгізілген өзгерістердің ауқымды бөлігі қаржы қызметтерін тұтынушылардың, атап айтқанда банктің заемшыларының құқығын қорғауға бағытталды. Осындай өзгерістер мен толықтырулардың нәтижесінде заемшыларға банктік заемды өтеу әдісін таңдау құқығы берілді. Қазақстан Республикасының Қаржы ұйымдары мен нарықтарын реттеу және қадағалау агенттігі Басқармасының «Не-

сиелеу бойынша құжаттарды жүргізу ережесін бекіту туралы 2007 жылғы 23 ақпандағы №49 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2010 жылғы 29 наурыздағы №38 қаулысына сәйкес заемшыға заем бойынша өтеу әдісін таңдау құқығы берілген.

Тәжірибеде заң жүзінде басқа да әдістерді пайдалануға рұқсат берілгеніне қарамастан, банктік заем шарттарында банктермен, негізінен, аннуитеттік және дифференциалды өтеу әдістері пайдаланылады.

Аннуитеттік төлемдер жағдайында несие бойынша ай сайынғы төлем сомасы өзгеріссіз болып, ол сома сол кезеңде заемға есептелген пайыздық өсімнен және негізгі қарыздың бір бөлігінен құралады. Әрбір ай сайынғы төлемді жүргізгеннен соң негізгі қарыз сомасы азайып, келесі пайыздық үстеме қалған сомаға есептеледі, алайда ай сайынғы төлемнің көлемі өзгермейді.

Сонымен, ай сайынғы аннуитеттік төлем екі бөліктен құралады – үлесі бірқалыпты көбейіп отыратын негізгі қарыздың бөлігі және сәйкесінше үлесі бірқалыпты азайып отыратын есептелген пайыздық үстемелер.

Дифференциалды әдіс – бұл заемның негізгі сомасы тең бөліктермен өтелетін, ал пайыздық ставкалар қарыздың қалдығына есептелетін әдіс (несиені өтеудің бұл әдісін «коммерциялық», «классикалық», «пайыздардың қалдыққа есептелу» әдісі деп те атайды). Дифференциалды төлемде заемның негізгі сомасы тең бөліктермен өтелгендіктен, пайыздық үстемелердің есесінен ай сайынғы төлем тұрақты болмайды. Ол төлемдер біркелкі азайып отырады. Сол себепті мұндай әдісте ең алғашқы төлем несиені мерзімі ішіндегі ең ірі төлем болып табылады, ал несиенің алғашқы жылдары қаржы жүктемесі тұрғысынан алғанда ең қиын кезеңдер болады.

Заң бойынша таңдау қаржы қызметін тұтынушыға берілгендіктен, қай әдіс тиімді деген сұрақ әлбетте туындайды.

Шарттары бірдей заемдар бойынша әртүрлі әдістер таңдалған жағдайлар үшін есептеулер жүргізіп көрелік. Айталық, банк клиенті I ай мерзіміне жылдық $k\%$ ставкасымен сомасы n болатын заем алуға бел буды делік.

Дифференциалды өтеу әдісі жағдайында ай сайынғы төлем сомасы тең бөлікті негізгі омадан және осы айда есептелген пайыздық ставкадан тұрады. Бұл сомалар №1 кестенің сәйкесінше 2 және 3 бағандарында көрсетілген.

№1 кесте

Төлем №	Өтелетін негізгі қарыздың сомасы	Өтелетін пайыздық өсімнің сомасы
1	2	3
1	$\frac{n}{l}$	$\frac{nk\%}{12}$
2	$\frac{n}{l}$	$\left(n - \frac{n}{l}\right) \frac{k\%}{12}$
3	$\frac{n}{l}$	$\left(n - \frac{2n}{l}\right) \frac{k\%}{12}$
...	...	...
l	$\frac{n}{l}$	$\left(n - \frac{(l-1)n}{l}\right) \frac{k\%}{12}$

Енді барлық үстеме төлемдердің жалпы сомасын, яғни барлық пайыздық үстемелердің сомасын есептейік.

$$\begin{aligned} \text{пайыздар} &= \frac{nk\%}{12} + \left(n - \frac{n}{l}\right) \frac{k\%}{12} + \left(n - \frac{2n}{l}\right) \frac{k\%}{12} + \dots + \left(n - \frac{(l-1)n}{l}\right) \frac{k\%}{12} = \frac{nk\%}{12} \left(1 + \left(1 - \frac{1}{l}\right) + \left(1 - \frac{2}{l}\right) + \dots + \left(1 - \frac{l-1}{l}\right)\right) = \\ &= \frac{nk\%}{12} \left(l - \frac{1+2+3+\dots+l-1}{l}\right) = \frac{nk\%}{12} \left(l - \frac{(l-1)l}{2l}\right) = \frac{nk\%(l+1)}{24} \end{aligned}$$

Демек, қайтарылуы тиіс жалпы сома мынаған тең болады:

$$\text{жалпы сома}_1 = \frac{nk\%(l+1)}{24} + n = n \left(\frac{k\%(l+1)}{24} + 1 \right) \quad (1)$$

Ендігі кезекте дәл осы шарттар негізінде аннуитеттік әдісті таңдаған жағдайдағы заемды қарастырайық. Айталық, ай сайынғы жүргізілетін төлемнің сомасы m болсын. Аннуитеттік әдіспен төлем жүргізу жағдайындағы заемды өтеу графигі №2 кестеде көрсетілген.

№2 кесте

Төлем №	Өтелетін пайыздық өсімнің сомасы	Өтелетін негізгі қарыздың сомасы	Кезекті төлемнен кейінгі негізгі қарыздың қалдығы
1	$\frac{nk\%}{12}$	$m - \frac{nk\%}{12}$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)$
2	$\left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12}$	$m - \left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12} = \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) = n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)$
3	$\left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12}$	$m - \left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12} = \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 = n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12} + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2\right)$
...	...	...	
l	$\left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-2}\right] \frac{k\%}{12}$	$\left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12} + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}\right)$

Заем бойынша төленетін үстеме соманы есептеу үшін №2 кестеде көрсетілген өрнектердегі m көрсеткішінен айрылу қажет. Ол үшін l -ші төлемнен кейін негізгі қарыз бойынша қалдық сомасы нөлге тең болу керек деген ұйғарымды пайдаланамыз, яғни

$$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12} + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}\right) = 0$$

Бұл m -ге қатысты сызықты теңдеу, оны шешіп, алатынымыз:

$$m = \frac{n}{1 + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}} + \frac{nk\%}{12} \quad \text{немесе теңбе-тең түрлендіруден кейін} \quad m = \frac{nk\%}{12} \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1}\right)$$

Осылайша, аннуитеттік төлем жағдайындағы ай сайынғы төлемнің сомасын есептеуге арналған формуланы анықтадық. Оны төлемдер санына көбейте отырып, өтелуге тиісті жалпы соманы аламыз.

$$\text{жалпы сома}_2 = \frac{nk\%}{12} \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1}\right) \quad (2)$$

Енді (1) және (2) өрнектерді салыстырса жеткілікті. Ол үшін олардың айырмасын қарастырайық. Аннуитеттік төлем жағдайында дифференциалды әдіске қарағанда өтелетін соманың көлемі көп болады деген ұйғарым бар. Соны дәлелдейік.

$$n \left(\frac{k\%(l+1)}{24} + 1 \right) - \frac{nk\%}{12} \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1} \right) < 0 ? \quad \text{түрлендіргеннен соң:} \quad k\%l \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1} \right) > \frac{1}{2}$$

Бұл теңсіздікті дәлелдеу үшін математикалық индукция әдісін пайдаланамыз..

$l = 1$ болғанда, алатынымыз,

$$k\% + \frac{k\%}{1 + \frac{k\%}{12} - 1} = k\% + 12 > \frac{1}{2} !, \quad \text{яғни теңсіздік ақиқат.}$$

$l = S$ болғанда да ол теңсіздік ақиқат деп санайық, яғни

$$k\%S + \frac{k\%S}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^S - 1} > \frac{1}{2} \quad (3) \quad \text{немесе} \quad k\% + \frac{k\%}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^S - 1} > \frac{1}{2S} \quad (3.1)$$

$l = S + 1$ болғанда теңсіздіктің ақиқаттығын дәлелдейік

$$k\%(S+1) \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{S+1} - 1} \right) > \frac{1}{2} ? \quad (3.1) \text{ теңсіздігін пайдалана отырып, алатынымыз:}$$

$$k\%(S+1) \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{S+1} - 1} \right) > k\%(S+1) \left(1 + \frac{1}{1 + \frac{k\%}{12} - 1} \right) = \frac{(S+1)(k\%+12)}{1+24S} \quad (4)$$

(4) өрнектің бір көбейткішін жеке қарастырайық

$$\frac{(S+1)}{1+24S} = \frac{1}{24} \frac{24S+24}{1+24S} = \frac{1}{24} \left(1 + \frac{23}{24S+1} \right)$$

Демек, (4) мынандай түрге көшеді:

$$\frac{1}{24} \left(1 + \frac{23}{24S+1} \right) (k\%+12) = \frac{1}{2} (1 + 12k\%) \left(1 + \frac{23}{24S+1} \right) > \frac{1}{2} ! \quad \text{дәлелдеу керегі де осы болатын.}$$

Сонымен, біз несие шарттары (мерзімі, сомасы, пайыздық ставкасы) бірдей болған жағдайда аннуитеттік әдіспен өтелген заемның жалпы сомасы дифференциалды әдіспен өтелген заемның жалпы сомасынан артық болатындығын куәландыратын нәтижеге қол жеткіздік. Бұл айырмашылықтың

себебі аннуитеттік өтеу әдісінде алдымен пайыздық ставкалар өтеліп, қалған сома негізгі қарызды жабуға бағытталатындығынан, заемшы негізгі қарызды ұзақ өтейді, сәйкесінше несиені ұзақ пайдаланады және пайдаланғаны үшін үстемақыны көбірек төлейді.

Бір қарағанда аннуитеттік әдіс тиімді секілді. Себебі ай сайынғы төлем өзгеріссіз, яғни заемшы өз бюджетін тиімді жоспарлай алады, және алғашқы төлемдер дифференциалды әдіске қарағанда анағұрлым аз, дегенмен бұл жағдайда дифференциалды әдіспен салыстырғанда қайтаратын сомаңыз артық болатындығын білу және есте сақтау қажет. Алайда, жоғарыда айтылғандай, дифференциалды әдіспен өтеген жағдайда алғашқы төлем несиені пайдалану мерзіміндегі ең ірі төлем, ал алғашқы жылдар қаржы жүктемесі тұрғысынан ең ауыр жылдар болады. Қалай болғанда да, енді таңдау өзіңізде....

Банктердің несиелеу операциялары бойынша халық тарапынан сұрақтар мен шағымдар өте көп. Осыған орай, қаржы қызметтерін тұтынушылардың құқықтарын қорғау сұрақтары бойынша бірқатар заңнамалық актілерге өзгерістер енгізілді. Осындай өзгерістердің бірі заемшыға банктік заемды өтеу әдісін таңдау құқығын берді. Тәжірибеде екі әдіс қолданылуда: аннуитеттік және дифференциалды. Несиелеу шарттары бірдей болғанда аннуитеттік әдіспен өтелген заемның қайтарылуға тиіс жалпы сомасы дифференциалды әдіске қарағанда артық болып шығады.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ БАНКІ” МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ ҚАРАҒАНДЫ ФИЛИАЛЫНДА ВАЛЮТАЛЫҚ ЗАҢДЫ БҰЗУ БОЙЫНША ӘКІМШІЛІК ТӘЖІРИБЕГЕ ШОЛУ”

*Кочеткова Л.И., “Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі” мемлекеттік мекемесі
Қарағанды филиалының валюталық
операцияларды бақылау бөлімінің
бас маман-экономисі*

Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 13 маусымынан бастап күшіне енген №57-III “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” заңы Қазақстан Республикасы валюталық заңының негізі болып табылады. Заң валюталық операцияларды жүзеге асырудың жалпы қағидаттарын анықтайды, Республика ішіндегі, сондай-ақ халықаралық есепайырысуларды жүзеге асырудағы валюталық құндылықтар құқығын жүзеге асыру барысында туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді, валюталық реттеудің және валюталық бақылаудың мақсатын, міндеттерін және тәртібін анықтайды.

Валюталық реттеу және валюталық бақылаудың банк жүйесі алдындағы міндеттері еліміздің экономикалық жүйесінің қалыптасуы кезеңінде туындаған жағдайларды анықтады.

Валюталық реттеудің басты және бірден-бір мақсаты тұрақты экономикалық өсуді және экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік саясатқа ықпал ету болып табылады.

Қазіргі уақытта белгіленген мақсаттарға жетуді шешудің үш міндеті бар:

- 1) Қазақстан Республикасындағы валюталық құндылықтардың айналымы тәртібін бекіту;
- 2) Қазақстан Республикасының дүниежүзілік экономикадағы интеграциясына жағдай жасау;
- 3) валюталық операциялар және капитал ағымдары бойынша ақпараттық базаларды қамтамасыз ету;

Қазақстан Республикасының Үкіметі және басқа мемлекеттік органдар өз құзыры шегінде валюталық реттеуді жүзеге асырады. Бірақ, Қазақстан Республикасындағы валюталық реттеудің басты органы Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі болып табылады.

Валюталық реттеу мәселелері бойынша валюталық реттеудің басқа органдар дайындаған барлық нормативтік құқықтық актілері міндетті түрде Ұлттық Банкпен келісіледі.

Ұлттық Банк өз міндеттерін жүзеге асыру барысында валюталық заңды бұзушылықты анықтаған жағдайда, айырбастау пунктін тіркеу куәлігінің және лицензиясының іс-әрекет етуін тоқтатуға (кейбір жекелеген жағдайларда лицензиясын алуға) ықпал ету шараларын қолдануға құқылы.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының “Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы” Кодексінің (бұдан әрі ҚР ӘҚК) нормаларына сәйкес, негіздеме болған жағдайда, Ұлттық Банкінің лауазымды тұлғалары жеке және заңды тұлғаларды әкімшілік жауапқа тартуға құқылы.

ҚРӘҚК Ұлттық Банкі органдарының әкімшілік құқық бұзушылық істерді қарау құқығы бар баптардың келесі тізбелерін анықтайды: 166-1,168, 168-2 (1-1, екінші, үшінші, 4-1, бесінші, жетінші, сегізінші, тоғызыншы, оныншы, он бірінші бөліктер), 169,180,182,187,188 (бірінші және үшінші бөлімдер), 218, 357-2 ((бірінші бөлім), 381.

Ұлттық Банкінің Төрағасы, оның орынбасарлары, аумақтық филиалдың басшылары әкімшілік істерді қарайды және әкімшілік жаза қолданады.

“Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі” мемлекеттік мекемесі Қарағанды филиалы Филиал туралы ережені басшылыққа ала отырып, ҚРӘҚК жекелеген баптарында қаралған әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша әкімшілік іс жүргізуді жүзеге асырады.

Төменде 2008 жылдан бастап 2011 жылдар аралығында мемлекеттік бюджетке төленетін филиал қолданған әкімшілік жазалардың және салынған айыппұлдар сомасының салыстырмалы кестесі келтірілген.

Филиалдың 2008 - 2011 жылдары қолданған әкімшілік жазалардың және салынған айыппұлдар сомасының саны.

	Жасалған хаттамалардың саны	Салынған айыппұлдардың сомасы (теңге)	берілген ескертулердің саны
2008 жылы	15	922 720,00	71
2009 жылы	5	381 890,00	36
2010 жылы	6	1 982 617,23	23
2011 жылы	20	14 799 392,75	27

Филиал директорының көрсетілген мерзімдегі айыппұл түрінде әкімшілік жаза туралы қаулылары бойынша тәртіп бұзушылар орындауды өз еріктерімен орындаған, яғни айыппұлдар сомасы республикалық бюджетке төленген.

Қарағанды филиалының істерді қозғаған және қараған динамикасындағы өзгерістер заңнамадағы өзгерістермен келісілген, осыған сәйкес 168,168-2,169,180,182,187,188,357-1 баптары өзгертіліп, толықтырылды. Толықтырулар Қазақстандағы валюталық реттеу және валюталық бақылау жүйесін одан әрі жетілдіру мақсатында дайындалды және валюталық реттеу режимдерін жеңілдетуді, әкімшілік процедураларға байланысты қысқартуларды, “ре-

патриация” түсінігін нақтылау жолымен валюталық түсімнің репатриация талаптарын қысқартуды, репатриация мерзімін, сондай-ақ шетелден қаржылардың ұлттық және шетел валютасы түрінде қайтарылмауы үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершіліктің қолдануын анықтауды көздеген.

Қазақстан Республикасының валюталық заңнамасына өзгерістер енгізу қажет болды, оның ішінде Кедендік одақты және Бірыңғай экономикалық аймақ құрылғаннан кейін мемлекет басшылары (КО қатысушы елдер) макроэкономикалық саясатқа келісу туралы, валюталық саясат және капитал қозғалысының қағидаттары туралы келісімдерге қол қойылғандықтан болды.

Осыған байланысты, қазіргі уақытта Қазақстан Республикасындағы валюталық операцияларды жүргізу тәртібін анықтайтын кейбір нормативтік құжаттар әсіресе, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 27.10.06ж. №106 қаулысымен бекітілген “Шетел валюталарын қолма-қол айырбастау операцияларын ұйымдастыру ережесіне” және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының

17.08.06ж. №86 қаулысымен бекітілген “Қазақстан Республикасында экспорттық-импорттық валюталық бақылауды жүзеге асыру ережесіне” өзгерістер мен толықтырулар енгізілуде.

Төменде келтірілген кестеде баптар және жылдар бойынша бөлуде көрсетілген мерзімдегі валюталық операцияларды жүргізу барысындағы жеке және заңды тұлғалар жіберген кемшіліктер көрсетілген:

2008 –2011 жылдары әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы қозғалған істердің динамикасы

ҚРӘҚК баптары	2008	2009	2010	2011
180 1	58	17	18	20
180 2	13	3	3	2
182 1	4	4	2	2
168	0	0	0	1
168 1	0	0	0	1
168 2	0	0	1	2
187	0	0	2	13
188 1	2	3	3	1
381 1	9	12	0	3
381 2	0	2	0	0

Деректерге сүйенсек, көрсетілген мерзімдегі жылдар бойынша Қарағанды филиалы қараған істердің ең үлкен бөлігін ҚРӘҚК 180 және 381 баптары бойынша материалдары құрайды.

ҚРӘҚК 180 бабы бойынша қозғалған істердің көп бөлігі бойынша осы бап бойынша қаралған жауапкершілік есептерді, валюталық операциялар бойынша ақпараттар мен құжаттарды беру тәртібін бұзғанда ғана туындамайтындығына негізделген.

2009 жылы ҚРӘҚК 381 бабында қаралған заң бұзушылықтар үшін әкімшілік жауапкершілікке тартылған тұлғалардың санының көбейгені байқалды.

Көрсетілген бап резиденттердің статистикалық есептердің беру тәртібін бұзғаны үшін жауапкершілікті белгілейді. Көрсетілген бап бойынша заңды тұлғалар 1-ТБ,10-ТБ нысандары бойынша мемлекеттік статистикалық есептерді уақтылы тапсырмағаны/мүлдем тапсырмағаны үшін әкімшілік жауапкершілікке тартылды. Сондай-ақ, уәкілетті ұйымдар “Айырбастау пункттерінің шетел валюталарын сатып алу/сату туралы есебі” 6-СБ нысаны бойынша әкімшілік жауапкершілікке тартылды.

ҚРӘҚК 188 бабы бойынша қолма-қол шетел валюталарын пайдалана отырып, резиденттер арасында операцияларды жүргізуге (ұялы телефондарды сату, оқу ақысын төлеу) негізінен жеке тұлғалар тартылды.

Филиалда әкімшілік айыппұл салуды қолданумен қатар, заң бұзушыларға әкімшілік жазаның бір түрі болып табылатын ескертулер беріледі. Бұл жазаның мақсаты –заң бұзушыға ескерту жазасы берілгеннен кейін, жыл бойы заң бұзушылық қайталанған жағдайда, айыппұл салу түрінде әкімшілік жазасы қолданылатынын ескерту.

Ескерту жазасы әкімшілік жаза ретінде жеке және заңды тұлғаның Қазақстан Республикасының валюталық заңнамаға сәйкес талап етілетін есептерді, ақпараттарды және құжаттарды уақтылы тапсырмағаны немесе нақты бермегені үшін қолданылды.

Сондай-ақ, ескерту беруге негіз болған жағдайлар: жеке және заңды тұлғалардың валюталық операциялар туралы хабарлаулары жөіндегі куәлігін немесе валюталық операцияларды тіркеу куәлігін алуға құжаттарды тапсыру мерзімін бұзу, филиалға бастапқы статистикалық деректерді уақтылы ұсынбау, агенттердің, оның ішінде клиенттердің тапсырмасы бойынша және басқа жағдайда валюталық операцияларға бақылау жүргізуде Қазақстан Республикасының валюталық заңнамасының талаптарының сақталуын тиісті түрде бақыламау.

Ескерту түріндегі әкімшілік жазаның қолданылуына қарамастан, заңды тұлғалардың жыл ішінде түрлі себептер бойынша туындайтын және резиденттердің тікелей орындаушылығына қатысы жоқ, тура сондай заң бұзушылықтарға жол беретін жағдайлары кездеседі. Соған қарамастан, мұндай заң бұзушыларға хаттама жасау және айыппұл салу түрінде әкімшілік жаза қолданылады. Талдау жүргізу мерзімінде осындай заң бұзушылықтар бойынша бюджетке 212,0 мың теңге өндіріп алынды.

Қазіргі экономикалық жағдайдың талаптары және Республика бойынша сыртқы экономикалық қатынастардың даму болашағы түрлі халықаралық келісімдерді жасауға әкеледі. Бұл жағдайларда, филиал өз құзыры шегінде валюталық операцияларды жүргізуге бақылауды жүзеге асыру үшін жоғары деңгейде барлық қажетті іс-әрекеттерді жасайды.

СТАНОВЛЕНИЕ ИНСТИТУТА ИСЛАМСКОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Турганбаев Т.А – эксперт управления правового обеспечения Департамента координации Национального Банка Республики Казахстан

Свою деятельность организации по вопросам исламского финансирования на территории Казахстана осуществляют последние четыре года. Вместе с тем, внедрение опыта какого-либо института сформированного в иной правовой системе, требует тщательного анализа и обязательного законодательного регулирования. Казахстан один из первых, среди государств постсоветского пространства, отдал предпочтение развитию исламского финансирования на своей территории. Основной причиной для данного решения послужила положительная практика исламского банкинга, которая доказала свою устойчивость и перспективность за свою немалую историю существования.

Как показывает практика, исламская финансовая система является одной из систем, которая не сталкивалась с серьезными проблемами в вехи финансовых кризисов и тем самым вызывает большой интерес для государств, нуждающихся в стабилизации финансового сектора. Положительные показатели финансовой устойчивости и прибыльности, которые исламские финансовые институты демонстрируют уже несколько лет, побуждают правительства многих стран вносить изменения в действующее законодательство, делая его более либеральным к исламскому банкингу.

Принципы исламского банкинга строятся на следующих основных правилах:

- неуклонно выполнять правила шариата, касающиеся торговых и финансовых операций, соблюдать платежные обязательства по залогу, долгам, а также по срокам заключенных им соглашений;
- одним из наиболее серьезных грехов считается взимание процента – *рибы*, поскольку по обычаям шариата нельзя получать дополнительное богатство без усилий и риска, в том числе путем эксплуатации либо присвоения имущества других людей.

Правовое становление института исламского финансирования в действующем законодательстве Казахстана можно разделить на два этапа:

1) *первый этап* - в феврале 2009 года были внесены изменения и дополнения в законодательство, в соответствии с которым в Казахстане на уровне нормативных правовых актов закреплена возможность осуществления деятельности исламских банков, исламских инвестиционных фондов, а также возможность выпуска исламских ценных бумаг исламскими банками, национальными холдингами, а также их дочерними компаниями;

2) *второй этап* - в июле 2011 года в целях развития исламского рынка капитала в ряд законодательных актов внесены изменения, предусматривающие возможность выпуска государственных исламских ценных бумаг, а также расширяющие перечень оригинаторов исламских ценных бумаг резидентами Республики Казахстан (создание условий для выпуска исламских ценных бумаг – *сукук*).

Так, законодательное закрепление института исламского финансирования в Казахстане началось с

принятием 12 февраля 2009 года Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам организации и деятельности исламских банков и организации исламского финансирования» (далее - Закон), целью которого являлось внедрение в Республике Казахстан возможности применения инструментов исламского финансирования путем организации деятельности исламских банков, создание правовых основ функционирования исламских банков, исламской специальной финансовой компании.

Данный Закон направлен на законодательное закрепление общеобязательных норм поведения исламских банков, форм и методов государственного регулирования и надзора за деятельностью исламских банков, перечня исламских банковских операций, что способствует эффективной организации исламского финансирования путем внедрения исламских банков на территории Республики Казахстан. Необходимо отметить, что Законом предусмотрены особенности банковских и иных операций исламского банка, к которым относятся: прием беспроцентных депозитов до востребования физических и юридических лиц, банковские заемные операции на условиях срочности, возвратности и без взимания вознаграждения.

Также, регламентирован вопрос финансирования предпринимательской деятельности в различных формах, определены особенности выпуска и обращения исламских ценных бумаг: исламских арендных сертификатов, выпускаемых в целях получения доходов по договору аренды (финансового лизинга), и исламских сертификатов участия, выпускаемых для организации нового инвестиционного проекта либо развития существующего инвестиционного проекта.

С принятием Закона в Казахстане начали деятельность несколько исламских финансовых институтов. Так, открыт первый исламский банк АО «Исламский банк «Al Hilal», зарегистрированы первая исламская брокерская компания - участник РФЦА АО «Fatah Finance», объединение юридических лиц «Ассоциация развития исламских финансов». Ввиду отсутствия законодательной базы первая исламская страховая компания была зарегистрирована как ПК «Общество взаимного страхования «Такафул». Также действуют компании, предоставляющие консалтинговые услуги по исламским финансам.

В целом, первый этап характеризуется созданием условий и нормативной базы для функционирования в Казахстане исламских банков и специальных финансовых компаний.

Второй этап законодательного становления института исламского финансирования связан с принятием 22 июля 2011 года Закона Республики Казахстан «О внесении дополнений и изменений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам организации исламского финансирования», направленного на устранение имеющихся пробелов в законодательстве по вопросам организации исламского финансирования, в частности, выпуска исламских ценных бумаг Республикой Казахстан.

Данный законодательный акт был принят уже для реализации исламскими банками своих финансовых инструментов в Казахстане и обеспечения необходимой нормативной правовой базой для выпуска исламских ценных бумаг Республикой Казахстан в

целях привлечения средств исламских инвесторов для финансирования дефицита республиканского бюджета, а также установления ориентира для корпоративного сектора Казахстана.

Также на данный момент условно можно выделить *третий этап*, связанный с разработкой законопроекта Национальным Банком РК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам страхования и исламского финансирования». Данный проект был разработан в марте 2012 года в целях дальнейшего развития системы исламского финансирования, а также решения ряда проблем, возникших в ходе деятельности исламских финансовых организаций, а именно связанных с несовершенством налогового и банковского законодательства в части осуществления операций товарного мурабаха и агентской деятельности. В настоящий момент данный законопроект находится на рассмотрении в Правительстве Республики Казахстан.

Концептуальными направлениями законопроекта являются развитие инфраструктуры исламского финансирования путем внедрения принципов исламского страхования, обеспечения правовых основ деятельности исламских страховых организаций, создания эффективной системы защиты прав потребителей исламских финансовых услуг, в том числе путем проработки механизмов гарантирования (страхования) депозитов физических лиц в исламских банках, а также создание более благоприятных условий деятельности исламских банков.

Ожидается, что внедрение в Казахстане исламского финансирования будет стимулировать деятельность предприятий через привлечение капитала и крупных мировых участников исламской финансовой индустрии для финансирования крупных инфраструктурных проектов. Также, в качестве перспектив видится развитие деятельности финансовых институтов через внедрение и повышение уровня ликвидности новых видов продуктов, развитие частного предпринимательства путем привлечения новых инвесторов.

Вместе с тем, стоит отметить, что Казахстан является светским государством и исламское финансирование рассматривается в качестве альтернативы традиционным видам финансирования.

По своей природе исламские банки должны стремиться обеспечивать специфическими продуктами, приспособленными удовлетворять другие сегменты индивидуальных и бизнес-потребителей. В период становления в финансовой системе Казахстана такого института, как исламский банкинг целесообразней на законодательном уровне урегулировать вопросы внедрения более ликвидных и часто применяемых исламских финансовых инструментов.

В настоящее время существуют определенные барьеры для полноценного и эффективного развития исламского банкинга в нашей стране, связанные с отсутствием в законодательстве точного определения некоторых исламских банковских продуктов. При этом нужно готовить общество, чтобы не было завышенного ожидания от внедрения исламских продуктов.

Эти барьеры, в свою очередь, влияют на удорожание исламских банковских операций, а также препят-

ствуют развитию розничного кредитования по принципам исламского финансирования.

Решение данных вопросов в ближайший период видится в принятии соответствующих поправок в действующее законодательство, таких как:

- расширение круга потребителей продуктов исламского финансирования и увеличения спроса среди заемщиков и кредиторов;
- закрепление на законодательном уровне широкого круга продуктов исламского финансирования, в частности:

возможность признания продукта Товарная Мурабаха (*murabaha*) банковской операцией исламских банков через внесение поправок в банковское законодательство Казахстана;

механизм администрирования и методология налогообложения оборотов клиента исламского банка от продажи товара в рамках Товарная Мурабаха (*murabaha*) в случае признания этого продукта банковской услугой;

возможность решения проблемы, связанной с ограничениями на осуществление субъектами естественных монополий деятельности, не связанной с основной, к которой могут быть отнесены торговые операции, возникающие в рамках Товарной Мурабаха (*murabaha*).

Так, *Murabaha* (финансирование по методу издержки плюс наценка) является одним из наиболее широко используемых инструментов для краткосрочного финансирования. Доля данного инструмента составляет почти 75% от всех исламских финансовых инструментов, используемых в мире. Относящийся к продаже «издержки плюс наценка» является продажей товара по цене, которая включает прибыль, в которой заинтересованы и поставщик (торговец), и потребитель. В контракте *Murabaha* банк соглашается покупать актив или товары от третьего лица и затем перепродает товар своему клиенту с наценкой. Клиент приобретает товар после немедленной или отсроченной оплаты. Некоторые наблюдатели находят этот вид исламского финансирования близким к обычной кредитной операции, основанной на процентных ставках. Однако, главное различие *Murabaha* – это то, что наценка на *Murabaha* предназначена за услуги, которые предоставляет банк (к примеру, поиск и продажа требуемых товаров по выгодной цене) и наценка не обуславливается во временных параметрах. Таким образом, клиент не сможет произвести отсроченную выплату вовремя, то вследствие задержки наценка не увеличивается от оговоренной ранее цены. Также товар находится во владении банка между двумя продажами, что означает, что он несет связанные с этим риски.

Резюмируя вышесказанное, необходимо отметить, что успешное развитие исламских финансов на казахстанском рынке, в первую очередь, будет зависеть от роста спроса на финансовые инструменты исламского банкинга как от кредиторов, так и заемщиков, внедрения специальных норм, и особенно от дальнейшего совершенствования законодательства.

ИТОГИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ В 2011 ГОДУ

Недерер О.А. — начальник отдела
экономического анализа и статистики
Восточно-Казахстанского филиала ГУ
«Национальный Банк Республики Казахстан»

Восточно-Казахстанская область — экономически развитый регион с большим потенциалом для промышленного, сельскохозяйственного и инновационного развития. Итоги социально-экономического развития области демонстрируют динамичный рост основных показателей, что является результатом предпринимаемых мер в рамках государственных программ по индустриализации, поддержке малого и среднего бизнеса, программы занятости.

Восточно-Казахстанская область обладает значительными запасами минерально-сырьевых ресурсов — цветных металлов, золота, редких металлов, угля и горючих сланцев, нерудного сырья. Наличие богатых месторождений полезных ископаемых создает условия для роста экономики области.

Объем произведенного валового регионального продукта (ВРП) Восточно-Казахстанской области за январь-сентябрь 2011 года составил 1041,0 млрд. тенге, в расчете на душу населения — 746,2 тыс. тенге (за аналогичный период 2010 года — 615,8 тыс. тенге).

Результатом промышленного производства 2011 года в области явился рост физического объема промышленной продукции. По данным Департамента статистики Восточно-Казахстанской области в январе-декабре 2011 года промышленными предприятиями и производствами выпущено продукции (товаров, услуг) на сумму 791,1 млрд. тенге с ростом 109,9% к уровню 2010 года, что составило 5% в республиканском объеме производства. Рост промышленного производства отмечен во всех промышленных видах экономической деятельности.

Металлургическая промышленность Восточно-Казахстанской области занимает ведущее место в экономике региона, за 2011 год ее вклад в областной объем промышленного производства составил 46%.

В республиканском объеме производства металлургической продукции за 2011 год область занимает 19%, что соответствует третьему месту среди регионов Казахстана. Металлургами области выпущен весь республиканский объем производства цинка, 91% — свинца необработанного, около половины — золота необработанного или полуобработанного, около трети — серебра необработанного или полуобработанного.

Сельхозпроизводителями области за 2011 год произведено валовой продукции (услуг) сельского хозяйства на 206,8 млрд. тенге, индекс физического объема (ИФО) составил 102,0%. В среднем на душу населения области произведено продукции на 148,2 тыс. тенге. Произведенные объемы продукции растениеводства и животноводства позволяют полностью обеспечить население области в основных видах продуктов питания: муке, растительном масле, картофеле и овощах, мясных и молочных продуктах.

Лидирующее положение в развитии агропромышленного комплекса области (60% объема продукции) занимает животноводство. На сложившийся индекс

физического объема в животноводстве (101,4%) повлияло увеличение объемов реализации на убой скота и птицы и производства молока коровьего (соответственно на 2,6% и 1,8%). Одновременно допущено сокращение производства яиц — из-за уменьшения численности птицы на 358,5 тыс. голов или на 11,8%, производство яиц упало более чем на 90 млн. штук или на 34%. Причинами такой ситуации явились проблемы на Черемшанской птицефабрике (падеж кур, банкротство) и перепрофилирование птицефабрики АО «Семейкус».

В общем объеме производства продукции животноводства в целом по республике за 2011 год удельный вес области составил по мясу — 12,9% (третье место в республике), по молоку коровьему — 13,9% (первое место), яйцам куриным — 4,8% (девятое место), шерсти овечьей — 12,5% (четвертое место).

Наращиванию объемов производства животноводства способствовала целенаправленная работа исполнительных органов области по укреплению кормовой базы, сохранению численности поголовья скота, улучшению и повышению его генетического потенциала, в том числе за счет создания собственных племенных хозяйств и завоза племенного скота зарубежной селекции, созданию молочно-товарных ферм.

Восточно-Казахстанская область является в стране основным производителем гречихи, гороха, подсолнечника. Рост объемов производства продукции растениеводства (103,3%) сопровождался значительным увеличением производства зерна (115,7% к уровню 2010 года), подсолнечника (111,7%), бахчевых культур (110,8%).

Увеличение объемов производства продукции растениеводства достигнуто за счет расширения посевных площадей сельскохозяйственных культур, строительства теплиц и овощехранилищ, дальнейшего развития семеноводства, повышения плодородия пашни, внедрения влагоресурсосберегающих технологий, увеличения орошаемых земель и внедрения прогрессивных видов полива, таких как капельное орошение и дождевание. Также обеспечена государственная поддержка сельхозформирований в виде выплаты субсидий в сумме свыше 6,4 млрд. тенге, а также работа по реализации инвестиционных проектов по развитию агропромышленного комплекса в рамках Государственной форсированной программы индустриально-инновационного развития: в 2011 году реализовано 4 инвестиционных проекта общей сметной стоимостью 5,2 млрд. тенге.

Инвестиции в основной капитал в январе-декабре 2011 года по сравнению с 2010 годом увеличились на 55% и составили 239,6 млрд. тенге. В структуре инвестиций по источникам финансирования собственные средства предприятий занимали 63,8%, средства республиканского бюджета — 20,8%, местного бюджета — 6,5%, иностранные инвестиции — 2,0%, заемные средства — 6,9%. Большая часть средств республиканского бюджета направлена в транспорт и складирование (21,0%); местного бюджета (29,0%) в образование; 45,5% собственных средств направлено в обрабатывающую промышленность, 73,3% иностранных инвестиций направлено в оптовую и розничную торговлю, ремонт автомобилей и мотоциклов; 62,3% заемных средств направлено в горнодобывающую промышленность и разработку карьеров. Освоение инвестиций осуществлялось по всей территории Восточного Казахстана, но преимущество принадлежало г. Усть-Каменогорск (47%), г. Семей (15%), Зырянскому району (7%) и г. Риддер (6%).

За 2011 год объем строительных работ (услуг) составил 96,2 млрд. тенге, что на 11,8% больше уровня 2010 года. Рост обеспечен за счет ввода объектов частными инвесторами, капитального ремонта объектов, строительства объектов за счет бюджетных средств. В структуре строительных работ 26,1% или 25,1 млрд. тенге приходится на работы по возведению зданий. Объем инвестиций со всех источников финансирования в жилищное строительство составил 13,3 млрд. тенге, с ростом на 13,1%.

За январь-декабрь 2011 года транспортом области (без железнодорожного транспорта) перевезено 418,2 млн. тонн грузов, что на 27,8% больше перевозок января-декабря 2010 года. Грузооборот составил 10396,8 млн. км и по сравнению с прошлым годом вырос на 44,9%. Рост был обеспечен в большей части увеличением грузопотоков на автомобильном транспорте – на 45%, тогда как на воздушном и речном транспорте было отмечено снижение на 11,4% и на 13,5% соответственно. Пассажирооборот транспорта увеличился по сравнению с прошлым годом на 49,9% до 17239,8 млн. пассажиро-километров.

Внешнеторговый оборот за январь-декабрь 2011 года составил 3685,5 млн. долларов США с ростом на 23%, в том числе экспорт – 2978,9 млн. долларов, импорт – 706,6 млн. долларов. Сальдо торгового баланса сложилось положительное в сумме 2272,3 млн. долларов.

В структуре экспорта преобладал цинк необработанный – 25% от общего объема экспорта, золото необработанное – 18%, свинец необработанный – 11%.

В структуре импорта наибольший удельный вес занимали машины и оборудование – 44%, продукция химической промышленности – 19,6%.

По итогам 2011 года индекс потребительских цен по Восточно-Казахстанской области составил 107,1%, что на 0,3 процентных пункта ниже среднереспубликанского уровня и на 1% ниже аналогичного показателя в 2010 году.

Наибольший вклад в уровень инфляции внес рост цен на продовольственную группу товаров (109,5%), также зафиксировано повышение цен на непродовольственные товары (105,3%) и услуги для населения (105,9%).

Рассматривая ценовую ситуацию в разрезе групп продовольствия, можно отметить, что в течение года наблюдался наибольший рост цен на крупы (по итогам года индекс составил 130,3%), мясо и мясопродукты (121,4%), фрукты (113,3%), молочные продукты (113,1%), масло и жиры (111,8%), яйца (111,1%). При этом в течение года зафиксировано снижение цен на овощи (индекс составил 83%) и сахар (94,7%).

Также, значительный вклад в сложившийся индекс потребительских цен внес рост цен на горюче-смазочные материалы, в том числе: бензин (124,3%), дизельное топливо (126,4%), тарифов на коммунальные услуги (холодная вода – 115,9%; канализация – 116,5%; газ сетевой – 113,4%), оказав негативное влияние на все сферы производства и тем самым, стимулировав инфляционные процессы в регионе.

По непродовольственной группе товаров цены оставались относительно стабильными, и по итогам года индекс составил 105,3%.

Вопрос сдерживания роста цен относится к первоочередным задачам местных исполнительных органов области и находится на постоянном контроле, принимаются все рекомендуемые центральными исполнительными органами меры по недопущению не-

обоснованного роста цен. В 2011 году проведены 684 продовольственные ярмарки, по области заключен 4991 меморандум, в том числе с крупными производителями и оптовыми реализаторами – 162, с сельхозтоваропроизводителями – 86, с торговыми объектами о применении минимальных торговых надбавок не более 10% – 4734.

В 2011 году в целях стабилизации и недопущения роста цен на социально значимые продовольственные товары в области за счет заемных средств АО «НК «Продкорпорация» в сумме 1,5 млрд. тенге и выделенных средств областного бюджета размере 200 тыс. тенге создан региональный стабилизационный фонд продовольственных товаров. В стабилизационный фонд вошли социально значимые продовольственные товары: масло растительное, рис, гречневая крупа, сахар, картофель, капуста, морковь, свекла и лук.

Социальное положение области характеризуется ростом денежных доходов населения. В декабре 2011 года среднендушевые номинальные денежные доходы населения области составили 47994 тенге, и по сравнению с данными за декабрь 2010 года выросли на 16,4%, реальные – увеличились на 8,7%.

Среднемесячная номинальная заработная плата одного работника в декабре 2011 года составила 99367 тенге и возросла по сравнению с соответствующим периодом 2010 года на 25,8%, в реальном выражении – на 17,5%. В отраслевой структуре, самая высокая заработная плата отмечается у работников профессиональной, научной и технической деятельности – 155800 тенге (на 57% выше среднеобластного уровня), самая низкая – у работников сельского, лесного и рыбного хозяйства – 46850 тенге (на 53% ниже средней по области).

В органы занятости по вопросу трудоустройства в течение прошедшего года обратились 28,5 тысяч человек, из них трудоустроено 21,5 тысячи. Количество безработных, стоящих на учете в органах занятости, по состоянию на 1 января 2012 года составило 4545 человек, что на 14% меньше чем на начало 2011 года. Общий уровень безработицы за 2011 год составил 5,2% (в 2010 году – 5,7%).

«Программа занятости - 2020», направленная на повышение доходов населения путем содействия устойчивой и продуктивной занятости, играет большую роль в социальном обеспечении граждан. В 2011 году в рамках реализации «Программы занятости - 2020» по всем направлениям в Восточно-Казахстанской области освоено около 5 млрд. тенге.

Важнейшим фактором достигнутого роста экономики региона стала реализация проектов Карты индустриализации. Восточно-Казахстанская область обладает высоким промышленным потенциалом и потому является в процессе реализации государственной программы форсированного индустриально-инновационного развития одним из ключевых регионов. В рамках Карты индустриализации в 2011 году реализовано 9 проектов на сумму около 16 млрд. тенге. С начала реализации Карты введен в эксплуатацию 21 проект на 155 млрд. тенге, получено дополнительно товарной продукции на 25 млрд. тенге, создано 2,5 тыс. новых рабочих мест. Основные проекты: медеплавильный завод – ТОО «Казцинк», цех по производству титановых слитков – АО «Усть-Каменогорский титано-магний комбинат», модернизация производственных мощностей АО «Усть-Каменогорский Арматурный завод», производство пастеризованного молока – ТОО «Восток-Молоко», расширение производственных мощно-

стей АО «Усть-Каменогорская птицефабрика», реконструкция чугуно-литейного цеха ТОО «Востокмашзавод», модернизация ТОО «АЭС Согринская ТЭЦ».

В 2012 году планируется ввод еще 8 проектов и в целом, внимание будет уделяться качественной реализации отраслевых и функциональных программ (подготовка и переподготовка кадров, развитие малого и среднего бизнеса, базовых отраслей экономики, туризма и др.), необходимых для дальнейшего экономического роста. Всего по Восточно-Казахстанской области с учетом актуализации Карты индустриализации Казахстана количество проектов составит 42 на общую сумму 639,5 млрд. тенге.

Эффективным инструментом поддержки индустриальных проектов стала реализация Программы «Дорожная карта бизнеса 2020». В рейтинге по объемам выплаченных субсидий, суммам одобренных проектов и подписанных договоров субсидирования Восточно-Казахстанская область заняла первое место среди всех регионов Казахстана.

По программе «Дорожная карта» на реализацию 328 проектов выделено 3,5 млрд. тенге, создано 3802 рабочих места. Поддержанные проекты реализуются в машиностроении, производстве электрического оборудования, стройиндустрии, переработке сельхозпродукции, здравоохранении. В агропромышленном комплексе активно ведутся работы по модернизации действующих предприятий и созданию новых производств.

В 2012 году по региональной Дорожной карте будет реализован 161 проект на сумму 4 млрд. тенге и создано 2,1 тыс. рабочих мест со средней заработной платой 40,0 тыс. тенге.

Для более полного и эффективного использования научно-технического, производственного, кадрового потенциала, богатых природных ресурсов региона создается необходимая инфраструктура. Действуют два технопарка – в г. Курчатове Парк ядерных технологий и в г. Усть-Каменогорске Региональный технопарк «Алтай». По поручению президента РК Нурсултана Назарбаева в Усть-Каменогорске начали разрабатываться и реализовываться проекты создания «Зоны высоких технологий». К ним относятся Центр металлургии и Конструкторское бюро горно-обогатительного оборудования.

Создание сертифицированного Центра металлургии предполагает реализацию инновационных проектов в горно-металлургическом комплексе РК и оказание услуг на коммерческой основе, а также технологическое и техническое перевооружение предприятий горно-металлургического комплекса. В результате реализации проекта ожидается до 10-15% повышения извлечения металлов в концентрат (медь, свинец, цинк) и получение дополнительной продукции, а также вовлечение в переработку труднообогатимых и комплексных руд.

Цель создания Конструкторского бюро – разработка опытно-конструкторских проектов по совершенствованию технологий и оборудования для развития горно-металлургического комплекса. Планируется, что на

базе бюро будут выполняться опытно-конструкторские работы, работы по приобретению технической и технологической документации для производства, изготовление экспериментальных и опытных образцов и т.д. В результате деятельности бюро ожидается технологическое и техническое перевооружение предприятий горно-металлургического комплекса, а также увеличение объемов производства продукции машиностроения в следующий 5-летний период минимум в 1,5 – 2 раза.

Таким образом, Восточно-Казахстанская область является одним из ведущих регионов в национальной экономике и имеет важные преимущества – это выгодное географическое расположение, наличие значительных запасов минерального сырья для горнодобывающей и металлургической промышленности, значительный технологический потенциал в сфере цветной металлургии и металлообработки, наличие лесных и энергетических ресурсов, наличие высококвалифицированных кадров и относительно низкого уровня безработицы. Пока имеющиеся позитивные тенденции в развитии экономики региона не привели к существенным сдвигам в ее структуре, которая по-прежнему имеет сырьевую ориентированность. Перспективами дальнейшего развития региона является сохранение экономических достижений путем дальнейшей реализации государственных, отраслевых и региональных программ, инвестиционной привлекательности и повышенной заинтересованности к взаимному сотрудничеству во многих сферах экономической деятельности.

ИНВЕСТИЦИИ КАК БАРОМЕТР ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

Усенова Ф.А. – начальник отдела экономического анализа и статистики Южно-Казахстанского филиала ГУ «Национальный Банк Республики Казахстан»

Южно-Казахстанская область относится к экономически развитым регионам Казахстана, так как обладает не только природными, но и производственными и человеческими ресурсами. Однако этот потенциал сам по себе не может служить гарантией социального и экономического благополучия. Инструментом, способствующим росту валового продукта, позволяющему вовлечь все составляющие в хозяйственный оборот, создать эффективную среду для развития бизнеса, являются инвестиции.

Согласно данным областного управления АРКС, ежегодные инвестиции в основной капитал в последние 3 года составляют по Южно-Казахстанской области устойчиво солидную цифру – порядка 260-300 млрд. тенге. Тем не менее, приведенные ниже данные свидетельствуют не только о положительной динамике, но и о структурном изменении состава инвестиций.

Структура инвестиций по источникам финансирования

Источники финансирования	2009 год		2010 год		2011 год	
	Объем, млн. тенге	Доля в общем объеме, %	Объем, млн. тенге	Доля в общем объеме, %	Объем, млн. тенге	Доля в общем объеме, %
Бюджетные средства	86 567	27,2	93 642	35,6	101 145	37,0
Собственные средства предприятий	70 972	22,2	107 970	41,2	122 488	44,9
Иностранные инвестиции	161 504	50,6	60 983	23,2	49 324	18,1
Всего	319 043	100,0	262 595	100,0	272 957	100,0

Как видно из таблицы, структура инвестиций по источникам финансирования за три последних года изменилась коренным образом. Так, объем иностранных инвестиций сократился с 2009 года более чем в 3 раза, а их удельный вес в 2011 году составил всего 18,1% общего объема инвестиций по области против 50,6% в 2009 году. Отток иностранных инвестиций был связан не только с мировым финансовым кризисом и оптимизацией расходов со стороны инвесторов. Есть и внутренние причины, среди которых, например, неудовлетворительные темпы роста стратегически важных отраслей. Так, в 2011 году относительно 2010 года рост в промышленности составил всего 1,8%, в строительстве - 0,6%, у предприятий связи - 2,1%, в сельском хозяйстве - 10,4%. Исключением стали только предприятия транспорта, где грузооборот за год вырос на 41,4%, а пассажирооборот - на 32,3%.

Негативное воздействие на объем инвестиций, связанное с уменьшением иностранных вложений, было нивелировано поддержкой со стороны бюджета: на конец 2011 года доля бюджетных средств выросла до 37% против 27,2% в 2009 году. За эти годы в регионе создана система прямой государственной поддержки крупных инвестиционных объектов. Вот некоторые примеры - возрождение Кентауского экскаваторного завода, расширение действующих мощностей АО Химфарм, модернизация Шардаринской ГЭС, строительство автодороги Западная Европа - Западный Китай. Кроме того, в рамках Государственной программы форсированного индустриально-инновационного развития на территории индустриальной зоны «Оңтүстік» в 2009 году было реализовано 11 инвестиционных проектов общей стоимостью 12,4 млрд.тенге, в 2010 году - 3 проекта стоимостью 3,2 млрд.тенге, в 2011 году - 7 проектов стоимостью 4,6 млрд.тенге.

К числу позитивных изменений можно отнести также рост инвестиций за счет собственных средств предприятий: их доля выросла с 22,2% в 2009 г. до 44,9% в 2011 г., а объем таких инвестиций достиг рекордной цифры в 122,5 млрд.тенге, причем большая часть ин-

вестиционных вложений приходится на малые предприятия. Использование собственных средств как основного источника инвестиций подтверждается и данными ежеквартального мониторинга предприятий реального сектора экономики. Так, именно этим источником воспользовались 74% респондентов в 4 квартале 2009 года, 50% в 4 квартале 2010 года и 69% в 4 кв.2011 года.

Технологическая структура инвестиций в рассматриваемом периоде не подверглась особым изменениям. Основным направлением приложения остаются работы по строительству и капитальному ремонту зданий, сооружений, доля таких работ составила в 2011 году 63% общего объема (в 2009 году - 46,5%), а объем вырос за 3 года на 16% до 172,0 млрд.тенге.

Одновременно снижаются инвестиции, направленные на машины, оборудование, инструмент, инвентарь. Их объем составил в 2011 году 74,3 млрд.тенге против 138,2 млрд.тенге в 2009 году. Тем не менее, необходимость долгосрочных инвестиций на техническое перевооружение сегодня можно сравнить разве что с воздухом. По данным областного управления АРКС, степень износа основных средств на конец 2010 года (последние данные) составила 37,4%, в том числе на крупных и средних предприятиях - 38,5%. Причем динамика этого показателя по сравнению с предыдущим 2009 годом изменилась в лучшую сторону весьма незначительно (в 2009 году - 40,7% и 41,8% соответственно). Это означает, что обновление основных фондов идет очень медленно и основным мотивом инвестиций выступает не расширение производства, а поддержание существующих мощностей.

Что касается отраслевого разреза, то в настоящее время приоритетными для инвестирования являются промышленность, а также транспорт и связь. Здесь концентрируется около 70% всех инвестиций в основной капитал и до 90% иностранных инвестиций. Это и понятно, ведь интересы иностранных инвесторов всегда были направлены только на высокодоходные отрасли, с быстрой окупаемостью и экспортноориентированным направлением деятельности.

Инвестиции в основной капитал по отраслям экономики

Отрасль	2009 год		2010 год		2011 год	
	Объем, млн.тенге	Доля в общем объеме, %	Объем, млн.тенге	Доля в общем объеме, %	Объем, млн.тенге	Доля в общем объеме, %
Сельское хозяйство	3307	1,0	4986	1,9	5571	2,0
Промышленность	71219	22,3	109775	41,8	124534	45,6
Строительство	5481	1,7	8396	3,2	6915	2,5
Транспорт и связь	155044	48,6	47002	17,9	61370	22,5
Торговля	1981	0,6	4683	1,8	5320	1,9
Прочие	82011	25,8	87753	33,4	69247	25,5
Всего	319 043	100,0	262 595	100,0	272 957	100,0

Если взглянуть на структуру инвестиций в разрезе отраслей промышленности, то можно увидеть, что основной удельный вес в области приходится на производство и распределение электроэнергии, газа и воды (53,5% инвестиций в промышленность) и на горнодобывающую промышленность (31%). Причем инвестиции в производство и распределение электроэнергии, газа и воды на 81% производятся за счет бюджетных средств, а в горнодобывающую отрасль - на 30% за счет иностранных инвестиций.

К динамично инвестируемым отраслям относятся также пищевая промышленность, производство про-

дуктов нефтепереработки и производство прочей неметаллической минеральной продукции, однако масштабы инвестирования последних несопоставимы с масштабами инвестиций лидирующих отраслей.

При всей относительно благополучной картине инвестиционной деятельности практически без вливаний остается такая отрасль, как сельское хозяйство. И это при том, что Южный Казахстан стал первым регионом в Казахстане, с руководством которого АО «Национальный управляющий холдинг «КазАгро» заключило меморандум о сотрудничестве в сфере реализации инвестиционных проектов в АПК. Только в 2011 году

холдингом было выделено 235 млрд. тенге, что в полтора раза превышает уровень 2010 года. Наш регион располагает мощным потенциалом в реализации показателей импортозависимости по мясу птицы, молочной отрасли, сокращения дефицита овощей в межсезонье, потребности в мощностях овощехранилищ. Однако сегодня аграрии остро нуждаются в инвестициях, не имея при этом достаточного объема собственных оборотных средств и возможностей отвечать требованиям инвестора в случае внешнего финансирования. Учитывая высокую значимость отрасли, особенно в свете борьбы с инфляцией, а также ее низкую доходность, хотелось бы видеть более активное присутствие государства в аграрном секторе.

Обобщая вышеприведенные факты, можно сделать следующий вывод: для продолжительного инвестиционного роста государство должно полнее использовать свои возможности по привлечению инвестиций и, прежде всего, их внутренней составляющей. А этот показатель, как уже упоминалось выше, все еще не набирает должных параметров, несмотря на инвестиционные преференции.

В свою очередь, рост внутренних инвестиций будет способствовать привлечению внешних потоков. Ведь как свидетельствует мировой опыт, главным барометром, на основании которого принимаются решения иностранными инвесторами, являются темпы роста внутренних вложений.

РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА

Аккулова А.Б. – начальник отдела экономического анализа и статистики Атырауского филиала ГУ «Национальный Банк Республики Казахстан»

Развитие банковского сектора в основном связано с экономическим положением государства. В условиях быстрого роста экономики, банковский сектор, как правило, развивается еще более высокими темпами, а в случае ее стагнации динамика роста банков ощутимо замедляется. Следовательно, качество и объем банковских услуг определяются состоянием экономики страны, и региона в частности.

Атырауская область является одним из наиболее благополучных в экономическом плане регионов республики. В связи с развитием экономики области стабильно растут основные показатели банковской системы. К примеру, по состоянию на 1 апреля 2012 года на территории области осуществляли свою деятельность 25 филиалов, 85 отдельных помещений, 102 обменных пункта двадцати трех банков второго уровня. Кроме того, действовали 18 организаций, осуществляющих отдельные виды банковских операций, 21 обменных пунктов уполномоченных организаций и 3 обменных пункта – филиала АО «Казпочта».

За январь – март 2012 года обменными пунктами области у населения куплено 25,5 млн. долларов США (увеличение по сравнению с соответствующим периодом 2011 года на 21,8%), продано населению 140,4 млн. долларов США (рост на 0,3%).

Расширение экономических связей, деловые поездки в Российскую Федерацию способствовали повышению операций с российским рублем. В результате населению продано 181,1 млн. российских рублей (увеличение на 47,5%), куплено – 64,0 млн. российских рублей (рост на 64,5%).

За три месяца текущего года населению области продано 3,3 млн. евро (на 15,8% меньше соответствующего показателя прошлого года), куплено – 1,7 млн. евро (больше на 11,5%).

Одним из главных направлений деятельности филиала Национального Банка является в полном объеме и своевременное удовлетворение потребности филиалов банков второго уровня в наличных деньгах. При этом проводится анализ эмиссионно-кассовой работы учреждений банков области, купюрного строения, поддержания качественного состояния денежных знаков, находящихся в обращении, изъятия из обращения банкнот старого образца и ветхих банкнот.

За январь – март 2012 года объем поступлений наличных денег в кассы филиалов банков области по сравнению с соответствующим периодом 2011 года увеличился на 22,4%, а выданные наличные деньги из их касс – на 16%.

В структуре кассового оборота 18,6% приходной части составляют поступления от реализации товаров, услуг и выполненных работ юридическими лицами (в соответствующем периоде прошлого года 20,7%) и 45,6% расходной части – «подкрепление банкоматов». Это показывает, что на сегодняшний день население области имея возможность оплатить покупку товаров и услуг посредством платежной карточки в любой торговой или сервисной точке, в основном, пользуется одной функцией пластиковой карточки – снятием наличных денег с банкоматов. В связи с этим, филиалом постоянно проводится работа по развитию безналичных платежей с использованием платежных карточек. В результате, в 1 квартале текущего года доля поступлений от реализации товаров, услуг и выполненных работ юридическими лицами в структуре кассового оборота в сравнении с 1 кварталом 2011 года уменьшилась на 2,1 п.п.

Для филиалов банков основным источником ресурсов являются депозиты юридических и физических лиц. На 1 апреля 2012 года общий объем депозитов достиг 72,9 млрд.тенге и по сравнению с уровнем 2011 года рост составил 27,9%.

Тенденция укрепления курса национальной валюты отразилась в увеличении вкладов в тенге: объем депозитов в национальной валюте вырос на 36,8% и достиг 48,5 млрд. тенге.

В связи со стабилизацией экономической конъюнктуры в стране наблюдается рост спроса на кредитные ресурсы. На 1 апреля 2012 года задолженность по кредитам банков по области составила 170,9 млрд. тенге, увеличение на 16,5% по сравнению с 1 апреля 2011 года. В том числе доля среднесрочных и долгосрочных кредитов составила 88%, а краткосрочных – 12%.

За три месяца текущего года филиалами банков второго уровня области выдано кредитов на 38,8 млрд. тенге, что на 43,3% больше соответствующего показателя прошлого года. При этом стоит отметить и то, что в объеме страны невелика доля области по кредитованию населения: всего лишь 2,5% выданных займов по республике. Около 69% всех займов выдано юридическим лицам области, 31% – физическим лицам. Это говорит о том, что государственные программы, направленные на поддержание кредитования экономики и стимулирование экономического роста, способствуют увеличению спроса на кредитные ресурсы со стороны предпринимателей, восстановлению деловой активности бизнеса.

Одним из приоритетов экономической политики государства является развитие малого предпринима-

тельства. Также, для большинства банков кредитование малого и среднего бизнеса является одним из приоритетных направлений развития. При этом кредитование малого и среднего бизнеса обеспечивает необходимую диверсификацию кредитного портфеля и высокие процентные доходы. К примеру, в январе-марте 2012 года субъектам малого предпринимательства выдано кредитов на 4,2 млрд. тенге, что больше соответствующего показателя 2011 года в 1,5 раза.

На 1 апреля 2012 года ссудная задолженность по кредитам субъектов малого предпринимательства составила 31,2 млрд. тенге, т.е. увеличилась на 10,3% по сравнению с 1 апреля 2011 года.

Известно, что одним из основных условий совершенствования денежно-кредитной политики является наличие комплексной системы анализа хозяйственной деятельности предприятий реального сектора экономики. В этой связи, в целях оперативного выявления влияния разных факторов на экономику и дальнейшего совершенствования денежно-кредитной политики государства продолжается проведение мониторинга предприятий реального сектора экономики. Так, по итогам 1 квартала 2012 года в мониторинге предприятий реального сектора экономики участвовали 183 крупных и средних хозяйствующих субъектов области.

По результатам очередного опроса изменения курса тенге по отношению к доллару США позитивно повлияло на хозяйственную деятельность 8,2% участников, в то время как 8,7% отметили о его негативном влиянии. При этом изменения курса тенге к евро и российскому рублю не оказали влияние на деятельность соответственно 74,9% и 73,8% предприятий. Во втором квартале 2012 года 42,1% менеджеров предприятий – участников мониторинга прогнозируют стабильность курса национальной валюты по отношению к доллару США, 41,5% – к евро, 45,9% – российскому рублю.

Согласно данным мониторинга в целом по экономике региона продолжилась тенденция улучшения кредитования предприятий. К примеру, в первом квартале текущего года увеличилось число предприятий, использующих кредиты банков для финансирования оборотных средств с 9,3% в четвертом квартале 2011 года до 14,8%. Банковскими кредитами, в основном, воспользовались предприятия промышленности (7,1%), строительства (6,0%) и прочих отраслей – 9,3%.

Степень удовлетворения потребности в услугах банков была оценена предприятиями, как нормальная – 90,2%, низкая – 9,8%.

Ответственность за формирование платежного баланса Правительством РК возложена на Национальный Банк. Функцию сбора, обработки первичных данных выполняют территориальные филиалы Национального Банка РК. По состоянию на 1 апреля 2012 года число предприятий, внесенных в региональный регистр по платежному балансу, составило 673.

В целях формирования отдельных статей платежного баланса и международной инвестиционной позиции за 3 месяца 2012 года в филиале было зарегистрировано 15 валютных операций.

Наряду с этим, филиал, на постоянной основе проводит разъяснительные работы о деятельности и политике Национального Банка РК через средства массовой информации. Так, за 1 квартал 2012 года были осуществлены 84 выступлений.

Филиал Национального Банка РК и в дальнейшем будет принимать активное участие в проведении политики Национального Банка в регионе, вносить свой вклад в выполнение задач, способствующих достижению целей экономического развития страны.

РАЗВИТИЕ РЫНКА ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМ

*Ашикбаев О.И. – главный специалист-экономист
отдела экономического анализа и статистики
Мангистауского филиала ГУ
«Национальный Банк Республики Казахстан»*

Сужение сферы наличного денежного обращения и расширения безналичных платежей на потребительских рынках является одним из самых актуальных вопросов на сегодняшний день.

Наиболее эффективным инструментом для перевода наличных платежей в безналичные является платежная карточка. Она – наиболее доступный инструмент вовлечения в экономику наличной денежной массы, находящейся в мелкорозничном товарно-денежном обороте.

Мощным толчком к внедрению «карточных» программ стало создание в 90-х годах в Республике Казахстан большого числа коммерческих банков и, как следствие, возникновение конкуренции в сфере банковских услуг.

С другой стороны, развитие рыночных преобразований в казахстанском обществе способствовало созданию слоя людей, нуждающихся в широком спектре банковских услуг, реализовать которые с использованием традиционных методов и технологий было бы просто невозможно. Иными словами, банки должны были пойти на внедрение новых информационных технологий, чтобы отвечать требованиям времени.

В настоящее время рынок платежных карточек является одним из наиболее динамично развивающихся и перспективных в Казахстане.

По состоянию на 1 января 2012 года эмитирование платежных карточек фактически осуществляют 21 банк и АО «Казпочта». Банками второго уровня выпускаются и распространяются платежные карточки международных систем: VISA International, MasterCard Worldwide, American Express International, China Union Pay и Diners Club International. Кроме того, банки Казахстана выпускают платежные карточки локальных систем: Altyn Card - АО «Народный Банк Казахстана»; SmartAlemCard – АО «БТА Банк» и локальная карточка Ситибанка Казахстан - АО «Ситибанк Казахстан».

За последние пять лет количество платежных карточек, эмитируемых банками Казахстана увеличилось на 50,7% и составило на 01.01.2012г. 8,44 млн. ед., при этом количество держателей данных карточек составило 7,83 млн. человек (рост на 49,4%). Наиболее распространенными в республике являются дебетные карточки: их доля на отчетную дату составила 88,2%, доля кредитных карточек – 10,1%. На долю дебетных с кредитным лимитом и предоплаченных карточек приходится 1,6% и 0,1% соответственно.

Для обслуживания платежных карточек в целом по Республике установлено 8110 банкомата, 28597 POS-терминалов и 613 импринтеров, в том числе 23707 POS-терминалов и 383 импринтеров установлено в торговых предприятиях.

По Мангистауской области терминальная сеть оборудования по обслуживанию платежных карточек представлена 404 банкоматами, 1064 POS-терминалами и 11 импринтерами, установленными в торговых предприятиях и банках.

В нашей области, как и в целом по республике рынок платежных карточек находится в состоянии постоянного расширения и поиска, стремится к максимальному удовлетворению потребностей держателей платежных карточек в высококачественных карточных услугах. Кроме того, что держатель карточки избавляется от необходимости носить при себе большую сумму наличных денег и связанных с этим рисков, на сегодняшний день банками – эмитентами предлагается широкий круг банковских продуктов.

Жители Мангистауской области уже по достоинству оценили новый розничный продукт – «Зарплатный кредит», который позволяет большинству держателей зарплатных карт пользоваться краткосрочным ежемесячно возобновляемым кредитом.

Держатели платежных карточек могут производить оплату с использованием карточки за товары и услуги, при этом торговыми организациями могут представляться скидки владельцам карточек.

С помощью платежной карточки через банкомат можно осуществить перевод денег с карточки на карточку одной системы, а также перевести деньги с карточки на текущий счет, к примеру в целях погашения потребительского кредита (ипотечный, автокредит, экспресс-кредит). При этом произвести перевод через банкомат можно в любой день недели и в любое время суток, что очень удобно, а кроме того отпадает необходимость посещать банк и заполнять бланки.

Появившиеся новые мультивалютные банкоматы позволяют держателям карточек снимать наличные деньги в любой из трех валют (тенге, евро, доллары).

Кроме этого, наряду с тенговой и валютной карточкой на рынке платежных карт появилась мультивалютная платежная карточка, которая позволяет иметь три валютных счета, при наличии одной карты, что удобно для диверсификации валютных рисков и во время частных выездов за границу.

Однако, несмотря на очевидные преимущества возможности платежных карточек, к сожалению, используются пока не в полном объеме. Ни для кого не секрет, что большая часть платежных карточек приходится на так называемые зарплатные проекты, в рамках которых держатели карт используют их в основном для снятия денег в банкоматах. Большинство «операций» сводится к тому, чтобы узнать остаток на счете и получить зарплату, пенсию или стипендию. Например, из общего количества транзакций в декабре 2011 года (16590,4 тыс.) в целом по Казахстану 82,7% приходится на операции по выдаче наличных денег и только 17,3% – на безналичные платежи. По объемам платежей на операции по выдаче наличных денег приходится 88,9%, на безналичные платежи – 11,1%. При этом в региональном разрезе подавляющая доля операций по безналичным платежам с использованием платежных карточек приходится на город Алматы, что объясняется наличием самой разветвленной сети торгового оборудования в стране и высокой культурой использования платежных карточек населением.

В регионах страны потенциал развития рынка платежных карточек в основном зависит от уровня социального развития населения и концентрации в данных регионах торговых предприятий, которые могут устанавливать у себя торговые терминалы и принимать к оплате платежные карточки.

Так, по Мангистауской области объем транзакций с использованием платежных карточек в декабре 2011 года составил 28924,6 млн. тенге. В разрезе регионов это пятый по величине показатель после г.Алматы, что обусловлено наибольшим уровнем доходов населения, по сравнению с другими регионами страны и активным вовлечением экономически активного населения в рынок платежных карточек – более 50%. Однако, доля операций по безналичным платежам с использованием платежной карточки по области ниже среднего показателя по республике и составляет по количеству транзакций – 4,9%, по объемам – 6,1%, что в значительной степени обусловлено ограниченным количеством в регионе крупных торговых точек.

Рынок платежных карточек находится в состоянии постоянного расширения и развития, стремится к максимальному удовлетворению потребностей держателей платежных карточек в высококачественных карточных услугах, что в дальнейшем приведет к росту объемов безналичных платежей и сокращению наличного денежного обращения.

ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ РЫНКА ПЛАТЕЖНЫХ КАРТОЧЕК

Фурман И.В. – главный специалист-экономист отдела экономического анализа и статистики Карагандинского филиала ГУ «Национальный Банк Республики Казахстан»

Сегодня платежные карточки, являясь перспективным направлением в развитии финансового сектора страны, стремительно заняли свое место в нашем государстве. Развитие рынка платежных карточек является одним из приоритетных направлений в области платежной системы. Одной из наиболее важных задач создания и развития межбанковской национальной системы платежных карточек на основе микропроцессорных технологий является перевод в безналичную форму расчетов значительного объема налично-денежного оборота. В связи с чем, рынок платежных карточек продолжает развиваться быстрыми и эффективными темпами.

В настоящее время рынок представлен большим ассортиментом услуг и предлагает значительное количество разнообразных карточных программ. Так, с помощью платежной карточки можно расплатиться за товары и услуги в магазинах и ресторанах, оплатить коммунальные услуги, услуги связи, налоги и таможенные платежи, погасить кредиты, перевести деньги с карточки на карточку. Переход на безналичные платежи в розничной торговле означает для государства эффективный сбор налогов, уменьшение теневого оборота наличных денег, усиление контроля над денежным оборотом, уменьшение изношенности банкнот. Поэтому одним из актуальных вопросов сегодняшнего дня является сужение сферы наличного денежного обращения и расширение безналичных платежей на потребительских рынках.

В этой связи, в целях реализации Плана мероприятий по реализации Концепции развития финансового сектора Республики Казахстан (Проведение мероприятий по развитию инфраструктуры сети обслуживания платежных карточек) и согласно поручению Национального Банка Республики Казахстан, данному территориальным филиалам, по организации и при-

нению необходимых действий совместно с Акиматами областей по дальнейшей реализации постановления Правительства Республики Казахстан № 1328 от 15.12.2004 г. «Об утверждении категорий торговых (обслуживающих) организаций, обязанных принимать платежи с использованием платежных карточек при осуществлении торговых операций (оказании услуг) на территории Республики Казахстан» (далее - Постановление № 1328), Карагандинским филиалом Национального Банка совместно с Акимом Карагандинской области, начиная с 2008 года, проводится работа по составлению и реализации Плана мероприятий по развитию системы безналичных расчетов в городах Карагандинской области (далее – План мероприятий).

Согласно представленному Налоговым департаментом по Карагандинской области списку торговых организаций, подпадающих по действие Постановления № 1328, по состоянию на 1 июля 2012 года количество торговых организаций составило 4640. Однако, в соответствии с представленными филиалами банков второго уровня списками торговых организаций, заключивших договор с банками по установке POS – терминалов, по состоянию на 1 июля 2012 года в пунктах торговли и сервиса Карагандинской области установлено всего 1025 POS – терминалов, что составляет 22,1%. Принятие Правительством постановления № 1328 не способствовало, к сожалению, широкому и максимальному использованию безналичных платежей, ввиду отсутствия надлежащего контроля по приему торгово - сервисными организациями платежных карточек. Субъекты сферы торговли и сервиса не желают раскрывать реальные обороты товаров и доходов, получаемых при осуществлении своей деятельности, а также из-за уровня тарифов от 1,5 до 3 процентов, удерживаемых банками с субъектов торговой деятельности за осуществление операций с использованием платежных карточек. Отсутствие стимула и общей заинтересованности предприятий сферы торговли и сервиса в обслуживании платежных карточек выступает в качестве одной из основных проблем всей карточной индустрии.

Для дальнейшего увеличения темпа роста безналичных платежей с использованием платежных карточек необходимо повышение заинтересованности самих торговых предприятий в переходе на безналичные платежи, желание работать по прозрачной схеме, создание экономических стимулов для использования платежных карточек торговцами и потребителями. Необходимо, чтобы торгово – сервисные предприятия были заинтересованы в развитии расчетов через POS-терминалы и проводили, как и банки, активную рекламу.

В соответствии с Планом мероприятий, Карагандинским филиалом Национального Банка на постоянной основе проводится мониторинг и обследование субъектов торговли и сервиса на предмет наличия и использования POS-терминалов, а также приема кассирами платежных карточек. Имеют место факты отказов субъектами торговли и сервиса в оплате за товар или услугу посредством платежной карточки при наличии и функционировании POS-терминалов, причем количество установленных фактов растет. О данных нарушениях информация направляется в Департамент по борьбе с экономической и коррупционной преступностью Карагандинской области для принятия соответствующих мер, предусмотренных законодательством Республики Казахстан, а именно ст.161-1 Кодекса РК Об административных правонарушениях,

которая влечет штраф на индивидуальных предпринимателей в размере от двадцати до пятидесяти и на юридических лиц – в размере от пятидесяти до ста месячных расчетных показателей.

Учитывая, что в функции филиалов Национального Банка входит также проведение разъяснительной работы по вопросам осуществления платежей и переводов денег, использования платежных карточек, Карагандинским филиалом Национального Банка в средствах массовой информации регулярно публикуются статьи, касающиеся вопросов осуществления платежей и переводов денег с использованием платежных карточек в Казахстане и Карагандинской области, ежегодно проводятся совместные совещания с представителями филиалов банков второго уровня, руководителями государственных учреждений, общественных объединений предпринимателей, руководителями торгово-сервисных предприятий по вопросу осуществления безналичных расчетов посредством POS-терминалов. На телевидении представителями филиала Национального Банка регулярно даются интервью о преимуществах расчетов посредством платежных карт.

Однако, не смотря на проводимую работу, как филиалом Национального Банка, так и филиалами банков второго уровня, функциональность пластиковых карт до сих пор не реализована в полном объеме. Население воспринимает пластиковые карты не как инструмент денежных расчетов, а как средство доступа к счету, необходимое для получения наличности через банкоматную сеть. А ведь использовать платежные карточки для расчетов за товары и услуги очень удобно. Это отсутствие проблем, связанных со сдачей (мелочью), с недобросовестным персоналом (недостача в кассе), снижение вероятности криминала, связанных с наличностью. Кроме того, основная категория граждан, являющаяся клиентами крупных супермаркетов – граждане, имеющие уровень дохода средний и выше среднего, не всегда носят с собой наличные. Их предпочтением давно стали банковские карты.

Таким образом, отказываясь от безналичных платежей, торгово-сервисные предприятия отказываются от клиентов данной категории. Наверное, многие из нас не раз убеждались, что средства на карточках вырывают во время поездок в отпуск или командировки – во всем мире при расчетах за товары и услуги отдается предпочтение безналичным расчетам с использованием пластиковых карточек без взимания комиссии. В настоящее время все больше крупных предприятий переходят на выдачу заработной платы через банкоматы, что существенно влияет на снижение расходов, связанных с хранением, инкассацией и пересчетом наличных денег.

В целом ситуацию с расчетами посредством пластиковых карт можно охарактеризовать как недостаточность информации у населения о возможности банковских карточек. Для успешной реализации Плана мероприятий, одних усилий банков недостаточно, необходимо шире проводить разъяснительную работу среди предпринимателей области.

Карагандинский филиал Национального Банка в дальнейшем, в соответствии с Планом мероприятий, продолжит свою работу в сфере развития рынка платежных карточек, перспективах его развития и решения проблем, возникающих при проведении безналичных расчетов с применением платежных карточек.

ИНФЛЯЦИОННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РЕГИОНЕ И ИХ ФАКТОРЫ

Сертаев М.М. – главный специалист-экономист
отдела экономического анализа и статистики
Восточно-Казахстанского филиала ГУ
«Национальный Банк Республики Казахстан»

Восточно-Казахстанская область на сегодняшний день является динамично развивающимся регионом с уникальным природным миром, огромным промышленным потенциалом, разветвленной социальной инфраструктурой и сильным аграрным сектором. Ведущей отраслью в промышленном производстве является цветная металлургия, удельный вес которой в общем потенциале региона составляет около 55%, и которая практически вся направляется на экспорт. Достаточное развитие имеют отрасли машиностроения и металлообработки, лесной и деревообрабатывающей, легкой и пищевой

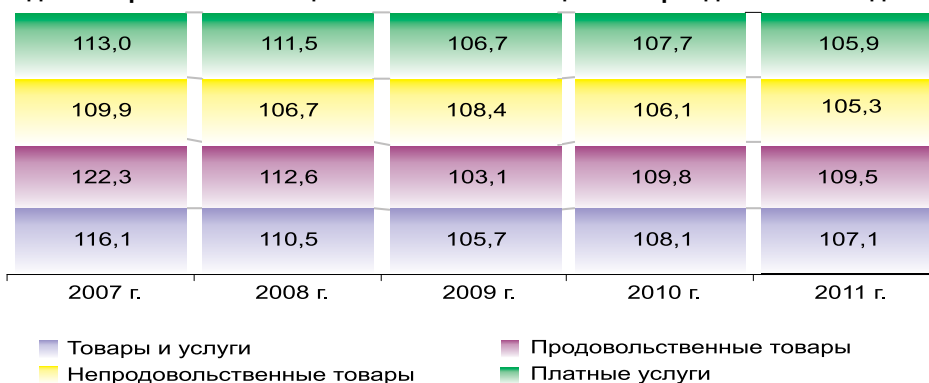
промышленности, электроэнергетики, агропромышленного комплекса.

В своей экономической жизни регион испытывает влияние составляющей макроэкономической стабильности – инфляции, которая оказывает влияние на развитие экономики региона, функционирование рыночных механизмов и качество жизни людей.

Инфляция в повседневной экономической жизни является очень важным показателем. На постоянной основе филиалом проводится мониторинг инфляционных тенденций в экономике региона. Инфляция чувствительный показатель для каждого человека, поскольку вместе с ростом цен повышается и уровень, и стоимость жизни.

За прошедшие 5 лет наибольшее повышение цен по Восточно-Казахстанской области наблюдалось по итогам 2007 года, когда индекс потребительских цен составил 116,1%, наименьший уровень инфляции наблюдался за 2009 год – 105,7%.

Индекс потребительских цен и его составляющие за период 2007-2011 годов

*Источник: Агентство Республики Казахстан по статистике

По итогам первого полугодия текущего года индекс потребительских цен по области составил 103,0%. Среди составляющих инфляции наиболее существенное повышение цен наблюдалось на платные услуги – на 5,7%, продовольственные товары подорожали на 2,0%, непродовольственные товары – на 1,6%.

Прошедшие 6 месяцев 2012 года по сравнению с аналогичным периодом 2007-2011 годов демонстрировали умеренные темпы роста цен на потребительском рынке.

Общая ситуация по инфляции за 6 месяцев 2007-2011 годов по Восточно-Казахстанской области характеризуется следующими данными:

Индекс потребительских цен и его составляющие за период 2007-2011 годов

Наименование товара	июнь 2007 г. к декабрю 2006 г.	июнь 2008 г. к декабрю 2007 г.	июнь 2009 г. к декабрю 2008 г.	июнь 2010 г. к декабрю 2009 г.	июнь 2011 г. к декабрю 2010 г.
Товары и услуги	104,1	107,1	104,2	104,9	105,6
Продовольственные товары	104,1	109,7	104,2	105,9	109,5
Непродовольственные товары	103,1	104,5	103,5	103,2	102,5
Платные услуги	105,1	106,1	104,8	105,2	103,8

*Источник: Агентство Республики Казахстан по статистике

Природа инфляции многофакторна. Причины лежат в общем макроэкономическом равновесии между совокупным спросом и совокупным предложением, к которым можно отнести:

- изменения сезонных колебаний;
- изменения темпов производительности;
- инфляционные ожидания;
- структурные сдвиги в системе воспроизводства;
- изменения налоговых ставок;
- воздействия внешнеэкономических связей;

- монополии товарных рынков;
- введения государственного регулирования;
- изменения уровня спроса и предложения (конъюнктура рынка);
- девальвации и ревальвации национальной валюты;
- стихийные бедствия.

Вышеперечисленный список причин не является полным, изменение цен может быть следствием разных факторов.

Анализ факторов:

Изменение тарифов естественных монополий.

Ежегодно мы наблюдаем, насколько резко монополизация рынков влияет на интенсивность инфляционных процессов происходящих в регионе. Наибольший вклад в повышение уровня инфляции по итогам 1 полугодия оказал рост цен на платные услуги (на 5,7%). Сложилось это за счет повышения тарифов субъектов естественных монополий Восточно-Казахстанской области.

Практика показала, что инфляция быстрее развивается в той экономике, где наблюдается высокая степень монополизации рынка. В местный раздел Государственного регистра субъектов естественных монополий по Восточно-Казахстанской области включено около 150 предприятий, осуществляющих деятельность по регулируемым государством видам услуг (товаров, работ).

Наличие большого количества субъектов естественных монополий в регионе ежегодно приводит к непрерывному и резкому росту цен на продукцию во многих отраслях. Ведь использование продукции одних отраслей другими в качестве сырья и материалов приводит к росту издержек, что, в конечном счете, снижает прибыль и делает невыгодным продолжение производства при старом уровне цен.

К примеру, с 1 мая текущего года повысился тариф на услуги электроснабжения, оказываемые одним из крупных субъектов-доминантов Восточно-Казахстанской области (ВКО). По данным Департамента статистики ВКО электроэнергия подорожала на 12,6%. Далее, с 1 июня повысился тариф еще одной крупной компании области оказывающей услуги по производству тепловой энергии. Вслед за этим, в связи с повышением затрат на покупку тепловой энергии повысился тариф крупной компании, оказывающей услуги по производству, передаче, распределению и снабжению тепловой энергией. Далее наблюдался рост тарифов еще нескольких компаний области, оказывающих аналогичные виды услуг. В результате подорожали жилищные услуги, повысились тарифы ЖКХ (КСК). А в дальнейшем следует ожидать и повышения цен большинства предприятий-производителей в связи с ростом издержек.

Оборот денег в экономике региона.

С начала текущего года оборот денег в экономике региона заметно увеличился, это во многом связано с внесенными изменениями в законодательные акты Республики Казахстан о повышении размеров пенсионных выплат, о повышении минимального размера

заработной платы, повышении размера месячного расчетного показателя в Республике Казахстан для исчисления пособий и иных социальных выплат, а также для применения штрафных санкций, налогов и других платежей.

Уровень жизни населения области заметно растет.

По данным ВКО Государственного центра по выплате пенсий, сумма пенсионных выплат и пособий из бюджета в первом полугодии 2012 года составила 63,5 млрд. тенге, увеличившись на 4,5 млрд. тенге или на 7,6% в сравнении с аналогичным периодом 2011 года.

По данным Департамента статистики ВКО номинальные денежные доходы населения по оценке в мае 2012 года составили 44 481 тенге. Темп роста по сравнению с маем 2011 года составил 115,8% по сравнению с январем 2012 года – 108,0%.

Среднемесячная номинальная заработная плата, начисленная работникам в мае 2012 года, составила 82 521 тенге. Рост к маю 2011 года составил 22,8%, к январю 2012 года – 8,6%.

С января по май текущего года объем операций произведенных с применением платежных карточек по Восточно-Казахстанской области составил 144 013,3 млн. тенге. По сравнению с аналогичным периодом 2011 года он увеличился на 40859,9 млн. тенге или на 40%. На 1 платежную карточку в среднем по области объем операций за 5 месяцев 2012 года составил 182,6 тыс. тенге (за 5 месяцев 2011 года – 152,5 тыс. тенге), из них 96% – это операции по снятию наличности.

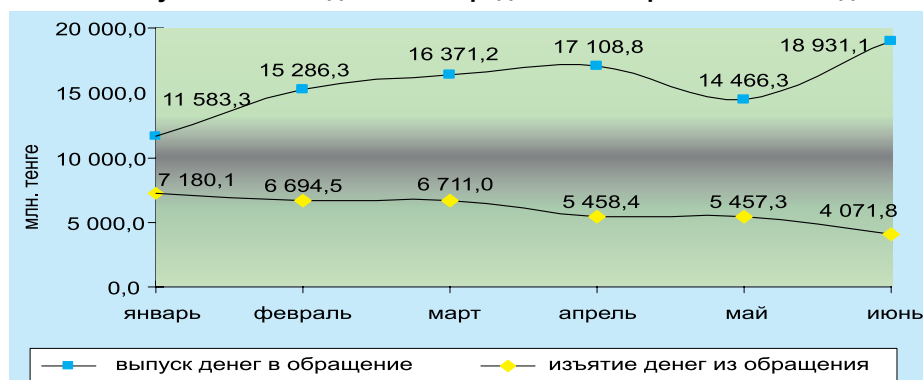
За первое полугодие 2012 года из резервного фонда филиала в обращение было выпущено наличных денег на сумму 93,7 млрд. тенге, что на 20,9 млрд. тенге (28,7%) больше выпуска первого полугодия 2011 года (72,8 млрд. тенге).

Объем изъятия наличных денег из обращения отчетного периода больше объема первой половины 2011 года (28,4 млрд. тенге) на 7,1 млрд. тенге, или 25,1%, и составил 35,5 млрд. тенге.

Эмиссионный результат 2012 года сложился положительным (+)58,2 млрд. тенге, превысив показатель прошлого года на 31,0% ((+)44,4 млрд. тенге).

Ежегодно выдача наличных денег из касс филиалов банков второго уровня превышает обратное поступление. Коэффициент возврата первого полугодия последних 13 лет (с 2000 по 2012 года) в среднем составляет 36,3%. Основной причиной положительного эмиссионного результата и его увеличения, является низкая сумма изъятия наличных денег из обращения.

Выпуск и изъятие денежных средств за январь-июнь 2012 года

Источник: Филиал НБПК по ВКО

На протяжении длительного времени в вопросах налично-денежного обращения область остается эмитируемой, что свидетельствует о повышенном платежеспособном спросе и способствует повышению уровня цен.

Инфляционные ожидания.

Инфляционные ожидания являются одним из основных факторов инфляции. На сегодняшний день актуальной темой для обсуждения среди населения является постоянный рост цен на потребительском рынке. Тема инфляции наиболее ча-

сто освещается в различных средствах массовой информации. С ростом доходов, как отмечалось выше, население области стало планировать свое поведение в ожидании дальнейшего повышения цен и приобретать товары на рынке сверх своих текущих потребностей.

Розничный товарооборот по области вследствие повышенного спроса постоянно растет.

Динамика изменения розничного товарооборота по Восточно-Казахстанской области за 6 месяцев 2007-2012 годов приведена в таблице:

Источник: Агентство Республики Казахстан по статистике

Посредничество.

Одной из основных причин инфляции на местном продовольственном рынке является рост количества контрагентов в оптовой и розничной торговле, искусственно поддерживающих диспаритет цен. Между производителем продовольственных товаров и простым потребителем на рынке области существует многочисленная сеть оптовых и розничных продавцов. В основном это присутствует в торговле продовольственными товарами.

Посреднические сделки инициируют инфляционные процессы. В наибольшей степени за счет издержек посредничества в регионе наблюдается стабильный рост цен на мясо, несмотря на то, что предложение данного продукта на рынке может покрыть уровень спроса. В хозяйствах восточного Казахстана насчитывается примерно 20 тысяч животных казахской белоголовой породы и до одной тысячи голов других мясных пород. Всего крупного рогатого скота в области около 800 тысяч голов. Насчитывается более 200 откормочных площадок. Богатые возможности пастбищ. При этом все же цены на мясо растут умеренными темпами постоянно, что происходит за счет деятельности перекупщиков в сфере оптовой и розничной торговли.

Следует отметить, что утвердившиеся на рынке посредники в торговле мясом вынуждают сельхозпроизводителей соглашаться на сравнительно низкие закупочные цены, сдерживая поставки сельскохозяйственной продукции в торговую сеть, диктуют розничные цены, устанавливая огромные торговые наценки. Аналогичная ситуация ежегодно происходит и в торговле сахаром, однако в текущем году рост цен на данный продукт сдерживался за счет благоприятной ситуации с ценами в соседних странах и действий местных исполнительных органов.

Проблема роста цен за счет увеличения посреднических сделок в регионе является актуальной. На сегодняшний день многоступенчатая структура продвижения товаров от производителя до потребителя

стала серьезной проблемой в развитии инфляционных процессов в регионе.

Конъюнктура международных рынков.

Влияние на уровень цен в регионе оказывает и ухудшение текущей конъюнктуры мировых товарных рынков. Между всеми явлениями, определяющими развитие конъюнктуры, существует взаимозависимость: изменение положения на одном товарном рынке оказывает влияние на ряд других рынков, казалось бы, не имеющих отношения к другому.

На сегодняшний день текущая конъюнктура мировых товарных рынков по ряду наименований продукции неблагоприятна. В мировой экономике сложилась тревожная ситуация, многие страны серьезно испытывают влияние мирового финансово-экономического кризиса.

Восточно-Казахстанская область имеет определенную степень зависимости от конъюнктуры внешнего рынка. Область расположена на северо-востоке республики и граничит с Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой. Существует неоспоримое воздействие этих и других стран на конъюнктуру товарного рынка нашего региона, так как значительное место в совокупном импорте региона занимают продовольственные и непродовольственные товары.

Сезонность. Сезонные колебания спроса и предложения.

Сезонность является основным фактором, влияющим на инфляционные процессы, происходящие в регионе. Под воздействием сезонности происходят различные колебания спроса и предложения, которые изменяют равновесные цены и равновесное количество товаров на рынке.

Наблюдая тенденцию изменений происходящих на потребительском рынке региона, можно заметить ежегодные периоды сезонного роста и падения потребительского спроса, и соответственно моменты спада и подъема цен. Такие колебания происходят, например, в период проведения ежегодных календарных

праздников, а также, под влиянием погоды и климатических условий. В некоторые периоды времени происходят сезонные спады и подъемы деловой активности, также вызывающие колебания спроса.

Сезонность характерна для многих товаров. Уже привычно, наблюдать регулярно повторяющиеся изменения уровня спроса, а вслед за этим и повышение цен, в зависимости от текущего периода времени. На сегодняшний день местный рынок приспособился пользоваться кратковременными подъемами покупательской активности для получения максимальной прибыли.

Влияние административного регулирования цен.

Степень влияния работы местных исполнительных органов на состояние инфляционных процессов происходящих в Восточно-Казахстанской области приобретает особую значимость. Благодаря мерам административного регулирования в регионе достигнуты определенные успехи в сдерживании неоправданного роста цен и смягчении воздействия инфляционных процессов.

Наиболее эффективным рычагом сдерживания роста цен, оказалась принятая администрацией области на местном уровне превентивная мера по сглаживанию сезонных колебаний цен – «Программа создания регионального стабилизационного фонда».

В конце 2011 года, по аналогии с Продкорпорацией, создан региональный стабилизационный фонд продовольственных товаров, который закупает, а потом производит интервенции товаров на местном рынке. В перечень поставляемых на рынок товаров по доступным ценам вошли картофель, морковь, лук, свекла, капуста, масло растительное, гречневая крупа, рис и сахар.

Благодаря региональному стабилизационному фонду продовольственных товаров и другим мерам административного регулирования с начала года удалось избежать сезонных колебаний цен на продовольственном рынке. Индекс цен на продовольственные товары за первое полугодие 2012 года составил 102,0%. За последние 5 лет это самый низкий показатель.

В настоящее время акиматом области регулируется вопрос закупки овощей урожая 2012 года, договоры с поставщиками уже заключены. Обозначены и перспективы развития компании, в частности, рекомендовано выходить на международный уровень для привлечения инвестиций с учетом того, что в последнее время Восточный Казахстан налаживает сотрудничество с Турцией, Южной Кореей, Россией и другими странами.

Анализ текущей ситуации на рынке Восточно-Казахстанской области показал, что темпы роста инфляции поддерживаются инфляционными ожиданиями населения, вызывающими повышенный спрос и необоснованный рост цен. Конкурентоспособными и по цене, и по качеству по-прежнему остаются продукты и товары из ближнего зарубежья, а конъюнктура международных рынков складывается неблагоприятно. В значительной степени влияют на новую ситуацию в регионе монополии и посредники.

При этом, несмотря на сложность инфляционных процессов, происходящих в регионе, и множества факторов, влияющих на темпы роста инфляции, местным исполнительным органам удастся найти способы и методы стабилизации цен на рынке.

МЕТОДЫ ПОГАШЕНИЯ КРЕДИТА: ЧТО ВЫГОДНО?

Муратов Ж.С. – начальник отдела экономического анализа и статистики Жамбылского филиала Национального Банка РК

В статье изложена математическая основа графиков погашения банковского займа при аннуитетном и дифференцированном методе погашения. Выведена формула расчета ежемесячного платежа при аннуитетном платеже. Для общего случая рассчитана итоговая сумма к возврату при одинаковых условиях кредитования (срок, сумма, процентная ставка) при аннуитетном и дифференцированном методе погашения, приведено сравнение полученных результатов. Математическим методом доказано разница в сумме при выборе разных методов погашения займа.

Банковская система настолько глубоко, и видимо надолго вошла в повседневную жизнь общества, что сегодня практически каждый, начиная от студента до пенсионера пользуются той или иной банковской услугой. В числе наиболее распространенных банковских услуг особую роль занимают услуги по кредитованию. Поэтому в стране вопросы финансовой грамотности приобретают все большую актуальность. Кредитный бум в середине прошлого десятилетия показал, что политика умолчания одних и финансовая неграмотность других чреваты последствиями для обеих сторон. К сожалению или к счастью, кризис, как лакмусовая бумага определил пробелы в банковской системе, а также в финансовом законодательстве, с последствиями которых приходится бороться по сей день. Надо признать, что банковское законодательство тоже было не усовершенствованно, о чем свидетельствует масштабы последних изменений, внесенных в нормативно-правовые акты.

Кредитные операции банков, пожалуй, основной вид банковской деятельности по которым очень много вопросов и жалоб населения. Именно поэтому целая группа основных изменений в законодательстве была направлена на защиту прав потребителей финансовых услуг, а именно заемщиков банков. В результате таких изменений предоставлено право выбора заемщиком метода погашения банковского займа. Так согласно постановления Правления Агентства Республики Казахстан по регулированию и надзору финансового рынка и финансовых организаций №38 от 29 марта 2010 года «О внесении дополнений в постановление Правления Агентства Республики Казахстан по

регулированию и надзору финансового рынка и финансовых организаций от 23 февраля 2007 года № 49 «Об утверждении Правил ведения документации по кредитованию» заемщику предоставляется право выбора метода погашения займа.

На практике в договорах банковского займа банками, как правило, используются аннуитетные и дифференцированные платежи, хотя законодательно разрешено использовать и другие методы погашения, разработанные банком.

В случае аннуитетных выплат по кредиту каждый месяц выплачивается равная по величине сумма, которая включает в себя начисленные за период проценты и часть основного долга. После проведения каждого ежемесячного платежа сумма основного долга по кредиту уменьшается, и каждый последующий месяц процентное вознаграждение начисляется на остаток текущего долга, однако сумма ежемесячного платежа остается неизменной.

Ежемесячный аннуитетный платеж складывается из двух составляющих — основного долга (остатка суммы кредита), доля которого равномерно увеличивается, и начисленных процентов, доля которых соответственно уменьшается при очередных платежах.

Дифференцированный метод — метод погашения кредита, при котором сумма займа выплачивается равными долями, проценты начисляются также на остаток (такой способ погашения кредита также называют «коммерческим», «классическим», «начисление процентов на остаток»). При дифференцированных платежах остаток суммы кредита выплачивается равными долями в течение всего срока погашения, размеры платежей за каждый месяц непостоянны, и равномерно уменьшаются, а сумма погашения основного долга не изменяется в течение всего срока кредитования. Данный способ погашения кредита предполагает, что первый платеж по кредиту будет самым крупным за весь срок кредитования, а первые годы — самыми тяжелыми с точки зрения финансовой нагрузки.

Так как, законодательно выбор предоставлен заемщику, то естественно, возникает вопрос о выгоды того или иного метода.

Проведем расчеты по займам с одинаковыми условиями при выборе разных методов погашения. Допустим, клиент банка планирует получить заем на сумму n , на срок l месяцев, с процентной ставкой $k\%$ в год.

При выборе дифференцированного метода погашения ежемесячная сумма к погашению будет складываться из равной части основного долга и начисленных процентов за месяц. Данные суммы приведены соответственно в 2 и 3 графах таблицы №1.

Таблица №1

№ платежа	Сумма основного долга для погашения	Сумма вознаграждения для погашения
1	2	3
1	$\frac{n}{l}$	$\frac{nk\%}{12}$
2	$\frac{n}{l}$	$\left(n - \frac{n}{l}\right) \frac{k\%}{12}$
3	$\frac{n}{l}$	$\left(n - \frac{2n}{l}\right) \frac{k\%}{12}$
...	...	...
l	$\frac{n}{l}$	$\left(n - \frac{(l-1)n}{l}\right) \frac{k\%}{12}$

Теперь посчитаем общую сумму переплаты, т.е. сумму всех процентных вознаграждений.

$$\begin{aligned} \text{проценты} &= \frac{nk\%}{12} + \left(n - \frac{n}{l}\right) \frac{k\%}{12} + \left(n - \frac{2n}{l}\right) \frac{k\%}{12} + \dots + \left(n - \frac{(l-1)n}{l}\right) \frac{k\%}{12} = \frac{nk\%}{12} \left(1 + \left(1 - \frac{1}{l}\right) + \left(1 - \frac{2}{l}\right) + \dots + \left(1 - \frac{l-1}{l}\right)\right) = \\ &= \frac{nk\%}{12} \left(l - \frac{1+2+3+\dots+l-1}{l}\right) = \frac{nk\%}{12} \left(l - \frac{(l-1)l}{2l}\right) = \frac{nk\%(l+1)}{24} \end{aligned}$$

Соответственно общая сумма к возврату будет равна

$$\text{общ. сумма}_1 = \frac{nk\%(l+1)}{24} + n = n \left(\frac{k\%(l+1)}{24} + 1 \right) \quad (1)$$

Теперь рассмотрим заем с теми же условиями при выборе аннуитетного метода погашения. Предположим, что сумма ежемесячного платежа составляет m . График погашения при аннуитетном методе платежа приведен в Таблице №2.

Таблица №2

№ платежа	Сумма вознаграждения для погашения	Сумма основного долга для погашения	Остаток по основному долгу после очередного платежа
1	$\frac{nk\%}{12}$	$m - \frac{nk\%}{12}$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)$
2	$\left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12}$	$m - \left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12} = \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) \left(m - \frac{nk\%}{12}\right)$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) = n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)$
3	$\left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12}$	$m - \left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)\right] \frac{k\%}{12} = \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 = n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12} + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2\right)$
...	...	...	...
l	$\left[n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-2}\right] \frac{k\%}{12}$	$\left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}$	$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12} + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}\right)$

Для расчета суммы переплаты из выражений, приведенных в Таблице №2 необходимо исключить m . Для этого воспользуемся тем, что после l -ого платежа остаток по основному долгу должен быть равен нулю, т.е.

$$n - \left(m - \frac{nk\%}{12}\right) \left(1 + \frac{k\%}{12} + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}\right) = 0$$

Решив данное линейное уравнение относительно m , получим:

$$m = \frac{n}{1 + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right) + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^2 + \dots + \left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{l-1}} + \frac{nk\%}{12} \quad \text{или после преобразования} \quad m = \frac{nk\%}{12} \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1}\right)$$

Таким образом, мы получили сумму ежемесячного платежа при аннуитетном методе погашения. Умножив ее на количество платежей, получим общую сумму к оплате.

$$\text{общ. сумма}_2 = \frac{nlk\%}{12} \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1} \right) \quad (2)$$

Теперь остается сравнить выражение (1) с выражением (2). Для этого, рассмотрим их разность. Предполагается, что при аннуитетном платеже сумма переплаты будет больше чем в дифференцированном методе платежа. Докажем это.

$$n \left(\frac{k\%(l+1)}{24} + 1 \right) - \frac{nlk\%}{12} \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1} \right) < 0 ? \text{ преобразуя получим: } k\%l \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^l - 1} \right) > \frac{1}{2}$$

Для доказательства данного неравенства воспользуемся методом математической индукции.

При $l = 1$ получим,

$$k\% + \frac{k\%}{1 + \frac{k\%}{12} - 1} = k\% + 12 > \frac{1}{2} !, \text{ т.е. неравенство истинно.}$$

Предположим, что оно истинно и при $l = S$, т.е.

$$k\%S + \frac{k\%S}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^S - 1} > \frac{1}{2} \quad (3) \quad \text{или} \quad k\% + \frac{k\%}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^S - 1} > \frac{1}{2S} \quad (3.1)$$

Докажем истинность неравенства при $l = S + 1$

$$k\%(S+1) \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{S+1} - 1} \right) > \frac{1}{2} ? \text{ используя неравенство (3.1), имеем:}$$

$$k\%(S+1) \left(1 + \frac{1}{\left(1 + \frac{k\%}{12}\right)^{S+1} - 1} \right) > k\%(S+1) \left(1 + \frac{1}{\frac{1 + \frac{k\%}{12}}{1 - 2k\%S} - 1} \right) = \frac{(S+1)(k\% + 12)}{1 + 24S} \quad (4)$$

Рассмотрим один из множителей выражения (4) отдельно

$$\frac{(S+1)}{1 + 24S} = \frac{1}{24} \frac{24S + 24}{1 + 24S} = \frac{1}{24} \left(1 + \frac{23}{24S + 1} \right)$$

Соответственно, выражение (4) будет иметь следующий вид:

$$\frac{1}{24} \left(1 + \frac{23}{24S + 1} \right) (k\% + 12) = \frac{1}{2} \left(1 + 12k\% \left(1 + \frac{23}{24S + 1} \right) \right) > \frac{1}{2} ! \text{ что и требовалось доказать.}$$

Таким образом, мы получили результат, свидетельствующий о том, что при одинаковых условиях кредита (срок, сумма, процентная ставка) общая сумма выплат по аннуитетному методу будет больше чем общая сумма выплат по дифференцированному методу. Это разница связана с тем, что при аннуитетном методе вначале погашаются проценты, а основной долг погашается в последнюю очередь. В этой связи основной долг выплачивается неравномерно и соответственно вознаграждения начисляется больше чем при дифференцированном методе.

На первый взгляд аннуитет кажется удобней, поскольку сумма, которую заемщик периодически выплачивает банку не меняется, соответственно заемщик может эффективно планировать свой бюджет, а размер платежей в первые месяцы значительно ниже, чем при дифференцированной схеме, но необходимо знать и помнить, что при таком методе вы заплатите за кредит больше чем при дифференцированном ме-

тоде. Но как уже говорилось выше при дифференцированном методе погашения первый платеж по кредиту будет самым крупным за весь срок кредитования, а первые годы – самыми тяжелыми с точки зрения финансовой нагрузки. В любом случае, теперь выбор за вами....

По кредитным операциям банков у населения имеются множество вопросов и жалоб. В связи с этим были внесены ряд изменений в законодательные акты по вопросам защиты прав потребителей финансовых услуг. Одно из этих изменений предоставляет заемщику право выбора метода погашения банковского займа. На практике используются два метода: аннуитетный и дифференцированный. При аннуитетном методе погашения, при одинаковых условиях кредитования, общая сумма к возврату будет больше чем при дифференцированном.

ОБЗОР АДМИНИСТРАТИВНОЙ ПРАКТИКИ ПО НАРУШЕНИЯМ ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В КАРАГАНДИНСКОГО ФИЛИАЛА ГОСУДАРСТВЕННОГО УЧРЕЖДЕНИЯ «НАЦИОНАЛЬНЫЙ БАНК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

*Кочеткова Л.И. – главный специалист-экономист
отдела контроля валютных операций
Карагандинского филиала ГУ
«Национальный Банк Республики Казахстан»*

Закон Республики Казахстан «О валютном регулировании и валютном контроле» № 57-III, вступивший в силу с 13 июня 2005 года, является основой валютного законодательства Республики Казахстан. Закон определяет общие принципы осуществления валютных операций, как внутри Республики, так и при осуществлении международных расчетов, регулирует общественные отношения, возникающие при реализации прав на валютные ценности, определяет цели, задачи и порядок валютного регулирования и валютного контроля.

Задачи валютного регулирования и валютного контроля перед банковской системой определили обстоятельства, которые возникли в период становления всей экономической системы страны.

Исходя из этого, главной и единственной целью валютного регулирования является содействие государственной политике по достижению устойчивого экономического роста и обеспечение экономической безопасности.

В настоящее время существует три задачи, решение которых позволит добиться намеченной цели:

- 1) установление порядка обращения валютных ценностей в Республике Казахстан;
- 2) создание условий для дальнейшей интеграции Республики Казахстан в мировую экономику;
- 3) обеспечение информационной базы по валютным операциям и потокам капитала.

Количество вынесенных филиалом административных взысканий и суммы наложенных штрафов в 2008-2011 годах

	Количество составленных протоколов	Сумма наложенных штрафов (тг.)	Количество наложенных предупреждений
За 2008 год	15	922 720,00	71
За 2009 год	5	381 890,00	36
За 2010 год	6	1 982 617,23	23
За 2011 год	20	14 799 392,75	27

Необходимо отметить, что по всем вынесенным в указанном периоде постановлениям директора филиала о наложении административного взыскания в виде штрафа, нарушителями осуществлено добровольное исполнение, то есть уплата сумм штрафов в республиканский бюджет.

Изменения в динамике возбужденных и рассмотренных Карагандинским филиалом дел, были обусловлены изменениями в законодательстве, согласно которым изменены и дополнены статьи 168, 168-2, 169, 180, 182, 187, 188, 357-1. Дополнения были разработаны в целях дальнейшего совершенствования системы валютного регулирования и валютного кон-

троля в Республике Казахстан и иные государственные органы осуществляют валютное регулирование в пределах своей компетенции. Но основным органом валютного регулирования в Республике Казахстан является Национальный Банк Республики Казахстан.

Все нормативные правовые акты по вопросам валютного регулирования, разработанные иными органами валютного регулирования, обязательно согласовываются с Национальным Банком.

Национальный Банк при выявлении нарушений валютного законодательства, в ходе осуществления своих функций, имеет право применить меры воздействия, приостановить действие регистрационного свидетельства обменного пункта и лицензии (а в отдельных случаях и отозвать лицензию).

Кроме того, в соответствии с нормами Кодекса Республики Казахстан «Об административных правонарушениях» (далее – КоАПРК), при наличии оснований, должностные лица Национального Банка имеют право привлекать к административной ответственности физические и юридические лица.

КоАПРК определяет следующий перечень статей, по которым органы Национального Банка имеют право рассматривать дела об административных правонарушениях: 166-1, 168, 168-2 (части 1-1, вторая, третья, 4-1, пятая, седьмая, восьмая, девятая, десятая, одиннадцатая), 169, 180, 182, 187, 188 (части первая и третья), 218, 357-2 (часть первая), 381.

Рассматривают административные дела и налагают административные взыскания Председатель Национального Банка, его заместители, руководители территориальных филиалов.

Карагандинский филиал государственного учреждения «Национальный Банк Республики Казахстан» (далее – филиал), руководствуясь Положением о филиале, самостоятельно осуществляет административное производство по делам об административных правонарушениях, предусмотренных отдельными статьями КоАПРК.

Ниже приведена сравнительная таблица вынесенных филиалом административных взысканий и сумм наложенных штрафов, подлежащих уплате в государственный бюджет, за период с 2008 по 2011 год:

В Казахстане и предусматривали смягчение режимов валютного регулирования, упрощение связанных с ними административных процедур, упрощение требований репатриации валютной выручки путем уточнения понятия «репатриация», срока репатриации, а также уточнение применения административной и уголовной ответственности за невозвращение из-за границы средств в национальной и иностранной валюте.

Внесение изменений в валютное законодательство Республики Казахстан стало необходимым, в том числе и после создания Таможенного союза и Единого экономического пространства, так как главами госу-

дарств (стран – участников ТС) подписано соглашение о согласованной макроэкономической политике, соглашение о принципах валютной политики и движении капиталов.

В связи с этим, в настоящее время находятся на стадии внесения изменений и дополнений некоторые нормативные документы, определяющие порядок проведения валютных операций в Республике Казахстан, в частности «Правила организации обменных операций с наличной иностранной валютой», утверж-

денные постановлением Правления Национального Банка Республики Казахстан от 27.10.06г. №106 и «Правила осуществления экспортно-импортного валютного контроля в Республики Казахстан», утвержденные постановлением Правления Национального Банка Республики Казахстан от 17.08.06г. № 86.

В приведенной ниже таблице в разбивке по статьям и годам показаны нарушения допущенные юридическими и физическим лицами при проведении валютных операций за рассматриваемый период:

Динамика возбужденных дел об административных правонарушениях в 2008-2011 годах.

статьи КоАПРК	2008	2009	2010	2011
180 1	58	17	18	20
180 2	13	3	3	2
182 1	4	4	2	2
168	0	0	0	1
168 1	0	0	0	1
168 2	0	0	1	2
187	0	0	2	13
188 1	2	3	3	1
381 1	9	12	0	3
381 2	0	2	0	0

Согласно приведенным данным, за все годы указанного периода, наибольший удельный вес рассмотренных Карагандинским филиалом дел составили материалы по статьям 180 и 381 КоАПРК.

Большое количество возбужденных дел по статье 180 КоАПРК обусловлено тем, что ответственность, предусмотренная данной, статьей возникает не только при нарушении порядка представления отчетности, но и информации и документов по валютным операциям.

В 2009 году наблюдалось увеличение количества лиц, привлеченных к административной ответственности за нарушения, предусмотренные статьей 381 КоАПРК.

Указанная статья устанавливает ответственность резидентов за нарушение порядка предоставления статистической отчетности. К административной ответственности по указанной статье юридические лица привлекались за несвоевременное представление/непредставление государственной статистической отчетности по формам 1-ПБ, 10-ПБ. Также были привлечены к административной ответственности уполномоченные организации за недостоверное представление отчета по форме 6-СБ «Отчет о покупке/продаже наличной иностранной валюты обменными пунктами».

По статье 188 КоАПРК к ответственности были привлечены в основном физические лица, за осуществление операций между резидентами с использованием наличной иностранной валюты (реализация сотовых телефонов, оплата учебы).

Наряду с применением административных штрафов, в филиале в отношении нарушителей выносятся предупреждения, которые также являются одним из видов административных взысканий. Цель данного взыскания – предупредить нарушителя о том, что в случае совершения повторного нарушения в течение года после наложения предупреждения, к нарушителю будет применена мера административного взыскания в виде наложения штрафа.

В большей части предупреждение, как мера административного взыскания, была применена за несвоевременное представление или представление физическими и юридическими лицами недостоверной отчетности, информации и документов по валютным операциям, требуемых в соответствии с валютным законодательством Республики Казахстан.

Также основаниями, повлекшими за собой вынесение предупреждения, составили: нарушение физическими и юридическими лицами срока подачи документов для получения свидетельства об уведомлении о валютных операциях или регистрационного свидетельства на валютные операции, несвоевременное представление первичных статистических данных в филиал, ненадлежащий контроль за соблюдением требований валютного законодательства

Республики Казахстан при проведении агентами валютного контроля операций, в том числе по поручениям клиентов и другие.

Следует отметить, что несмотря на наложенную административную меру взыскания в виде предупреждения, имеются случаи, когда юридические лица повторно в течение года совершают подобные нарушения, которые возникают по различным причинам и не всегда зависят от непосредственной исполнительности резидентов. Тем не менее, к таким нарушителям применяются меры административного взыскания в виде составления протоколов и наложения штрафов. За анализируемый период по таким нарушениям было взыскано в бюджет 212,0 тыс. тенге.

Условия существующей экономической ситуации и перспектив развития внешнеэкономических отношений в целом по Республике, приводят к заключению самых разноплановых международных соглашений. В этих условиях, филиал в пределах своей компетенции, совершает на должном уровне все необходимые действия для осуществления контроля над проведением валютных операций.

